

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

INDIVIDUĀLAIS KOREKCIJAS DARBS RUNAS TRAUCĒJUMU
MAZINĀŠANAI BĒRNIEM AR AMBLIOPIJU UN ŠĶIELĒŠANU
PIRMSSKOLAS VECUMĀ

MAĢISTRA DARBS

Autore: Gita Abersone

Studenta apliecības nr.: ga18026

Darba vadītāja: Dr. paed.,doc. Ilze Šūmane

RĪGA 2021

ANOTĀCIJA

Maģistra darba nosaukums: „Individuālais korekcijas darbs runas traucējuma mazināšanai bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu pirmsskolas vecumā.”

Darba autore: Gita Abersone

Darba zinātniskā vadītāja: Dr. paed., prof. Ilze Šūmane

Darba apjoms: 89 lappuses, 20 attēli, 7 tabulas, 10 pielikumi.

Pētījuma mērķis: Teorētiski izpētīt un praktiski vērtēt runas traucējuma mazināšanas iespējas individuālā korekcijas darbā bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu.

Pētījuma hipotēze: Bērna ar ambliopiju un šķielēšanu runas traucējumi mazināsies, ja:

1. tiek nodrošināta savlaicīga un kvalitatīva runas traucējumu diagnostika;
2. tiek nodrošināti atbilstīgi fiziskās vides faktori, pielāgojumi;
3. mācību procesa organizācijā tiek piemērotas atbilstīgas mācību metodes un paņēmienus mērķtiecīgai runas traucējumu mazināšanai.

Pētījuma teorētiskajā daļā maģistra darba autore pētījusi un analizējusi daudzu autoru teorētiskās atziņas par runas attīstību bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu. Darba autore analizē un apraksta par atbilstošas vides nozīmīgumu, bērna runas traucējuma pilnveides iespējām koriģējoši attīstošajā darbā.

Pētījuma praktiskajā daļā darba autore apraksta savu pētnieciski praktisko darbību pirmsskolas izglītības iestādē, izmantojot darba autores izstrādātus materiālus, kas veicina runas attīstību, balstoties uz teorētiskajā daļā gūtajām atziņām.

Pētījuma noslēgumā tiek izstrādāti ieteikumi pedagogiem darbā ar bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu, kā arī izdarīti secinājumi, ka metodiskos materiālus var izmantot gan pedagogi, gan skolotājs logopēds darbā ar bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu runas traucējumu mazināšanai.

Pētījuma rezultāti tiek apkopoti tabulās un grafiskos attēlos.

Atslēgas vārdi: ambliopija un šķielēšana, runas traucējumi, vide, attīstoši koriģējošā darbība.

ANNOTATION

Title of master's thesis: "Individual correction work to reduce speech impairment in a child with amblyopia and strabismus in preschool age."

Author of the work: Gita Abersone

Scientific supervisor: Dr. paed., prof. Ilze Šūmane

Thesis consists of: 89 pages, 20 figures, 7 tables, 10 appendices..

Aim of the research: To theoretically investigate and practically evaluate the possibilities of reducing speech disorder in individual correction work for children with amblyopia and strabismus. Research hypothesis: A child with amblyopia and strabismus will have reduced speech disorders if:

1. timely and high-quality diagnostics of speech disorders is ensured;
2. appropriate physical environment factors, adjustments are provided;
3. Appropriate teaching methods and techniques for purposeful reduction of speech disorders are applied in the organization of the learning process.

In the theoretical part of the research, the author of the master's thesis has researched and analyzed the theoretical findings of many authors on the development of speech in children with amblyopia and strabismus. The author of the work analyzes and describes the importance of the appropriate environment, the possibilities of improving the child's speech disorder in corrective developmental work.

In the practical part of the research, the author describes his research and practical activities in a pre-school educational institution, using materials developed by the author of the work, which promotes the development of speech based on the findings of the theoretical part.

At the end of the research, recommendations for educators working with children with amblyopia and strabismus are developed, as well as conclusions that methodological materials can be used by both educators and teacher speech therapists to work with children with amblyopia and strabismus to reduce speech disorders.

The results of the research are summarized in tables and graphs.

Keywords: amblyopia and strabismus, speech disorders, environment, developmental corrective action.

SATURS

SATURS	4
IEVADS	6
1. RUNAS UN VALODAS ATTĪSTĪBA BĒRNIEM AR AMBLIOPIJU UN ŠĶIELĒŠANU	10
1.1. Runas traucējumi, to cēloņi	18
1.2. Redzes traucējumi	21
2. VIDES IEKĀRTOJUMS BĒRNIEM AR AMBLIOPIJU UN ŠĶIELĒŠANU.....	28
3. KORIGĒJOŠI ATTĪSTOŠĀ DARBA METODES RUNAS TRAUCĒJUMU MAZINĀŠANAI BĒRNAM AR AMBLIOPIJU UN ŠĶIELĒŠANU PADZIĻINĀTĀ VALODAS IZPĒTE.....	39
3.1. Pirkstu, artikulācijas un acu vingrinājumi	46
4. EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS PAR RUNAS TRAUCĒJUMU MAINĪŠANAS IESPĒJĀM BĒRNAM AR AMBLIOPIJU UN ŠĶIELĒŠANU, PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ	56
4.1. Pētījumā izmantoto metožu apraksts	56
4.2. Aptaujas anketu analīze	58
4.3. Bērna ar ambliopiju un šķielēšanu izpēte pirms koriģējošās darbības	65
4.4. Koriģējoši attīstošās darbības norise.....	72
4.5. Pētījumā iegūto datu apstrāde un analīze.....	80
4.6. Ieteikumi pedagogiem darbā ar bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu	84
NOBEIGUMS	86
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	87
PIELIKUMI.....	90
1. pielikums. Pirmsskolas vecuma bērna runas un valodas izpēte.	
2. pielikums. Anketa vecākiem.	
3. pielikums. Aptauja pedagogiem.	
4. pielikums. Didaktiskas spēles runas un valodas attīstībai.	

5. pielikums. Sensomotorās spēles.
6. pielikums. Bērna novērošanas protokols.
7. pielikums. Logopēdiska nodarbība.
8. pielikums. Skaņu izrunas pārbaude.
9. pielikums. Strukturālais plāns.
10. pielikums. Valodas karte.

IEVADS

Runas attīstība kļūst arvien aktuālāks jautājums mūsdienu skatījumā. Jaunākās tehnoloģijas, kas sniedz informācijas iespējas, samazina visās paaudzēs, it īpaši jaunākajās, runas lietošanas vajadzību. Runa ir cilvēka darbība, kura pastāv saskarsmē ar citiem cilvēkiem un kurā cilvēks pauž savas domas un nodod tās tālāk ar kādas valodas palīdzību. Runa ir valodas lietošanas process, ko bērns apgūst pakāpeniski (Dzintare, Stangaine, Augstkalne 2014, 16 lpp).

M. Āboltiņa apgalvo, ka spēja runāt piešķir bērna attiecībām ar pieaugušajiem un vienaudžiem pavisam citādu daudzveidību, kas izpaužas dialoga replikās - bērna jautājumos un atbildēs. Ar un caur valodu bērns uztver, izprot, sakārto un rada savu pasauli, kontaktējas ar vienaudžiem, atrod tur savu vietu. Runa ir viena no viskomplicētākajām no viskomplicētākajām cilvēku funkcijām. Tā cieši saistīta ar redzi un dzirdi. Garozas nervu šūnās runā notiek cieša koordinācija. Sevišķa nozīme ir kreisās puslodes Broka un Vernikes centram. Broka centru uzskata par artikulācijas runas motoro centru, Vernike centru sauc arī par runas sensoro centru, kas nosaka dzirdētā un izrunātā vārda jēgu un izpratni (Āboltiņa 1998, 85. lpp.).

Runa sastāv no sakārtotas skaņu kopas vai sistēmas, ko izmanto jēgas nodošanai. Runa ir tikai viena valodas izteiksmes modalitāte; tomēr runai ir īpaša nozīme, jo tā ir galvenā, vispirms iemācītā modalitāte valodas lietotājiem. Runa ir sistēma tādā ziņā, ka tā konsekventi un lietderīgi saista valodas nozīmes ar skaņām, ar kurām valoda tiek sazināta (Bernthal, Bankson, Flipsen 2016, 7. lpp.).

Savukārt T. Miļņikova uzsver, ka saistītajā runā (monologrunā) tiek apvienoti tie panākumi, ko bērns ir apguvis dzimtajā valodā – skaņu izrunu, vārdu krājumu, gramatisko uzbūvi (Миљникова, 2016, 41. lpp.)

Labi attīstīta valoda ir būtisks priekšnoteikums sekmīgām mācībām skolā. Runas un valodas traucējumi būtu diagnosticējami savlaicīgi, lai laikus uzsākta korigējoši attīstošā darbība problēmas novērstu vai vismaz ievērojami mazinātu (Trinīte 2013, 6 lpp.).

Valoda ir objektīvi eksistējoša cilvēku sabiedrības garīgās dzīves parādība. Valoda tiek definēta kā zīmju sistēma, kas funkcionē kā saskarsmes līdzeklis un domas ierocis (Martinsone, Miltuze 2015, 103 lpp.).

Valodas ir cilvēka būtības pamatā. Tāpat kā gandrīz viss pārējais, bērnam jāapgūst arī valoda, tā nav iedzimta, taču bērnam jau no paša sākuma piemīt tieksme klausīties un runāt. Bērnu nepārvarami piesaista cilvēka radītās skaņas, viņu valdzina valoda (Cīrule, Cīrule, Cīrulis 2014, 3 lpp.).

A. Vorobjovs uzsver, ka pirmsskolas vecumā bērnam pilnveidojas visa maņu orgānu sistēma, taču vadošo vietu pasaules atspoguļošanā ieņem redze un dzirde. Ar sajūtu palīdzību mēs iegūstam zināšanas par priekšmetu atsevišķām iezīmēm un īpašībām, bet uztveres rezultātā tiek iegūts vienots priekšmeta tēls. Tātad uztvere cilvēkam dod dziļākas zināšanas par apkārtējo pasauli. (Vorobjovs 2000, 85 lpp.).

S. Laizāne apgalvo, ka runas un valodas apguves priekšnoteikums ir dažādu sajūtu iespaidu saspēle (tauste, redze, oža un garša). Tāpēc runas traucējumi nereti ir saistīti ar traucējumiem citu sajūtu orgānu darbībā (Laizāne 2007, 55 lpp.).

Pirmsskolas vecums ir viss sensitīvākais periods apkārtējās pasaules izzināšanā, izmantojot redzes uztveri. Viena no pamanāmākajām problēmām bērnu vecumā ir ambliopija un šķielēšana, bērns ir noslēdzies sevī, mazrunīgs, kluss, raudulīgs, grūtības sagādā lasīt. Jūtas neveikli kopā ar vienaudžiem. Ambliopija – pavājināta redze vienā vai abās acīs, bez redzamiem acs bojājumiem, ko nav iespējams koriģēt ar brīļļu vai lēcu palīdzību (Lūse, Miltiņa, Tūbele 2012, 28 lpp.). Šķielēšana – jeb krustotās acis ir acs muskuļu darbības traucējums, kas izraisa vienas acs novirzīšanos no paralēlās acu pozīcijas. Šķielēšana vienmēr ir abu acu kopējais traucējums, tikai vienā acī tas ir izteikts vairāk (Lūse, Miltiņa, Tūbele 2012, 325 lpp.).

Šķielēšana nav tikai kosmētiska problēma, tā arī traucē izjust telpisku apkārtējo vidi un parasti ir sūdzības par dublēšanos. Tas saistīts ar faktu, ka bērna centrālā nervu sistēma iemācās ignorēt šķielējošas acs sūtīto informāciju, kā rezultātā bērns ar šo actiņu “neiemācās” skatīties un veidojas ambliopija (Darbiņa 2017, 17 lpp.).

Ambliopija ir definēta, kā nepilnīgs vienpusējs vai divpusējs redzes asums, kuru nevar saistīt ar patoloģisku cēloni. Šķielēšana ir stāvoklis, kad abās acīs redze nav izlīdzināta, tas ir, redze nav paralēla, viena vai pārmaiņus abas acis novirzās no centrālās redzes ass (Carlton, Karnon, Czoski – Murray, Smith, Marr 2008, 15. lpp.).

Ambliopija ir stāvoklis, kad redzes asums ir samazināts, ja dažādu iemeslu dēļ acs un smadzeņu darbība ir traucēta. Acs var izskatīties normāla, bet tā netiek nodarbināta kā nākas, jo smadzenēm ir vieglāk uztvert otras acs sūtīto informāciju, kā rezultātā, sāk “slinkot” (neattīstīties) arī ar šo aci saistītā smadzeņu daļa (Darbiņa 2017, 23 lpp.).

Runas traucējumi izpaužas kā grūtības izrunāt atsevišķas skaņas vai balss kvalitātes problēmas. Runas traucējumi var būt saistīti ar skaņu veidošanu (artikulācijas un fonoloģiskie traucējumi) vai arī bērnam grūtības var sagādāt savas balss augstuma, skaļuma vai kvalitātes modulēšana (Laizāne 2007, 56 lpp.).

S. Tūbele apgalvo, ka runas traucējumi var būt ne tikai bērniem ar primāri saglabātu dzirdi, redzi, intelektu, bet arī bērniem ar pazeminātu dzirdi, pavājinātu redzi, psihiskās attīstības aizturi vai nepietiekami attīstītu intelektu (Tūbele 2002, 78 lpp.).

Runas un valodas traucējumi var negatīvi ietekmēt bērna attīstību. Tas paaugstina risku iegūt nelabvēlīgus rezultātus, tostarp sociālo izolāciju un garīgās veselības traucējumus, mācīšanās traucējumus, uzvedības traucējumus un sliktus akadēmiskos sasniegumus (Rosenbaum, Simon 2016, 11 lpp.).

Valodas funkcijas traucējumi – te ietilpst gan fonemātiskā uztvere, fonemātiskās analīzes – sintēzes, gan leksikas un runas gramatiskās jomas traucējumi. Neverbālās funkcijas traucējumi – redzes uztveres, acu motorā funkcija, redzes telpisko priekšmetu traucējumi (Līdaka 2016, 6 lpp.).

L. Ziemele uzsver, ka bērniem ar redzes traucējumiem bieži ir novirzes CNS (centrālajā nervu sistēmā), valodas traucējumi, koordinācijas traucējumi. Cieš telpiskie priekšstati, koordinācijas traucējumi. Daudziem vājredzīgiem bērniem ir runas traucējumi, kas apgrūtina valodas apguvi. Ir traucēta skaņu izruna, nepareizi izrunā svelpēnus un šņāceņus, nepareizi izrunā skaņas – l, r, d, t. Bērniem ar redzes traucējumiem valodas attīstība aizkavējas, jo bērni nevar atdarināt pieaugušo runu (neredz, kā darbojas mēle, lūpas zobi) (Ziemele 2000, 13 lpp.). Lielāko daļu informācijas par apkārtējo pasauli sniedz redze un dzirde. Redzi uzskata par visnozīmīgāko sensoro orgānu, jo visas pārējās sajūtas tiek pārbaudītas ar redzi.

Maģistra darba tēma: Individuālais korekcijas darbs runas traucējuma mazināšanai bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu pirmsskolas vecumā.

Pētījuma objekts: Individuālais korekcijas darbs bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu pirmsskolas vecumā.

Pētījuma priekšmets: Runas traucējumu novēršana.

Pētījuma jautājums: Kā mazināt runas traucējumus bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu?

Pētījuma mērķis: Teorētiski izpētīt un praktiski vērtēt runas traucējuma mazināšanas iespējas individuālā korekcijas darbā bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu.

Pētījuma uzdevumi:

1. Apkopot un analizēt teorētisko literatūru par runas un valoda attīstību specifiku pirmsskolas vecumā bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu.

2. Raksturot logopēda korekcijas darba metodes un paņēmienus runas traucējuma mazināšanu pirmsskolas vecumā bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu.
3. Izstrādāt un aprobēt praksē individuālā korekcijas darba sistēmu bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu.
4. Analizēt iegūtos rezultātus bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu runas traucējuma mazināšanā.
5. Izstrādāt ieteikumus pedagogiem par runas attīstības veicināšanu bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu un atbalstu grupas vidē.

Maģistra darba autore, kā pētījuma metodi jeb dizainu izvēlējās gadījuma pētījumu. Lai sasniegtu maģistra darba mērķi un uzdevumus, kā datu vākšanas metodes tika izvēlēta anketēšana un bērna ar ambliopiju un šķielēšanu novērošana. Anketas tika izstrādātas pedagogiem un sūtīta elektroniski ar mērķi noskaidrot vai izglītības iestādes nodrošina atbalstu bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu.

Pētījuma hipotēze: Bērna ar ambliopiju un šķielēšanu runas traucējumi mazināsies, ja:

1. tiek nodrošināta savlaicīga un kvalitatīva runas traucējumu diagnostika;
2. tiek nodrošināti atbilstīgi fiziskās vides faktori, pielāgojumi;
3. mācību procesa organizācijā tiek piemērotas atbilstīgas mācību metodes un paņēmienus mērķtiecīgai runas traucējumu mazināšanai.

Pētījuma bāze: Jelgavas PII "X" sagatavošanas grupa

Pētījuma laiks: 2020. gada janvāra līdz 2020. gada decembrim

Nodaļu apraksts:

Pirmajā nodaļā tiek aprakstīts pēc vairāku autoru ieskatiem, kāda ir runas un valoda attīstība bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu un kādi ir runas un redzes traucējumi, to cēloņi.

Otrajā nodaļā tiek aprakstīts vairāku autoru viedoklis, kādam ir jābūt vides iekārtojuma bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu.

Trešajā nodaļā tiek aprakstīts, kādas ir koriģējoši attīstošā darba metodes runas traucējumu mazināšanai bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu.

Ceturtā nodaļa tiek aprakstīta gadījuma pētījuma metodoloģija, koriģējoši attīstošā darbībā bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu izmantojot darba autores izstrādātus materiālus un iegūto datu analīze.

1. RUNAS UN VALODAS ATTĪSTĪBA BĒRNIEM AR AMBLIOPIJU UN ŠĶIELĒŠANU

1.1. Runas un valodas vispārīgs raksturojums

I. Miltiņa uzskata, ka bērns piedzimst ar runāšanai pielāgotu runas aparātu, taču izteikties nespēj. Pastāv ģenētiski izveidots mehānisms, kas ļauj uztvert valodas zīmes, tās producēt (veidot) un pareizi lietot. Runas un valodas spējām piemīt sarežģīta struktūra, un tajā ir ietverti gan iedzimti, gan sociāli priekšnosacījumi, kas veicina vai kavē minēto spēju attīstību katrā konkrētajā vecumposmā. Var teikt, ka valodas un runas spējas attīstīsies, ja bērnam nebūs iedzimtu anomāliju un sociālā vide dos nepieciešamo materiālu to aktivizēšanai un pilnveidei (Miltiņa 2005, 32. lpp.).

Valoda ir iezīme, ar ko cilvēks atšķiras no pārējiem dzīvniekiem, un nav šaubu, ka tā spēlē nozīmīgu lomu sabiedrībā un kultūrā. Lai arī cilvēkiem piemīt brīnišķīga spēja runāt, tomēr nereti sastopas ar savstarpējās saziņas grūtībām (Vorda 2017, 19. lpp).

Runa – cilvēka darbība, kas pastāv satiksmē ar citiem cilvēkiem un savu domu izteiksmē un tālākā nodošanā ar kādas valodas palīdzību. Runa ir valodas lietošanas process. Pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstībai tiek veltīta liela uzmanība un izvirzītas augstas prasības. Runas attīstīšana ir viens no centrālajiem pirmsskolas skolotāja uzdevumiem, sagatavojot bērnus mācību darbībai skolā (Kaņepeja, Lieģeniece, Mangule, Ukstiņa, Dzintere, Stangaine, Miķelsone, Millere, Platpers, Gaugere 2012, 134 lpp.).

Runas aparātu veido centrālā un perifērā daļa. Centrālais runas aparāts atrodas galvas smadzenēs. To veido galvas smadzeņu garoza, zemgarozas punkti, pārraidošie ceļi un atbilstīgie nervu centri. Perifērajā daļā ietilpst elpošanas orgāni (krūšu kurvis, plaušas, bronhi), balss aparāts (balsene ar balss saitēm), artikulācijas aparāts (rīkle, mutes dobums, deguna dobums). Elpošanas orgāni piegādā gaisu runas orgāniem un pastiprina balss skaņu. Balss aparāts ir skaņu stiprumu veidotājs. Artikulācijas aparātā veidojas visas valodā nepieciešamās skaņas. Skaņu veidotāji ir mēle, lūpas, žokļi, zobi, cietās un mīkstās aukslējas. Lai bērni pareizi izrunātu skaņas, artikulācijas aparātam jābūt kustīgam. Mēle ir galvenais skaņu veidotājs orgāns. Tā ir elastīga, to veido daudz muskuļu, kuri vada mēli noteiktā virzienā vai arī regulē tās stāvokli. Izšķir mēles galu (priekšējā daļa), mēles muguru (vidusdaļa), sānus (mēles abas puses) un sakni (pakaļējā daļa). Alveolas ir zobu ligzdiņas, kurās atrodas zobi. Cietās aukslējas (mutes griesti) pāriet mīkstajās aukslējās un izbeidzas ar mazu mēlīti – ūku. Cietās aukslējas pastiprina balss skanējumu. Visu skaņu (izņemot M un N) izrunas laikā ūka ir pacelta un noslēdz gaisa izeju deguna dobumā. Gaisa mutes dobumā palīdz veidot skaņas. Runas orgāna kustīguma,

plastiskuma un pareizas darbības rezultātā rodas visas valodā nepieciešamās skaņas (Buivide 2012, 9. lpp.).

Bērna galvas pusložu psihiskās funkcijas:

- Kreisā puslode ir saistīta ar vārdu un skaitļu uztveri, informācijas pārstrādi, runāto un rakstīto valodu, abstrakto (loģisko) domāšanu, spēju plānoto darbību loģiskā secībā, ar pagātnes, tagadnes, nākotnes nošķiršanu, emocijām – cerību, prieku darboties, uzņēmību, apmierinājumu par paveikto, ar spriedzes emocijām garīgas un fiziskas piepūles rezultātā, zinātnisko jaunradi utt. Kreisās puslodes apakšējā pieres krokā atrodas runas motoriskais centrs (kreiļiem tas ir labajā puslodē).
- Labā puslode uztver telpisku tēlainu informāciju, pārstrādā to, izvērtē notikumu emocionalitāti, labāk veido valodas izpratni, nekā uztver runātas un rakstītas frāzes, palīdz domāt telpiskajā ziņā tēlaini. Šī puslode ir saistīta ar telpiski tēlainu intuīciju, ar ģeometriju – formām, figūrām, tehniskajiem zīmējumiem, ar situācijas pārļauzīgumu, automatizētām iemaņām, bet gadījumos, kad ir jūtams apdraudējums, - ar trauksmes, šaubu, baiļu emocijām, bēdām un izmisumu. Labajā puslodē spriedzes emocijas garīga vai garīgi fiziska darba gaitā ir savstarpēji saistītas ar neveiksmēm un konfliktsituācijām. Šajā puslodē noris mākslinieciskā, arī mūzikas jaunrade utt. Pamatojoties uz šo smadzeņu pusložu darbību ir noteikti četri cilvēku tipi:
  - Kreisā puslode.
  - Labā puslode.
    1. grupa. Bērni, kuri vienmēr jautā: “Kas tas ir?” Viņiem piemīt analītiska domāšana, patīk modeļi, jaunas idejas, koncepcijas. Šie bērni ir kritiski noskaņoti, un viņu humoram piemīt ironijas iezīmes. Viņi ir arī zinātniski orientēti, uztver būtiskāko.
    2. grupa. Bērni, kuri jautā: “Kā to dara?” Viņi vienmēr tiecas pēc skaidras struktūras, konkrētiem piemēriem, respektē autoritātes. Izšķir pozitīvās un negatīvās parādības. Šiem bērniem piemīt “iekšējais pulkstenis”. Tie plāno laiku un darbu.
  - Labā puslode.
    3. grupa. Bērni, kuri jautā: “Kā tas varētu būt?” Viņiem piemīt intuīcija, radošais domāšanas veids. Šie bērni vēlas eksperimentēt, interpretēt, veidot savu izpratni. Teorijas viņi uztver vizuāli, ir azartiski, viņiem patīk riskēt.
    4. grupa. Bērni, kuri jautā: “Kāpēc? Kāpēc gan ne?” Šiem bērniem ir izteikta spēja iejusties citu pārdzīvojumos, viņiem patīk dažādas pārmaiņas, dinamika. Viņi ir aizņemti, kustīgi (Hadaņonoka 2013, 57 – 58 lpp.).

H. Helmiga uzsver, ka arī runāt bērns mācās noteiktā laikā. Taču viņš neiemācīsies runāt, ja apkārt nedzirdēs runājam pieaugušos un ja ar viņu pašu neviens nesarunāsies. Valoda nav iedzimta. Māte, kas bērnu aprūpē, to kā savu bērnu samīļos, ar viņu spēlēsies un runāsies (Helmiga 2006, 16 lpp.)

Īpaša nozīme runas attīstībai pirmsskolā ir dialogrunai. Tajā dzimst saturs, kas nepieder atsevišķi nevienam no partneriem, bet veidojās tikai savstarpējā sadarbībā. Dialogrunā ar vienaudžiem bērnam jāorientējas uz partnera īpatnībām, ņemot vērā viņa bieži ierobežotās iespējas, tādēļ patstāvīgi nākas veidot savu izteikumu, izmantojot konteksta runu. Saruna ar vienaudzi faktiski ir pašizziņas pašattīstība, domāšanas, informācijas, radošuma līdzeklis. Runas attīstība un korekcija skatāma ne tikai lingvistiskā aspektā, bet arī komunikatīvs prasmes veidošanās kontekstā. Dialogrunas veidošanās prasmes bērnam ir jāapgūst, jo tas ir pēdējais – augstākais pakāpiens virzībā uz monologrunu (Miltiņa, Skribanovska 2020, 13. lpp.).

Dialogrunā attīstās ne tikai bērna runa, prasme uzdot jautājumus, bet arī prasme izsacīt atbilstošu domu atbilstošā vietā un laikā, veidojas izpratne par valodas lietošanu, attīstās bērna komunikatīvā kompetence (Dzintare, Stangaine, Augstkalne 2014, 7. lpp.).

Vissenākais runas veids ir mutvārdu dialoga runa. Dialogs ir tieša divu vai vairāku cilvēku saskarsme. Dialogs noris sarunas vai repliku apmaiņas formā. Dialogs ir visvienkāršākā runas forma. Tematiski virzīts dialogs tiek saukts par pārrunu (Martinsone, Miltuze 2015, 107 lpp.)

Tas, kā bērns runā, sazinās ar citiem, spēj adaptēties un integrēties, ir atkarīgs no pieaugušo attieksmes pret bērnu, no laikus pamanītiem valodas attīstības traucējumiem. Aizkavējusies runa rada traucējumus dažādos psihiskos procesos (atmiņā, domāšanā, uzmanībā u.c.) un negatīvi ietekmē bērna raksturu un uzvedību (Hadaņonoka 2014, 11-12 lpp.).

Šajā vecumā (6 – 7 gadi) mēs runājam par bērna mutiskās runas apguvi. Rakstisko runu bērns apgūš skolā, kad rakstīs domrakstus. Bērns apguvis savas dzimtās valodas galvenos komunikatīvo īpašību – pareizību. Tas ir:

1. sadzird, tātad arī izrunā visas dzimtās valodas skaņas pareizi;
2. bagāts vārdu krājums, pareizi izvēlas vārdus, pauž savu priekšstatus par apkārtni un attieksmi pret to;
3. lieto pareizas gramatiskās formas, apvienojot vārdus teikumos.

Bērnu runa ir izteiksmīga, tāda komunicējoties klausītājos uztur uzmanību un interesi. Brīvi pielieto stāstījuma, izsaukuma un jautājuma intonācijas atbilstīgi saskarsmes vietai (skolā,

mājās, sabiedriskajā transportā un sabiedriskos pasākumos, slimnīcā, viesos). Pauž emocionālu attieksmi savā runā. Kontrolē savā runā neiecietību un rupju intonāciju pielietojumu. Runa ir loģiska. Tāda komunicējoties klausītājus pārlicina un runātājā vairo pašapziņu. Prot veidot, uzturēt un piedalīties dialogā. Uzklaua viedokļus, nepārtraucot runātājus. Stāstot komunicēšanās ar vienaudžiem un cilvēkiem sev apkārt bērnam izdosies, ja stāstītājs nebūs vienaldzīgs, ja viņam pašam būs interesants tas, ko viņš grib pastāstīt citiem. Primitīvu valodu pārvērst izteiksmīgā runā neizdosies. Ir saglabāta interese par lasīšanu (Irbe, Lindenberga 2017, 150 lpp.).

Runas attīstības izkopšanai ir nepieciešams:

- pareizi izrunāt skaņas.
- paplašināt un aktivizēt vārdu krājumu,
- veidot gramatiski pareizu runu,
- apgūt burtus,
- veidot teikumus,
- apgūt lasīšanas iemaņas,
- mācīt stāstīt (Buivide 2012, 58 lpp.).

Ar valodas normālas attīstības kritērijiem, tiek saistītas divas spējas - receptīvā valoda (bēram saprotamie vārdi) un ekspresīvā valoda (tie vārdi, kurus bērns jau izrunā). Sešus gadus veca bērna receptīvā valoda:

- saprot 13000 vārdu;
- saprot pretstatus ātri/lēni/vienāds/atšķirīgs/vakar/šodien/vairāk/mazāk/daudz/maz/pēc;
- saprot skaitļu jēdzienus līdz 10;
- pazīst metāla naudu;
- parāda pusi, veselo; labo un kreiso pusi;
- sakārto objektus pēc formas vai krāsas.

Sešus gadus veca bērna ekspresīvā valoda:

- var atbildēt uz jautājumiem “kas būtu, ja ...”
- saskaita 12 objektus;
- iemācās skaitīt līdz 30;
- nosauc visus alfabēta burtus;
- raksturo objektu līdzīgās un atšķirīgās īpašības;
- raksturo novietojumu vai virzību “caur”, “projām”, “pretī”, “pārī”;

- nosauc objektu stāvokli: ”pirmais”, “otrais”, “trešais”;
- secīgi nosauc nedēļas dienas ;
- sāk lietot apstākļa vārdus (“lēnām”)
- skaidri izrunā “f” (Tūbele 2002, 134.lpp.).

Sešus gadu vecs bērns prot veidot teikumus, ir samērā plašs vārdu krājums, valoda gramatiski pareiza. Saskaņo vārdus teikumā – dzimtē, skaitlī, locījumā (silta saule, pūkains kaķis, suns rej, vakar suns rēja). Pazīst un raksta drukātos burtus, mācās rakstīt rakstītos burtus. Prot noteikt vārdu skaitu teikumā, dalīt vārdus zilbēs, saklusa skaņu vārda sākumā, vidū, beigās. Spēj nosaukt skaņu secību vārdā. Daži sešgadnieki jau prot lasīt. Bērns ir gatavs uzsākt mācības skolā (Bāra 2017, 12 lpp.).

Stāstījums, stāstītmācēšana, saistītā runa (kad virknē nevis vārdus, bet teikumus) ir šī vecuma 6 – 7 gadi – galvenais valodas apguves uzdevums. Stāstījums spilgti raksturo bērna personības sākuma iezīmes:

- domāšanas loģiku, tā ir saprātīga, pareiza pamatota;
- stāstījums pietuvinās dzimtās valodas prasībām;
- atbilstīga vārdu izvēle, gramatisko formu lietošana, pareiza un izteiksmīga runa (Irbe, Lindenberg 2017, 138 lpp.)

Kā psihiskais process runa ir saistīta ar visiem citiem psihiskajiem procesiem, kas tradicionāli tiek aplūkoti kā kognitīvie (izzināšanas procesi): sajūtām, uztveri, uzmanību, atmiņu, domāšanu, t. i., ar tiem procesiem, ar kuru palīdzību bērns izzina pasauli un kas sekmē runas attīstību (Dzintare, Stangaine, Augstkalne 2014, 20 lpp.).

Atšķirība no pieaugušā cilvēka, bērns vispirms uztver lietas emocionāli, tad caur kustībām, maņām un tikai tad ar prātu. Runas attīstības uzdevumi ir:

- bagātināt sajūtu pieredzi;
- iemācīt vispirms pašas vienkāršākās lietas ;
- precizēt skaņu izrunu, diferencēt tās;
- mācīt orientēties plaknē, telpā, apkārtnē;
- veidot dialogu ar pieaugušo;
- attīstīt pirkstu sīko muskulatūru;
- vingrināt artikulācijas aparātu;
- paplašināt vārdu krājumu, izrunāt sarežģītus vārdus;
- attīstīt saistīto runu;

- apgūt elementārus gramatikas likumus;
- attīstīt fonemātisko dzirdi;
- nostiprināt elpošanas un balss aparātu (balss tembru, tempu);
- izsaka vienkāršas vēlēšanās;
- atdarina skaņas, zilbes, vārdus;
- atkārtoti īsus teikumus: “Es esmu liels”, “Man ir kaķītis”;
- labprāt šķirsta grāmatas un uzdod jautājumus par tur attēlotajām lietām;
- prot izpaust savas emocijas.

Runas attīstības gaitā pārveidojas un pilnveidojas visas psihiskās funkcijas. Ar runas starpniecību uztvere iegūst vispārinošu raksturu, attīstās atmiņa, realizējas domāšanas operācijas: analīze, sintēze, salīdzināšana. Minētais process likumsakarīgi rit augšupejoši, jo:

- vārds ietērpts noteiktā skaņu kompleksā, kļūst par jēdziena (nozīmes) nesēju,
- katra vārda nozīme vienlaicīgi ietver priekšmeta vispārīgās un atšķirīgās pazīmes,
- sinhroni (līdztekus) norit leksisko un gramatisko iemaņu apguve (Miltiņa 2005, 37 lpp.).

Lai bērns varētu nepārprotami saprasties gan mutvārdu, gan raksturā, ir nepieciešama pareiza visu valodas skaņu saklausīšanu un izruna. Līdz skolas vecumam jāpanāk visu skaņu (to skaistā īso - garo patskaņu) precīza, skaidra, ritmiska izruna, kā arī gramatiski pareiza valoda. Ja bērns skaņas izrunā nepareizi, tad tas, iespējams, kļūdu veidā atspoguļosies rakstīšanā. Svarīgi cik skaidru latviešu valodu bērns sev dzird apkārt (Līdaka 2016, 15 lpp.).

Mūsdienu psiholoģijā izdala divus patstāvīgus runas veidus:

- Ekspresīvā runa – ir izteikšanās process ar valodas starpniecību. Tās sākums - iecere (izteikuma programma), tad seko iekšējās runas posms, kas pāriet ārējā runā – mutvārdu vai rakstu formā.
- Impresīvā runa – runas izteikuma uztveres un izprašanas process. Tas sākas ar runas ziņojuma uztveri redzes vai dzirdes veidā, tam seko ziņojuma informatīvo elementu izdalīšanas moments, un noslēgumā iekšējā runa rodas ziņojuma vispārējā jēdzieniskā shēma, t.i., tā izpratne apguve (Miltiņa 2005, 12 lpp.).

I. Zaķe uzsver, ka viens no intelektuālās attīstības rādītājiem ir valodas izpratne un pareiza runa, tāpēc jāatceras, ka bērns noteiktā secībā jāsaprot pareizai valodas apguvei. Šāda pakāpenības principa ievērošana runas veidošanās procesā ir svarīga un nepieciešama tāpēc, lai bērnam būtu ātrāk un vieglāk uztvert pieaugušā runu un atdarināt to (Zaķe 2000, 10. lpp.).

Bērns nevar izteikt, to ko viņš nav izjutis, nav “izlaidis caur sevi”. Valoda ģimenē, bērna apkārtne esošo cilvēku kultūra pakāpeniski uzrājas viņā. To ko bērniībā bērns iegūst ģimenē, viņš saglabā visā savā turpmākajā dzīvē, šeit tiek ielikti pamati bērna personībā. Dzīves pieredze apkārtējo cilvēku valoda kā piemērs bērniā pamazām pilnveido izpratni par dažādiem jēdzieniem (Irbe, Lindenbergā 2017, 147 lpp.).

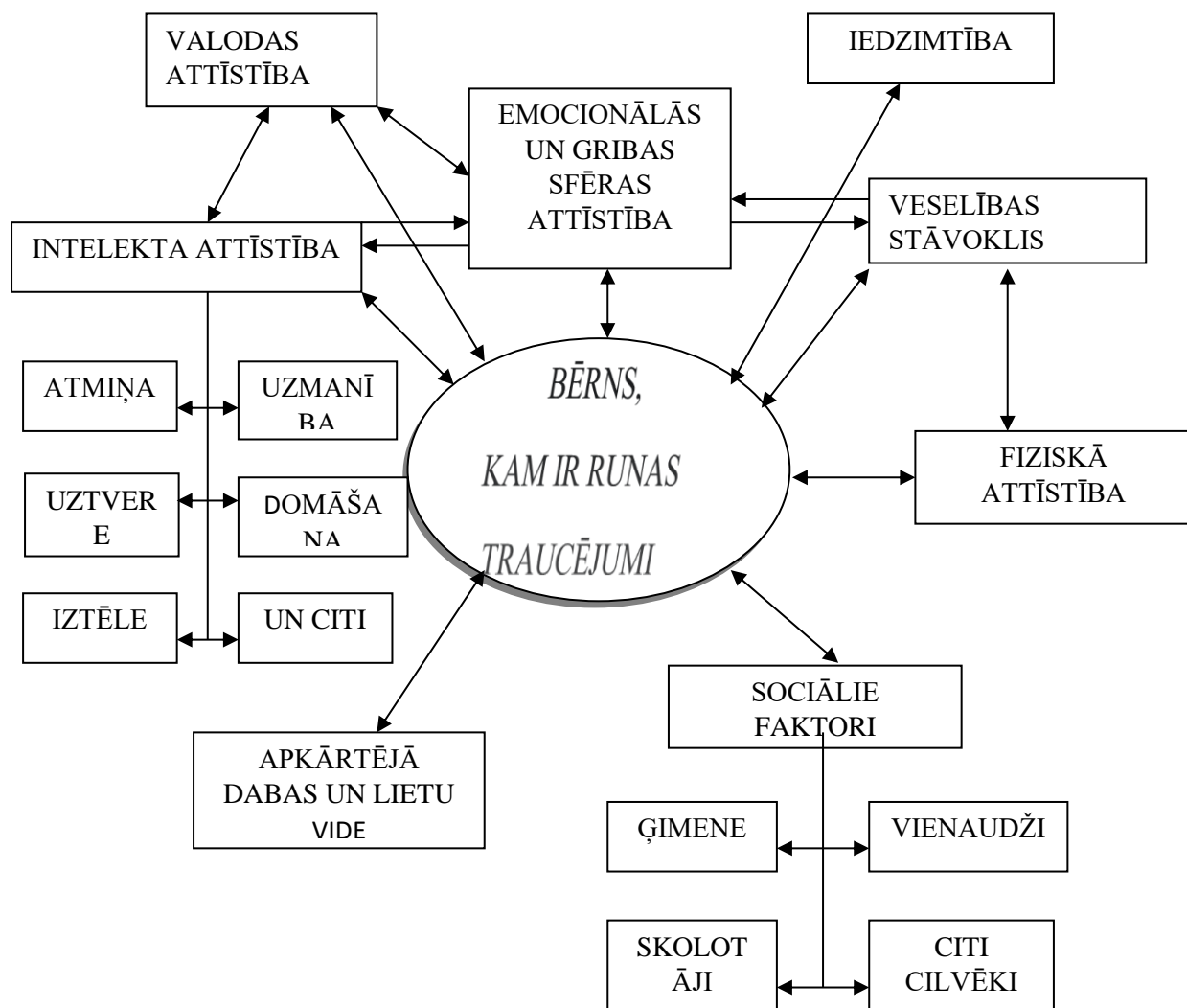
V. Golubina apgalvo, ka valodai ir milzīga nozīme bērniā psiholoģiskajā attīstībā, jo tā pilda konkrētas funkcijas: komunikatīvo, vispārinošo, regulējošo. Ar runas un valodas palīdzību skolotājs sniedz zināšanas, veido bērniā attieksmi pret apkārtējo pasauli, sekmē bērniā runas attīstību (Golubina 2007, 224 lpp.).

S. Tūbele uzskata, ka ja bērniā ir runas darbības vai valodas attīstības traucējumi, tad viņam būs zināmas grūtības daudzās dzīves jomās, īpaši jau uzsākot mācības skolā. Grūtības šiem bērniem var rasties, gan nepareizi saklausot vārdus, gan nesaprotot to nozīmi, gan atceroties verbālo mācību materiālu, gan visā sazināšanās procesā ar vienaudžiem un skolotājiem. Traucējumi var būt gan viegli, gan smagi. Tie var saistīties gan ar mutvārdu runu, gan ar lasīšanu un rakstīšanu (Tūbele 2002, 15 lpp.).

Izšķir četru veidu traucējumus:

- Nepietiekama valodas izpratne. Piemēram bērns nesaprot vārdu un teikumu nozīmi, taču to, iespējams, var noteikt, vadoties pēc situācijas.
- Artikulācijas problēmas. Piemēram, svelpjošas skaņas, šļupstēšana, skaņu iztrūkums, vai nepareizi veidotas skaņas.
- Ierobežots vārdu krājums.
- Kļūdaina gramatika. Bērns izlaiž vārdus vai teikuma daļas, viņam ir problēmas ar (darbības vārdu, lietvārdu, īpašības vārdu) locīšanu vai ar daudzskaitļa veidošanu (Laizāne 2007, 58 lpp.).

Runas pārbaudes laikā logopēdam var rasties aizdomas par to, ka bērniā ir kādas nopietnas novirzes intelekta attīstībā (skat. *1.1. att.*).

1.1. attēls. Bērna raksturojums veseluma skatījumā. (Tūbele 2019, 82 lpp.).

Bērns jāvērtē kopumā, ievērojot visas daudzās attīstības šķautnes un individuālās īpatnības. Logopēda uzmanības centrā ir bērns ar runas traucējumiem, kuru vispusīgi iepazīstot un nosakot stiprās puses un iespējas, būs iespējams izvēlēties optimālākos paņēmienus, metodes un korekcijas līdzekļus.

Maģistra darba autore norāda, ka bērnu runas attīstībai pirmsskolas vecumā ir jāpievērš īpaša vērība. Bērnam runas attīstību veicina arī dzirdi attīstoši uzdevumi ar burvju maisiņiem, kustību rotaļas un vingrinājumi ar dzejoļi, dziesmas, attēlu kartītes, koordinācijas attīstošie vingrinājumi. Šāda veida nodarbībām ir daudzpusīgs iedarbības spēks, jo veidojas emocionāls kontakts ar pieaugušo. Attīstās bērna vēlēšanās darboties, pieaug viņa aktivitāte, prieks. Bērns netieši vingrinās, tādējādi attīstot domāšanu un runu. Spēles bērnam palīdz stimulēt runas zonas kustīgumu galvas smadzenēs, kas ietekmē runas korekciju un pilnveido domāšanas procesus – uzmanību, atmiņu.

1.2. Runas traucējumi, to cēloņi

Runas traucējumi ietver traucētas sazināšanās iespējas un problēmas un problēmas ar to saistītajās jomās, piemēram, mutes muskuļu darbībā. Šie traucējumi var svārstīties no vienkāršas vienas skaņas aizstāšanu ar kādu citu skaņu līdz pat nespējai saprast vai izmantot valodu, vai nespēja izmantot mutes muskuļus runājot vai ēdot. Kā dažus iespējamus cēloņus pie runas traucējumiem var minēt dzirdes traucējumus, neiroloģiskas problēmas, smadzeņu darbības traucējumus, garīgo atpalcību, narkotiku lietošanu, fiziskas nepilnības. Taču bieži vien traucējuma cēlonis nav skaidrs (Laizāne, 2007, 56. lpp.).

Runas attīstības novirzes var radīt gan organiskas dabas centrāli bojājumi (galvas smadzeņu runas centru, fonemātiskās dzirdes centru primāri bojājumi), gan funkcionāli nervu darbības traucējumi (logoneiroze), gan perifēras izcelsmes organiska rakstura (mēles, žokļu, zobu, cieto un mīksto aukslēju) bojājumi, gan citi funkcionāli traucējumi. Runas traucējumu smagums un izpausmes pakāpes var būt ļoti dažādas – no mazāk nozīmīgiem izrunas traucējumiem līdz smagiem valodas sistēmas attīstības traucējumiem (Liepiņa 2008, 120. lpp.)

Pirmsskolas vecumā runas traucējumi var būt gan fizioloģiska (nosaka runas aparāta centrālās, perifērās daļas funkcionāls mazbriedums), gan pataloģiska rakstura rakstura izraisītās sekas (slimības, traumas runas aparāta daļā), gan sociālas dabas (runas attīstībai nepiemērota vide) (Miltiņa 2005, 22. lpp.).

Runas un valodas apguves priekšnoteikums ir dažādu sajūtu iespaidu saspēle (tauste, oža, garša, smarža un redze). Tāpēc runas traucējumi nereti ir saistīti ar traucējumiem citu sajūtu orgānu darbībā. Izšķir četru veidu traucējumus:

1. Nepietiekama valodas izpratne. Piemēram, bērns nesaprot vārdu un teikumu nozīmi, taču to, iespējam, var noteikt, vadoties pēc situācijas.
2. Artikulācijas problēmas. Piemēram, svelpjošas skaņas, šļupstēšana, skaņu iztrūkums vai nepareizi veidotas skaņas.
3. Kļūdaina gramatika. Bērns izlaiž vārdus un teikuma daļas, viņam ir problēmas ar (darbības vārdu, lietvārdu, īpašības vārdu) locīšanu vai arī daudzskaitļa veidošanu.

Apkopojot bērnu runas traucējumus, varētu konstatēt četru pamatnosacījumus:

1. Vispirms jāmin organiskie darbības cēloņi – kā neiroloģisko traucējumu (kas radušiem, piemēram, dzemdību vai slimības laikā), nepareizi veidota runas aparāta vai dzirdes traucējuma (piemēram, vājdzirdības) sekas.
2. Iespējama arī iedzimta nosliece uz runas problēmām.
3. Valodas traucējumiem var būt arī psihiskie cēloņi. Valodā var atspoguļoties gan spiediens, ko bērns izjūt, gan konsekventa audzināšana, gan dzīves krīzes, kurās nokļuvuši vecāki vai bērni. Bērnu valodā atainojas viņu ikdiena; tas kāviņi runā un kā saprot teikto, liecina gan par labsajūtu, gan par neomulīgumu.
4. Visbeidzot, bērnu valodu ietekmē arī sociālkulturālie faktori: ja ģimenē ir maz iespēju runāt, ja komunikāciju nosaka tikai televizors un dators. Taču problēmas ar valodu bērniem var radīt arī pilnīgi pretēja situācija: bērniem, kuri nepārtraukti pakļauti vecāku vārdu plūdiem, tiek nomākta viņu valoda, un nereti tie apklust pavisam.

Valodas attīstība ir nepārtraukts process, taču traucējumi to jebkurā brīdī var bremsēt, apturēt, vai pat likt regresēt (Laizāne 2007, 55 – 56. lpp.).

Runas traucējumu cēloņi ir ārēja vai iekšēja kaitīga faktora ietekme uz organismu, bez kura runas traucējums nevar rasties. Ja bērns agrīnajā vecumā atrodas ierobežotā vai nepareizas runas vidē, runas attīstība neatpaliek (nedzirdīgi vai vājdzirdīgi vecāki, vecāki ar izteiktiem runas traucējumiem, ilgstoša atrašanās slimnīcā, ierobežoti sociālie kontakti smagas slimības (bērna cerebrālā trieka u.c.), smagas somatiskās saslimšanas). Kaitīgos faktoros, kas iedarbojas uz bērna organismu, izraisot runas attīstības traucējumus, iedala arī pēc iedarbības laika:

- Intrauterīnā vai penatālā pataloģija; (mātes slimības grūtniecības laikā, infekcijas, intoksikācija, grūtniecības toksikozes, mātes un augļa imunoloģiskā nesaderība, alkohols, smēķēšana, narkotikas, vibrācija utt.);
- Bojājumi dzemdību laikā; (afiksija, dzemdību traumas, šaurs iegurnis, straujas vai pārāk ilgas dzemdības, nepareiza augļa guļa utt.);
- Dažādu kaitīgu faktoru ietekme pēc dzemdībām (postnatālā pataloģija – meningīts, encefalīts, smagas somatiskas saslimšanas u.c.).

Lai bērna runa attīstītos normāli, jābūt nozīmīgai saskarsmei uz labvēlīga emocionālā fona, bērns jānudina atbildēt. Runa attīstās uz atdarināšanas pamata, tāpēc, ja ir nepareizs runas paraugs, arī bērni var runāt runāt nepareizi (Tūbele, Šteinberga 2004, 53. lpp.).

Runas traucējumi dažkārt kļūdaini tiek pielīdzināti valodas traucējumiem, un, gluži pretēji, dažreiz tiek pieņemta normāla runa, lai atspoguļotu normālu valodu. Patiesībā runas

traucējumus un valodas traucējumus var noteikt un izdalīt atsevišķi. Piemēram, bērnam var būt runa traucējumi, piemēram, ārkārtīgi slikta artikulācija, tomēr ir neskarta valoda. Citam bērnam var būt valodas traucējumi, piemēram, ļoti slikti saprotama valoda, tomēr spēj izrunāt skaņas. Dažiem bērniem var būt gan valodas, gan runas traucējumi (Rosenbaum, Simon 2016, 47. lpp.)

Skaņu izrunas traucējumi:

1. Artikulācijas/fonoloģiskie traucējumi:

- Atsevišķu runas skaņu sakopojuma traucēta izruna
- Cēlonis var būt zināma strukturālas izmaiņas (piemērām, aukslēju šķeltne), nepietiekamas zināšanas par runas skaņu paraugiem, vai tas var būt nezināms.

2. Dizartrija:

- Runa var būt netipiski lēna, ātra, vāja, neskaidra vai neprecīza
- Cēlonis var būt medicīnisks stāvoklis, kas ietekmē muskuļus vai nervus, kas kontrolē runu.

3. Bērnu runas apraksija:

- Deficīts runas skaņu secības plānošanā un koordinēšanā vairāk nekā runas kontrolē
- Cēlonis parasti ir nezināms.

Balss traucējumi (disfonija):

- Traucēta balsenes struktūru funkcionēšana noved pie nepietiekamas balss kvalitātes vai pilnīgas nespējas balss saitēm vibrēt un radīt skaņu
- Cēlonis var būt zināms medicīnisks stāvoklis (piemēram, trauma, anomāla augšana) vai nezināms.

Stostīšanās (runas plūduma traucējums):

- Pārmērīgi pārtraukumi (atkārtojumi, pārrāvumi)runas plūsmai
- Cēlonis parasti ir nezināms, dažos gadījumos sākums sakrīt ar neiroloģisku stāvokli.

Ekspresīvās valodas traucējumi:

- Traucēta spēja formulēt idejas un vēstījumu, lietojot vārdus un teikumus;
- Cēlonis var būt zināms neiroloģisks stāvoklis vai nezināms.

Receptīvās valodas traucējums:

- Traucēta spēja saprast vēstījumu, kas ietverts vārdos vai teikumos;

- Cēlonis var būt zināms neiroloģisks stāvoklis vai nezināms.

Ekspresīvās un receptīvās valodas traucējums:

- Traucējumu kombinācija vēstījuma uztveršanā/saprašanā un izveidošanā;
- Cēlonis var būtu zināms neiroloģisks stāvoklis vai nezināms (Tūbele 2019, 18. lpp.).

Ņemot vērā runas konkrētā komponenta traucējumu, tiek izdalīti šādi lingvistiskie traucējumi:

1. Fonētiskie traucējumi – kropļota atsevišķas skaņas vai skaņu grupas izruna (svelpēnu, šņāceņu; vidējo, pakalējo mēleņu; cieto – mīksto, balsīgo – nebalsīgo līdzskaņu izrunas traucējumi).
2. Leksiski gramatiskie traucējumi – ierobežots vārdu krājums; nepilnīgs teikums; vārdu pārstatījumi teikumā; locījumu, prievārdu nepareizs lietojums.
3. Melodiski intonatīvie traucējumi – nepareizs uzsvara lietojums: loģiskais un psiholoģiskais uzsvars teikumā, balss traucējumi stipruma, augstuma, tembra ziņā (klusā, aizsmakusi, saspiesta, spiedoša, dobja balss u.c.).
4. Tembra, ritma traucējumi – paātrināts runas temps – tahilālīja – ar ierosas pārsvaru smadzeņu procesos; palēlināts runas temps – bradilālīja – aiztures process ir pārsvarā pār ierosu; pārtraukts runas temps (nepamatotas pauzes; “klupšana”; skaņu, vārdu skandēšana; fizioloģiskā iterācija; stostīšanās) (Miltiņa 2005, 24 – 25. lpp.).

Maģistra darba autore norāda, ka iemesli runas traucējumiem ir ļoti dažādi un atšķirīgi. Runas traucējumus var izsaukt gan iegūtas, gan iedzimtas saslīmšanas. Liela nozīme ir videi, kurā bērns aug un attīstās. Cik daudz vecāki sarunājas ar savu bērnu un cik daudz laiku velta sava bērna attīstībai kopumā. Vēl viens iemesls var būt arī bērna "hiperaprūpe", kad vecāki visu izdara bērna vietā. Atliek tikai bērnam paskatīties uz kādu lietu vai priekšmetu un viss tiek bērnam pasniegts. Ikvienu bērna vēlme tiek veikta, nesagaidot no bērna ne zilbi, ne vārdu. Ir pazemināta motivācija runāt šādā situācijā. Ļoti izplatīti ir arī skaņu izrunas traucējumi. Bērni ir gudri, zinātkāri, bet skaņu izruna kļūst aizvien problemātiskāka.

1.2. Redzes traucējumi

Redze ir bioloģisku norišu kopums, ar kurām notiek apkārtējās vides priekšmetu izstarotās vai atstarotās gaismas uztvere un analīze. Redzes sajūtas sniedz informāciju par

priekšmetu formu, lielumu, krāsu un dod organismam iespēju pareizi orientēties ārējās vides apstākļos. Redzes analizators sastāv no perifēriskās daļas – tīklenes un nervu šūnām, vadītājiem – redzes nerva, redzes traktiem un nervu šūnu sakopojumiem vidussmadzenēs un starpsmadzenēs, kā arī redzes centra šūnām lielo pusložu garozas pakaušu daivā (Baumane 2002, 11. lpp.).

Bērniem ar redzes traucējumiem ir vērojamas saskarsmes grūtības, izziņas darbības prasmes veidojas palēnināti. Redzes traucējumi pasaules uztveri veido atšķirīgāku un sarežģītāk uztveramu. Bērna atmiņas sistēmai var būt lielāka slodze uzdevumos, kas prasa jaunas informācijas pievienošanu. Bērniem ar redzes traucējumiem izpaliek divi svarīgi vides stimulācijas līmeņi – konstants vizuālais stimulants, kā arī mijiedarbība ar vienaudžiem, vecākiem, pedagogiem ikdienā. Bērniem ar redzes traucējumiem valodas attīstība būtiski neatpaliek no redzīgu bērnu valodas attīstības, ja tās attīstībai tiek veltīta īpaša uzmanība (Tūbele Šteinberga, 2004, 20 lpp.).

Redzes uztvere (gnosis) – spēja pazīt to, ko redz, sākot ar priekšmetiem, burtiem zilbēm, vārdiem. Ja ir traucēta redzes uztverē (disfunkcijas smadzeņu struktūrā redzes burtu uztveres zonā), tad bērns nevarēs atšķirt konkrēta burta redzes tēlu no pārējiem burtiem. Burtu redzes tēli būs nepilnīgi, līdz ar to vienus un tos pašus burtus bērni uztvers dažādi. Bērnam ar šādu traucējumu burts ir sarežģīts optisks veidojums, kura saredzēšana pa sastāvdaļām ir apgrūtināta. Ja bērna ir acu motorie traucējumi, tad acu kustības mēdz būt haotiskas, regresīvas pat pie vienkāršu vārdu lasīšanas. Simptomi kas varētu liecināt par acu kustību traucējumiem:

- bērns lasot noliec galvu uz vienu pusi, lai labāk saskatītu burtus;
- bērns aizver vai aizklāj vienu aci ar roku, lai labāk redzētu;
- traucētu acu roku koordinācija;
- lasot pazaudē rindu, tādēļ lieto pirkstu atbalstu, lai lasot nepazaudētu rindu;
- lasot līdzī kustas galvai vai pat viss ķermenis;
- berzē acis lasīšanas laikā, vai pēc tās;
- spēj lasīt tikai īsu brīdi;
- lasot reibst galva un ir nelabums, novēro galvassāpes;
- perifērās redzes uztveres traucējumi;
- rakstot atstarpes starp burtiem un vārdiem ir nevienādas;
- grūtības sagādā vārdu, teikumu norakstīšana, bērns to nevar izdarīt taisnā līnijā;
- grūtības savienot divus punktus ar taisnu līniju;
- ja acis vingrina, tās ātri nogurst, sāk asarot, acu kustību kvalitāte nereti samazinās;

- sūdzas, ka redzot vai sajūt neeksistējošas kustības lasot, rakstot vai norakstot, burti it kā "lēkā" (Līdaka 2016, 9 lpp.).

Šķielēšana ir periodiskas vai pastāvīgas vienas vai otras acs novirzīšanās no kopējā fiksācijas virziena. Atkarībā no šķielēšanas veida acs var novirzīties uz iekšu (konverģējoša šķielēšana), uz āru (diverģējoša šķielēšana), uz augšu vai leju. Šķielēšana nav tikai kosmētiska problēma, tā arī traucē izjust telpisku apkārtējo vidi. Ja šķielēšana sākas bērnam vēlākos dzīves gados, tad parasti ir sūdzības par dubultošanos. Gadījumos, kad šķielēšana parādās agrā bērna vecumā un šķielē tikai viena aciņa, tas var būt iemesls redzes attīstības traucējumiem šajā acī. Tas saistīts ar faktu, ka bērna centrālā nervu sistēma iemācās ignorēt šķielējošās acs sūtīto informāciju, kā rezultātā bērns ar šo aciņu "neiemācās" skatīties un veidojas ambliopija (Darbiņa 2017, 17 lpp.).

Ambliopija (slinkā acs) ir pazemināta redze vienā vai abās acīs, kuru nav iespējams koriģēt ne ar brillēm, ne kontaktlēcām un kas nav saistīta ar strukturālām izmaiņām pašā acī. Lai radītu redzes sajūtu, acīm un smadzenēm jāstrādā vienotā komandā. Gaismas stars ieiet acī un, ejot cauri tās optiskajai sistēmai nervu signāla veidā, "ceļo" uz smadzenēm. Ambliopija ir stāvoklis, kad redzes asums ir samazināts, jo dažādu iemeslu dēļ acs un smadzeņu darbība ir traucēta. Acs var izskatīties normāla, bet tā netiek nodarbināta kā nākas, jo smadzenēm ir vieglāk uztvert otras acs sūtīto informāciju, kā rezultātā sāk "slinkot" (neattīstīties) arī ar šo aci saistītā smadzeņu daļa (Darbiņa 2017, 23 lpp.).

Ambliopija ir biežāk sastopama bērniem kuri ir priekšlaicīgi dzimuši un tiem kuriem ģimenē ir pirmās pakāpes radnieks kam ir ambliopija, vai viņš šķielē. Vides faktori, tostarp mātes smēķēšana un narkotikas vai alkohola lietošana grūtniecības laikā var būt iemesls, ka bērns piedzims ar ambliopiju vai šķielēšanu (Garratt, Soberano 2012, 19. lpp.)

Redzes telpiskie priekšstati – telpiskuma uztveres traucējumi plaknē, redzes analīzes un sintēzes nepietiekama attīstība izraisa grūtības burtu apgūvē. Grūtības var sagādāt grafiski līdzīgu burtu, ciparu, zīmju (d – b; 9 – 6; < - >) atšķiršana. Parasti bērni nespēj diferencēt grafiski līdzīgus burtus (burtus, kuri atšķiras ar dažiem elementiem vai telpisko izkārtojumu). Visbiežāk tiek jaukti: **P B D, p b d, N Z, L F E, m n, u n**. Šo burtu atšķiršana bērniem sagādā vislielākās grūtības.

Citi telpiskās uztveres traucējumi:

- kreisās, labās puses jaukšana;

- grūtības noteikt telpisko novietojumu pret sevi, pret citiem cilvēkiem, priekšmetiem apkārtējā telpā;
- grūtības orientēties plaknē (augšējais labais stūris, vidus, apakšējais kreisais stūris);
- grūtības orientēties vidē (grupas telpās, ielu krustojumos);
- traucētu vārdu izpratne un nosaukšana, kas raksturo telpiskos jēdzienus (uz, iekšā, zem, virs, aiz, tālu, tuvu, lejā, pa labi, pa kreisi, augstāk, zemāk, starp);
- neprecīza konstruēšanas darbu izpilde (zūd detaļas, mainās to telpiskais izvietojums, attēlotais struktūrā ir vienkāršots);
- zīmējumi var būt neproporcionāli, ar samazinātu elementu skaitu, nepareizu izvietojumu;
- grūti iemācīties pulksteņa pazīšanu;
- grūti orientēties kartē;
- traucēta formu, lielumu, krāsu uztvere (Līdaka 2016, 8 lpp.).

Acs ir orgāni, kas uztver gaismu un pēc tam pa optisko nervu nosūta to uz smadzenēm. Redzes sajūtas sniedz informāciju par priekšmetu formu, lielumu, krāsu un dod organismam iespēju pareizi orientēties ārējās vides apstākļos. Viens no skaidras redzes galvenajiem priekšnosacījumiem ir, lai apskatāmā objekta attēls kristu taisni uz tīklenes centrālo daļu – makulu. Normāla acs izdara 70 un vairāk kustību sekundē. Normāla acs mīl strādāt un labprāt skatās. Bezdarbība sasprindzina acis, nogurdinot tās. Normāla acs nekad nespēj tikai cieši skatīties, bet vienmēr saglabā gatavību kustēties un dara to. Turklāt neviens cilvēks, kam ir laba redze, necenšas skatīties kaut ko sānis no sevis, sasprindzinot acis, bet galvu un kaklu turot nekustīgi (Darbiņa 2017, 5 – 8 lpp.).

Acs akomodācija bērniem ir labāk izteikta kā pieaugušajiem, bet acs akomodācijas muskuļi jaunākā skolas vecuma bērniem ir vāji un ātri nogurst. Redzes lauks intensīvi paplašinās pirmajos dzīves gados, 7 gadu vecumā jau sasniedz 80% no pieauguša cilvēka redzes lauka. Līdzīgi pilnveidojas stereoskopiskā redze, kas visintensīvāk mainās 9 – 10 gados, bet optimālo attīstību sasniedz 17 – 20 gadu vecumā (Āboltiņa 1998, 45 lpp.). Redzes analizatora caurlaides un uztveres spējas arī mainās (skat. *1.1.2. tabula*).

Kā aug mūsu bērns. (Āboltiņa 1998, 45 lpp.)

Vecums gados	Redzes analizatora caurlaides spējas (biti sekundē)	
	meitenes	zēni
7 – 8	1.00	1.09
10 – 11	2.18	2.00
12 – 13	2.53	2.12
13 – 14	2.90	2.60
17 – 18	3.38	2.65
19 – 22	3.13	2.88

Redzes maņa un taustes maņa ir cieši saistītas. Acs ābola svarīgākā sastāvdaļa ir tīklene, jo tieši no tās sākas redzes nervs. Tīklenē notiek gaismas kairinājumu primārā analīze un kodēšana nervu impulsos. Redzes nerva šķiedras, iegājušas galvaskausā, daļēji krustojas un tā sauktā redzes trakta veidā dodas uz zemgarozas centriem. Zemgarozas centros nervu impulsi, ko nes redzes nerva šķiedras, nonāk šo centru neironos, kur notiek impulsos kodētās informācijas vienkāršākā apstrāde. Visi zemgarozas centri saistīti ar garozas centra neironiem. Zemgarozas centros jau daļēji apstrādātā informācija turpmāk nonāk redzes sensoriskās sistēmas garozā, kur notiek šīs informācijas pilnīgāka apstrāde un atšifrēšana (Hadaņonoka 2013, 51 lpp.).

Cilvēkam viena no nozīmīgākajām sensorajām sistēmām ir redzes sistēma. Tā ļauj uztvert ārējo pasauli gan ar pirmo signālsistēmu, tieši redzot priekšmetus, gan ar otro signālsistēmu, piemēram, lasot par tiem pašiem priekšmetiem grāmatā (Valtneris 2004, 198 lpp.).

Sajūtas un uztvere veido reālās īstenības jutekliskās atspoguļošanas un izpratnes pirmo pakāpi un bērna izziņas darbības sākotnējā forma. Saskarē ar apkārtējo vidi viņš par to iegūst juteklisko pieredzi, zināšanas. Sajūta ir ārējai vai iekšējai pasaulei piemītošu īpašību atspoguļojums, tām tieši iedarbojoties uz sajūtu orgāniem. Bērns sajūt siltumu, gaismu, pieskārienus, smaržu. Ir arī specifiskas sajūtas, tādas kā bada, slāpju, sāpju u.c. Lai rastos sajūta, nepieciešama fiziska kairinātāja iedarbība: tā var būt skaņa, gaismas viļņi, pieskāriens, kustība u. tml. Katrā sajūtu orgānā ir izvietoti jūtīgo nervu gali, ko sauc par receptoriem. Kairinājuma

ietekmē receptoros rodas nervu impulsi, ko pa vadītājceļiem – aferentiem jeb jušanas nerviem – novada uz atbilstošām zonām galvas smadzeņu garozā, analizatora centrā, kur tiek pārstrādāta saņemtā informācija un rodas atbilstoša sajūta. Analizatoram jābūt anatomiskā un funkcionālā gatavībā, lai sajūstu kādu kairinājumu. Galvas smadzeņu garoza ir ļoti sarežģīts analizatoru centrs, kura dažādās zonas ir specializētas noteiktu īpašību atspoguļošanai. Sajūta gandrīz vienmēr ir saistīta ar atbildes reakciju, ko “organizē” nervu impulsi, kas tiek vadīti pa eferentiem nerviem uz kādu orgānu perifērijā. Atbilstoši cilvēka sajūtu orgāniem izšķir redzes, dzirdes, taustes, garšas, ožas sajūtas ir arī iekšējās t.s. organiskās (bada, sāpju, slāpju) sajūtas (Liepiņa 2003, 123 – 124. lpp.) .

Runa ir kreisā plauksta + labā plauksta + galvas smadzenes + orālā daļa + maņas + stāja. Taustes maņa, ja tā tiek smalki attīstīta, pārvēršas par domāšanas spēju, kad attīstās smadzenes. Ja pirkstu kustības attīstās atbilstoši vecumam, tad arī runa atbilst normai. Ja pirkstu kustību attīstība atpaliek, tad atpaliek arī runas attīstība. Taustes maņa un redzes maņa ir cieši saistītas. Valodas apgūvē nepieciešama arī redzes kontrole. Redzīgs bērns uzmanīgi runātāja lūpu, mēles kustībām, mēģina atdarināt artikulāciju. Šo nosacījumu pietrūkst bērniem ar izteiktiem redzes traucējumiem. Savukārt ožas maņas izstrādājot, visām smaržām un smakām jābūt dabiskām. Ožas signāli nonāk arī galvas smadzeņu zemāk novietotajos rajonos – limbiskajā (latīņu val. limbis – apmale) sistēmā, kas saistīta ar jūtām un emocijām. Ožas stimulds gandrīz vienmēr rodas vienlaikus ar garšas stimulu. Garšas sajūtas ir daudz vairāk nekā tradicionāli pieņemtās četras – salds, skābs, sāļš, rūgts. Garšas sajūtu ietekmē bioloģiski, psiholoģiski un kultūras faktori. Arī garšas sajūtas, tāpat kā ožas sajūtas, pavada spilgtas pozitīvas un negatīvas emocijas. Savukārt dzirdei ir izšķirīga loma saskarsmē, mākslā, tā palīdz saprast apkārt notiekošo, kad tas nav iespējams ar redzes palīdzību. Tai ārkārtīgi liela nozīme arī runas attīstībā (Hadaņonoka 2014, 77 – 80. lpp.).

Redzes sasprindzinājumu var izraisīt un pastiprināt nekvalitatīvs attēls, nepareizi izvēlēts attālums no acīm līdz monitoram, dokumentu turētājam tastatūrai, nepiemērots apgaismojums, atspīdums, nekoriģēta redze, pārāk īsa atpūta un/vai pārāk ilgs darba laiks, sauss gaiss, putekļi (Baumane 2002, 97. lpp.).

Maģistra darba autore norāda, ka pirmsskolas vecums ir īstais, kad palīdzēt var visātrāk un visefektīvāk, ja bērnam ir problēmas ar redzi vai ir redzes traucējumi, jo acis attīstās un redze pilnveidojas līdz septiņu astoņu gadu vecumam. Ja bērnam ir redzes traucējumi:

- bērns mēdz izvairīties no darbiem, kas ir tuvumā;
- bērns miedz acis, skatoties tālumā vai tuvumā;

- bērns sūdzas par biežām galvassāpēm, īpaši pēc darba tuvumā;
- bērns tur slīpi galvu;
- bērns žēlojas par redzes miglošanos un dubultošanos;
- bērns var būt izklaidīgs, nespēj koncentrēties, tas var ietekmēt mācības.

2. VIDES IEKĀRTOJUMS BĒRNIEM AR AMBLIOPIJU UN ŠĶIELĒŠANU

Vide ir gan indivīda dzīves apstākļu, gan specifisku vides tipu kopums. Tā, piemēram, pieaugušo izglītībā var pētīt fizisko vidi, kultūras vidi, zināšanu vidi un reālo vidi. Tikai tad, ja apstākļi ir atbilstoši un labvēlīgi, mācību vide veicina psiholoģisko, fizisko un sociālo labklājību. Mācību vide ietver tos pedagoģiskos, fiziskos un sociālos apstākļus, kuros mācības ne tiek plānotas, bet arī īstenotas. Tādēļ var apgalvot, ka izglītības iestādes iekšējā mācību vide ir izglītības vadības un menedžmenta rezultāts. Visbiežāk mācību vide tiek iedalīta:

- Iekšējā mācību vidē,
- Ārējā mācību vidē,
- Fiziskajā mācību vidē (lietu vidē),
- Psiholoģiskajā mācību vidē (mikroklimats, noskaņojums un gaisotne)(Kraģis 2019, 59 lpp.).

Pirmsskolā jāveido tāda vide, lai bērns būtu ieinteresēts dažādās darbībās – saskarsmēs, rotaļās, nodarbībās, kuras organizē logopēdi un skolotāji. Pieaugušais izvirza uzdevumus un, kopīgi ar bērnu darbojoties, veicina runas attīstību (Buivide 2012, 58 lpp.).

Būtiska nozīme ir videi, kurā bērns atrodas. Ar vidi jāsaprot gan lietu vide, gan sabiedriskā vide. Runas attīstības kontekstā kā īpašu runas veidu var uzsvērt arī runas vidi. Videi, precīzāk – kultūrvidei, ir liela nozīme. Tā ietekmē uzvedību dažādās situācijās, arī izziņas un verbālas prasmes. Videi jābūt attīstošai. Ja vide ir attīstoša, tad bērns var būt pārveidotājs, radītājs. Pretējā gadījumā gan bērns, gan vide ir statiski, sastinguši, tie viens otru nepapildina (Kaņepeja, Lieģeniece, Mangule, Ukstiņa, Dzintere, Stangaine, Miķelsone, Millere, Platpers, Gaugere 2012, 135 – 136. lpp.).

Fizisko vidi veido viss, kas atrodas pirmsskolas iestādē un tās apkārtnē. Grīdas, sienas, grupas telpas forma un lielums, āra rotaļu laukums, mēbeles, materiāli, aprīkojums un rotaļlietas – tas viss ietekmē pirmsskolas grupā gūtos iespaidus. Estētiski pievilcīgās un ērtās telpās labi jūtas gan bērni, gan audzinātājas. Neitrālas krāsas ar spilgtiem akcentiem, siltums un dabisks apgaismojums rada priecīgu noskaņojumu. Telpas izmantojumu atklāj mēbeļu izvietojums, tas ietekmē arī bērnu kustību telpā, viņu drošību, trokšņu līmeni un audzinātāju veiktos novērojumus. Gan iekštelpu, gan āra teritorijas plānojumam ir jābūt rūpīgam un mērķtiecīgam. Racionāli iekārtota vide veicina bērnu socializāciju grupā un patstāvības veidošanos, stimulē

sarežģītu rotaļu izvēli. Viņi mācās ar interesi, pētī materiālus un iegūst jaunu informāciju, izrādot savu iniciatīvu (Hansena, Kaufmane, Saifers 2002, 91 lpp.).

Mācīšanās vide lielā mērā ietekmē bērnu kognitīvo, sociālo, emocionālo un fizisko attīstību. Izveidojot fiziski un psiholoģiski drošu un stimulējošu vidi, kas piedāvā daudzveidīgus, vecumposmam atbilstošus materiālus, uzdevumus un situācijas, pedagogs caur pētniecisko darbību patstāvīgi vai kopā ar grupu, rotaļdarbību, daudzveidīgu resursu izmantošanu un mijdarbību ar citiem bērniem un pieaugušajiem sekmē bērnu mācīšanos. Nodrošinot, ka ikviens bērns jūtas gaidīts, pedagogs dara bērniem zināmu, ka ikviens bērns ir cienījams, ka ikviens bērns un katra ģimene ir nozīmīga grupas kopienas daļa un ka ikvienam bērnam ir iespēja pilnvērtīgi izmantot kopējo telpu un tajā esošos resursus, kā arī piedalīties to uzturēšanā. Piedāvājot bērniem drošu vidi un iestrādājot tajā īpašām mācīšanas vajadzībām nepieciešamos papildinājumus, pedagogs iedrošina bērnus sadarboties, iesaistīties daudzveidīgās aktivitātēs un uzņemties ar mācīšanos saistītus riskus. Arī izglītības iestādes teritorijā un vietējā kopienā esošie resursi uzskatāmi par vērtīgu komponentu bagātīgas mācīšanās vides nodrošināšanai (Tūna 2013, 9 lpp.).

Pirmsskolā, kas ir bērniem paredzēta vieta, mēbelēm un iekārtām jāatbilst bērnu auguma parametriem un fiziskajam spēkam, lai viņi tās varētu pārvietot tikpat viegli, kā mēs pārvietojam mēbeles savā mājoklī. Un attēliem pie sienām jābūt izvietotiem tādā augstumā, lai bērns tos varētu ērti aplūkot. Šie principi ir jāattiecina uz visiem telpā esošajiem priekšmetiem, sākot ar paklājiem un beidzot ar vāzēm, traukiem un citām lietām. Bērnam jānodod iespēja darboties ar ikvienu telpā ieraudzīto priekšmetu un darīt vienkāršus ikdienišķus darbus - slaucīt grīdu, tīrīt paklāju ar putekļu sūcēju, nomazgāties un apģērbties. Bērnam apkārt esošajiem priekšmetiem jābūt stabiliem un pievilcīgiem, un kopumā "bērnu mājai" jābūt jaukai un patīkamai visās detaļās, jo skaista mācību vide ir stimulējoša aktivitātēm un darbam (Montesori 2019, 82 lpp.).

Pirmsskolēnu grupas videi ir jābūt pedagoģiski pamatotai, jāatbilst psihologu ieteikumiem un jānodrošina nodarbību norises un visu citu bērnu rotaļnodarbību iespējas. Šādas vides izveidošanai nepieciešamas labas profesionālas zināšanas, pedagoga atbildības izjūta un prasmes izveidot un radīt optimālus apstākļus, attīstošu vidi, kurā bērns pietiekamā apjomā var rast apstiprinājumu savām vēlmēm, sekot saņemtajai verbālajai izziņai. Attīstošu vidi jāveido un jāiekārto tā, lai bērnam būtu iespēja darboties gan vienatnē, gan kopā ar citiem. Jārada apstākļi, lai būtu kur darboties, kur un ar ko rotaļāties un spēlēties, jo bērna dzīves veids ir rotaļas un spēles. Tā ir bērna attīstība. Jāņem vērā, ka pedagoģiskā procesa veiksmīgumu lielā mērā noteiks tas, kā pedagogs veidos vidi, kurā tam jādarbojas kopā ar bērniem, cik radoša un

rosinoša tā būs, ko tā spēs piedāvāt bērna radošajai darbībai, kā šī vide ļaus nostiprināt verbālo izziņu praktiskajā darbībā, kā spēs paplašināt bērna interešu loki un vairot zinātkāri (Golubina 2007, 151 lpp.).

Bez piemērotas vides bērns nevar konstruktīvi darboties, nekas viņu nemudina un nedod tam iespēju brīvi izvēlēties darbu. Vide nedrīkst būt rotaļlietu vai plaša patēriņa priekšmetu sakopojums, tai jābūt savam veidolam un iekārtotai atbilstoši bērna uztveršanai kopveselumā, nevis kā iespēju summa (Helminga 2006, 23 lpp.).

Pedagogs ir bērna darba atvieglotājs. Šajā filosofijā viņš mērķtiecīgi iekārto vidi un veido mijattiecības ar bērniem. Mācību vide grupā tiek veidota tā, lai iedvesmotu bērnus pētīt, atklāt un mācīties. Bērni tiek iedrošināti "būvēt" savas zināšanas uz tām, ko viņi jau zina, atjaunot zināšanas un izmantot turpmākā mācīšanās procesā. Tiek plānotas bērniem nozīmīgas aktivitātes mutvārdu un rakstiskās valodas apguvei. Pedagogs sistemātiski novēro bērnus, analizē viņu piedalīšanos un darba rezultātus un tos komentē. Šie rūpīgie bērnu un viņu darbības novērojumi dod pamatu pedagogam novērtēt katra bērna mācīšanos un individuāli plānot viņam tādas aktivitātes un pieredzes, kas sekmētu tā attīstību (Lieģeniece, Nazarova 1999, 59 lpp.).

Kad vērojam bērnu viņam piemērotā vidē, kas viņu rosina darboties, mēs redzam, ka viņš patstāvīgi strādā pie savu prasmju pilnveidošanas. Pareizo ceļu viņam norāda ne tikai izvēlētie priekšmeti, bet arī iespējas saskatīt savas kļūdas ar šo priekšmetu palīdzību. Mēs esam papūlējušies sagādāt viņam nepieciešamās lietas. Tagad mums jāiemācās sevi apvaldīt un noskatīties šajā procesā no malas, sekojot bērnam no attāluma, nenogurdinot viņu ar savu iejaukšanos, bet arī nepametot novārtā. Bērns vienmēr ir mierīgs un pašpietiekams, darot kaut ko, kas viņam ir ļoti svarīgs. Mums atliek tikai viņu vērot (Montesori 2019,87 lpp.).

Sliktā apgaismojumā krasi samazinās visas redzes funkcijas. Labvēlīgi redzes analizatorus ietekmē dabīgais apgaismojums. Galvenās higiēniskās prasības, kas tiek izvirzītas apgaismojumam, ir pietiekama un vienmērīga gaisma, kā arī tas, ka, strādājot mākslīgajā apgaismojumā neveidojas krasi izteiktas ēnas, gaismas avots neraustas, uz darba virsmas neveidojas atspulgs. Saulainās dienās pārlietu spilgtie saules stari uz darba virsmas rada mirgojošus atspīdumus, kas žilbina acis, tādejādi traucējot strādāt. Lai to novērstu logiem ir vērts pielikt vieglus aizkarus vai žalūzijas, kas aiztur tiešos saules starus. Laikā, kad nepieciešams mākslīgais apgaismojums, lampai uz darba galda noteikti ir jāatrodas kreisajā pusē. Jāraugās, lai gaismas stari tiešā veidā nežilbinātu acis. Ieteicams, lai spuldzīte būtu 60 – 80 W. Bet arī laikā, kad iedegta galda lampa, telpā jābūt ieslēgtam kopējam apgaismojumam, lai krasi nemainītos gaisma acīs, kad acu skatiens tiek pārvirzīts no darba virsmas uz pārējo

telpu. Pēkšņs kontrasts ir ļoti nogurdinošs – acīs jūtams ass sasprindzinājums, dažkārt arī sāpes. Ja tādā apgaismojumā ir jāstrādā ik dienas ilgstoši, var izveidoties tuvredzība. Tāpat apgaismojums telpās ir ļoti nozīmīgs, ko nevajadzētu ignorēt (Darbiņa 2017, 79 lpp.).

Gaismas avoti:

- Labiekārtojot telpas apgaismojuma ierīkošanai izmanto LED vai ekonomiskās lampas. Izvairīties no dienas gaismas (fluorescentā lampa) apgaismojuma izmantošanas, īpaši, telpās, kur cilvēks uzturas vairākas stundas (piemēram: konferenču zāles, darba kabinetu, klases u.c.), jo cilvēkiem ar redzes traucējumiem ir paaugstināta acs jutība un atrodies šādā apgaismojumā ilgstoši, acis ātri nogurst.

- Informatīvās norādes, telefoni, eskalatori, durvis un citi priekšmeti tiek vienmērīgi izgaismoti, lai samazinātu pakļūšanas draudus cilvēkiem ar redzes traucējumiem.

- Izvairīties no ēnu un siluetu veidošanās, ierīkojot mākslīgo apgaismojumu.

- Nodrošināt pietiekamu apgaismojuma līmeni kāpņu laukumos, gaitenēs un citās vietās, kur apgaismojums bieži vien ir nepietiekams.

- Nedrīkst būt tiešu, apzīlinošu gaismas avotu, kā arī nedrīkst veidoties gaismas atspīdums uz dažādām virsmām: grīdas flīzes, galda virsmas, stikla virsmas u.c.

- Logi, durvis, stikla sienas tiek aizklātas ar žalūzijām, aizkariem u.c., lai izvairītos no tiešas saules gaismas (īpaši dienviņu pusē).

- Telpas, līmeņa maiņas, izvirzītie priekšmeti u.c. tiek vienmērīgi izgaismoti.

- Tualetes, kuras ir pielāgotas cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, neizmanto zilo apgaismojumu.

- Plašos gaitenēs, uzgaidāmās telpās, vestibilos un citās publiskās vietās apgaismojumu var izvietot tā, lai tas kalpo kā vadlīnija cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem (piemēram: lampas izvietojums taisnā līnijā, vienā malā vai vidū).

- Lifti, pacēlāji, eskalatori un to priekštelpas ir pietiekami un vienmērīgi izgaismotas, bez krasām gaismas pārmaiņām (Liepājas Neredzīgo biedrība 2011, 74 lpp.).

Lai izvairītos no redzes sasprindzinājuma, jāievēro sekojoši nosacījumi:

- Daba vietas apgaismojumam jābūt pietiekamam;

- Redzi nepārtraukti nodarbināt ieteicams ne ilgāk kā 45 minūtes, pēc tam lai atpūtinātu redzes nervus, jābūt nelieliem pārtraukumiem, jācenšas skatīties uz objektiem gan tuvumā, gan tālumā;
- Lai izvairītos no liekas redzes piepūles, jāraugās, lai lasīšanas laikā ieņemtais ķermeņa stāvoklis būt pareizs (Darbiņa 2017, 83 lpp.).

Pirmsskolas vecumā daudziem bērniem abas acis nestrādā saskaņoti, tas ir, bērns šķielē. Šie bērni ar grūtībām fiksē priekšmetus, bieži vien acis tikai pārslīd tiem pāri. Šiem bērniem ir nepieciešamas individuālas nodarbības, kas koriģētu redzes uztveres traucējumus. Lai stimulētu ambliopās (vājredzīgās) acs darbību, pielieto oklūziju, tas ir aizklāj labāk redzošo aci. Lai stimulētu redzes uztveri un priekšstati veidotos pareizi redzei ir jārada šādi optimāli darba apstākļi:

- vājredzīgiem bērniem apgaismojums klasē ir 1000- 1500 luksī;
- lai acs nenogurtu, attālums līdz apskatāmajam objektam ir 23 – 33. cm. Šo attālumu vājredzīgiem palīdz noturēt optiskā korekcija (brilles). Bērni ar atlieku redzi attālumu izvēlas paši;
- apskatāmajiem attēliem ir jābūt pietiekošā lielumā, skaidriem un vēlams krāsainiem;
- redzes slodze pie nepārtraukta darba (lasīšana, rakstīšana) 15. min. ar atlieku redzi 5. min.

Apmācības procesā izmanto:

- optiskos līdzekļus – dažāda veida lupas, brilles (mikroskopiskās, teleskopiskās);
- palielināmos aparātus (diaprojektorus) – tos izmanto gan darbam tuvumā, gan tālumā;
- optiskos līdzekļus lasīšanai, rakstīšanai, zīmēšanai;
- magnetofonus, atskaņotājus;
- dažādus signālus, kas dod informāciju orientēšanās situācijās.

Lai ārstētu ambliopiju, labāk redzošo aci aizlīmē ar plāksteri, lai tādejādi novērstu ambliopijas cēloni un liktu “slinkajai” papildus skatīties (Darbiņa 2017, 22 lpp.).

Īpašu palīglīdzekļu izmantošana ir nozīmīgs vājredzīgu izglītojamo mācību procesa optimizācijas priekšnoteikums. Izšķir divu veidu speciālos palīglīdzekļus: optiskos un neoptiskos. Neoptiskie palīglīdzekļi ir:

- Grāmatu paliktņi – ļauj darba materiālu pietuvināt acīm, izvairoties no ilgstoši nogurdinošas pozas. Ja nav pieejami, var atbalstam izmantot citu grāmatu.

- Flomasteru tipa rakstāmpiederumi – melnā krāsa un dažādu platumu, pēc nepieciešamības ļauj labi saskatīt uzrakstīto (gan rakstu, gan grafiskiem darbiem). Dažādu krāsu marķieru izmantošana ļauj vieglāk orientēties veiktajās piezīmēs.
- Gaismas filtri – uz teksta novietojamas dažādu krāsu caurspīdīgas plēves; visbiežāk tiek izmantots dzeltenais – paaugstina drukātā teksta kontrastu ar fonu; gaismas jutības gadījumā – zilais vai citas krāsas filtrs – kontrastu samazina.
- Dažādi aizsargi, aizslietņi, mērķtiecīga darba vietas izvēle telpā paaugstinātas gaismas jutības gadījumos, lai izvairītos no spilgtas gaismas vai atspulgiem.
- Grāmatzīmes un “lasāmie” logi (toposkopi) vai zem rindas novietojama lasāmā lapa – bērniem, kuriem ir problēmas koncentrēt skatienu uz vienu vārdu vai izsekot rindai.
- Adaptēti mērinstrumenti (lineāli, transportieri) ar stiprāk iezīmētām iedaļām (Tūbele, Landra, Šūmane, Burčaka, Laganovska, Kušnere, Vīgante 2013, 32. lpp.).

Izmantojiet materiālus, kas ir uztverami ar daudziem maņu orgāniem, piemēram, burtus vai ciparus, kas izgatavoti no smilšpapīra, mozaīkmīklas, kas ir aplīmētas ar reljefu audumu. Gādājiet, lai grupas vide būtu droša vieta, kur bērns var brīvi pārvietoties. Kad bērns atrodas grupas telpās un ārā, esiet viņa tuvumā vai arī uzdodiet kādam no vienaudžiem turēties viņam blakus. Bērna uzmanības pievēršanai izmantojiet zvaniņu. Spēlējiet mūziku un dziediet dziesmas. Palīdziet bērnam sajust jaunus materiālus un aprīkojumu (Hansena, Kaufmane, Saifers 2002, 66 lpp.).

Pozitīvu klimatu veido:

- lojalitāte – veicināt piederības izjūtu apvienībai, paust lojalitāti indivīdiem kopienā un pārliecību par grupas spējām domāt un mācīties;
- uzticēšanās – iesaistīt grupas dalībniekus lēmumu pieņemšanā un uzticēt katram zināmu atbildību, vienojoties par mācīšanās rezultātiem;
- atbalsts – sniegt palīdzību un iedrošināt mācību procesā, apņemties veicināt indivīdu izaugsmi un mācīšanos;
- dinamisks spraigums – enerģiski un ar entuziasmu tiekties pēc mērķiem un saglabāt morāles principus, sastopoties ar mācīšanās grūtībām;
- paredzējumi – nospraust mērķus, būt skaidrībā par pieņēmumiem, viedokļiem un mācīšanās rezultātiem;
- komunikācija – dalīties ar informāciju par veiksmēm un neveiksmēm un, daloties zināšanās, izveidot grupas kopīgās saistības (Fišers 2005, 188 lpp.).

Maģistra darba autore secina, ka liela nozīme ir videi, kurā ir izvēles, materiāli, ko var izmantot dažādos veidos, iespēja bērniem patstāvīgi aktīvi darboties. Savukārt apgaismojumam bērnudārzā ir ļoti būtiska nozīme, jo redze ir viena no bērna svarīgākajām maņām, kuras kvalitāte ļoti ietekmē ikdienu un bērna attīstību. Vāja redze, citi redzes traucējumi vai nepiemērots apgaismojums bērnudārzā, slikti ietekmē bērna fizisko un emocionālo stāvokli, un pat sociālo adaptāciju.

3. KORIGĒJOŠI ATTĪSTOŠĀ DARBA METODES RUNAS TRAUCĒJUMU MAZINĀŠANAI BĒRNAM AR AMBLIOPIJU UN ŠKIELEŠANU

Logopēdija būtībā ir vienota ar pedagoģiju, jo logopēdiska darbība ir pedagoģisks process, kurā tiek risināti korigējoši attīstošie un audzinošie uzdevumi. Tieši tādēļ tajā ņemami vērā galvenie pedagoģijā pieņemtie atzinumi, principi, sasaistot tos ar pamatprincipiem logopēdijā. Logopēdiskā darba priekšplānā nonāk persona ar runas traucējumiem. Grūtības izteikties rada specifiskas iezīmes personībā (negatīvismu, noslēgtību, mazaktivitāti u.c.) Pirmais solis veiksmīgai sadarbībai ir smalkjūtīgas, pārdomātas, attiecības saskarsmē bērns – pieaugušais (Miltiņa 2005, 16 lpp.).

Tā kā logopēdiskā korekcija vispārējās un speciālajās izglītības iestādēs ir cieši saistīta ar pedagoģisko procesu, tad jāievēro arī visi šī procesa nosacījumi:

- Zinātniskums,
- Sistemātiskums,
- Secīgums,
- Atbilstība vecumam,
- Uzskatāmība,
- Apzinīgums un aktivitāte,
- Zināšanu noturīgums,
- Individuālā pieeja;

Balstoties uz specifiskiem principiem:

- Etiopatoģenētiskais,
- Sistemātiskums,
- Princips ievērot runas traucējuma struktūru,
- Kompleksas pieejas princips,
- Diferencētas pieejas princips,
- Secīguma princips,
- Attīstības princips
- Ontoģenētiskais princips,
- Personības īpatnību ievērošanas princips,
- Darbīguma princips,
- Princips veidot runas iemaņas dabīgā runas saziņas vidē,

- Apkārtošanas izmantošanas princips. Nosakot konkrēto runas traucējumu, logopēds zinās, kādā virzienā jāstrādā, lai novērstu šo traucējumu, bet ceļi, kā to veikt, ir dažādi (Tūbele 2019, 23 lpp.).

Skolotājs logopēds:

- Organizē un atbild par runas un valodas koriģējoši attīstošās darbības organizēšanu pirmsskolas izglītības iestādē (grupā);
- Pilda pirmsskolas izglītības iestādē pieņemto obligāto dokumentāciju;
- Nosaka runas traucējumu cēloņus, to raksturu, bērna runas un valodas attīstības līmeni, izstrādā individuālo traucējumu korekcijas darba modeli saskaņā ar bērna attīstības gaitu;
- Veic individuālu korekcijas darba norises gaitas analīzi, pedagoģiskos vērojumus un secinājumus, fiksē bērna individuālā darba dienasgrāmatā, izvirzot uzdevumus turpmākajam laika periodam līdz vienam mēnesim;
- veic konsultatīvo un profilakses darbu ar jaunākā vecuma bērniem (līdz trīs gadiem), lai savlaicīgi konstatētu runas attīstības traucējumu pazīmes;
- bērna korekcijā sadarbojas ar citiem pirmsskolas izglītības iestādes skolotājiem, psihologu, medicīnas darbinieku;
- nepieciešamības gadījumā kopā ar pirmsskolas izglītības iestādes medicīnas darbinieku rekomendē citu speciālistu konsultācijas (psihiatrs, neirologs, oftalmologs, otorinolaringologs, ortodonts u.c.);
- uztur ciešu kontaktu ar bērnu vecākiem, informē par traucējumu novēršanas gaitu, tās rezultātiem un saskaņo kopīgo sadarbību koriģējoši attīstošās darbības sekmīgai norisei;
- konsultē vecākus pirms pedagoģiski medicīniskās komisijas, palīdz noformēt nepieciešamos dokumentus;
- kopā ar grupu skolotājiem plāno mērķtiecīgu pedagoģiskā procesa virzību ar konkrētiem uzdevumiem grupas, apakšgrupas un individuālajam darbam (Miltiņa 2008, 27 – 29 lpp.).

Lai pilnībā izvērtētu visas cēloņu – seku sakarības, pareizi izprastu valodas traucējumu un pamatoti izvēlētos nepieciešamās korekcijas metodes, jāzina runas traucējuma:

- rašanās iemeslu,
- iespējamais rašanās laiks,
- apstākļi,
- dziļuma pakāpe,

- kādi valodas sistēmas komponenti ir skārti (Tūbele 2002, 71 – 72 lpp.).

Logopēdiskajā darbā tiek izmantotas dažādas metodes:

- Praktiskās (daudzveidīgi artikulācijas orgānu, pirkstu, balsis u.c. vingrinājumi; rotaļas – kustību, lomu, radošās u.c.; grafisko shēmu modelēšana).
- Uzskatāmības (priekšmetu, attēlu, maketu u.c. vērojumi; dažādu skaņu ierakstu klausīšanās; filmu izmantošana dažādos darba posmos).
- Vārdiskās (verbālās) metodes, ņemot vērā bērna vecuma īpatnības, runas traucējuma struktūru, korekcijas darba mērķi un konkrēto darba posmu (Miltiņa 2005, 17 lpp.).

Izpēte un izvērtēšana ir nepieciešama, lai:

- Iespējami ātri un precīzi noteiktu runas traucējuma struktūru un dabu;
- Konstatētu bērna individuālās attīstības īpatnības;
- Savlaicīgi varētu uzsākt koriģējoši attīstošo darbību;
- Novērtētu izvēlēto pedagoģisko un logopēdisko paņēmieni iedarbības efektivitāti;
- Izstrādātu jaunas metodes un paņēmienus iecerēto mērķu sasniegšanai;
- Noskaidrotu bērnu savstarpējās attiecības bērnu grupā;
- Palīdzētu veidot motivāciju, kas ir varens virzītājspēks (Tūbele 2019, 22 lpp.).

Logopēds:

- Nosaka runas traucējumu struktūru, tā smaguma pakāpi;
- Veic maksimālu runas traucējumu korekciju;
- nodrošina rakstu valodas traucējumu profilaksi;
- īsteno konsultatīvu palīdzību vecākiem; realizē metodisko palīdzību PII darbiniekiem.

Skolotāji:

- piedalās “skaņu ekrāna” realizēšanā;
- kontrolē bērnu runu nodarbībās un citās viņu aktivitātēs;
- attīsta sīkās muskulatūras darbību;
- palīdz bērniem pēc logopēda ieteikuma realizēt vingrinājumus dienas otrajā pusē.

Psihologs:

- Izzināt bērna personības attīstības īpatnības;
- Koriģē psihiskos procesus;
- Palīdz pārvarēt bērna negatīvo attieksmi pret darāmo;

- Rosina pozitīvas saskarsmes veidošanos.

Mūzikas skolotāja:

- Aktivizē bērna runas tempu un ritmu;
- Veicina skaņu izrunas automatizēšanu ar speciāli atlasītu dziesmiņu, tautasdziesmu, muzikāli ritmizētu piedziedājumu palīdzību;
- Strādā, lai uzlabotu bērna runas intonācijas un mīmikas izteiksmīgumu.

Sporta skolotājs:

- Nodrošina vispārējās un sīkās motorikas attīstību;
- Veicina ķermeņa atsevišķu daļu kustību koordinēšanu;
- Īsteno muskuļu relaksācijas vingrinājumus.

Minēto speciālistu un skolotāju kopdarbība sekmīgi realizē logopēdiskās koriģējoši attīstošās darbības ietekmi uz bērna attīstību veselumu (Miltiņa 2008, 33 – 34 lpp.).

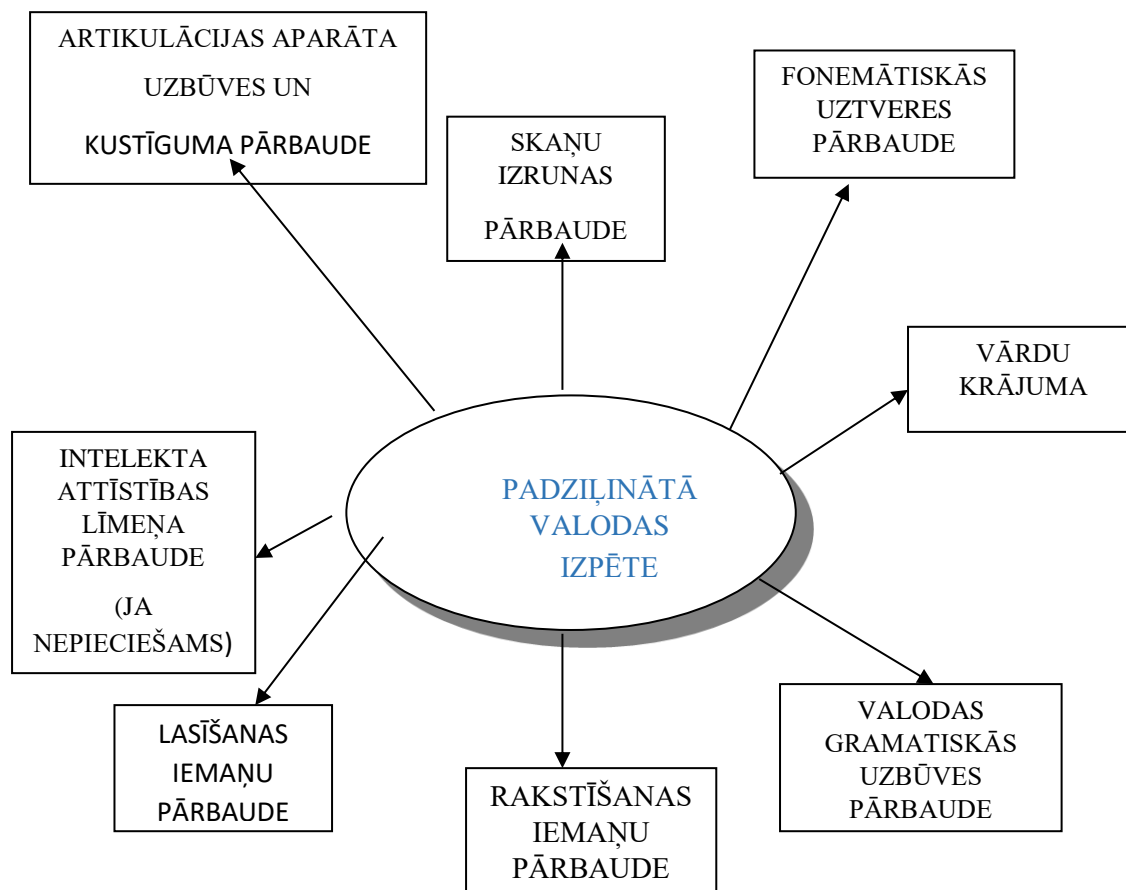
Valodas pārbaude veicama šādos virzienos:

- Bērnu skaņu izruna.
- Artikulācijas (runas) aparāta pārbauda.
- Fonemātiskās dzirdes uztvere, kā arī skaņu analīze un sintēze.
- Vārdu krājuma izpēte.
- Runas gramatiskās uzbūves noskaidrošana.
- Lasītprasme un rakstītprasme.

Lai pārbaudītu skaņu izrunu, var izmantot attēlu kartītes. Bērns nosauc attēlu kartītēs redzamos objektus. Pieaugušais klausās un nosaka, kāda ir bērna skaņu izruna. Bērns var norunāt kādu dzejoli vai veidot teikumus par sižetisko attēlu. Apskatot artikulācijas aparātu, jāvērs uzmanība uz bērna mēli, vai viņš var mēles galu pacelt aiz augšējiem priekšzobiem; kā darbojas mēle, veicot dažādus mēles vingrinājumus. Ja bērna skaņa ir precīza, tad pareiza ir arī artikulācijas aparāta darbība. Fonemātiskās dzirdes pārbaudē nosaka spēju saklausīt un atšķirt divas artikulācijas un skanējuma ziņā līdzīgas skaņas, piemēram, s un z, p un b; saklausīt un noteikt jebkuru skaņu vārdos. Vārdu krājuma izpētē ietilpst: lietvārdu, darbības vārdu, skaitļu vārdu, vietniekvārdu lietošana vārdos un teikumos. Runas gramatisko uzbūvi jeb runas izteiksmi var uzzināt no sarunas ar bērnu. Lai noteiktu prievārdu pareizu pielietojumu, bērns var ar roku parādīt šādus vārdu savienojumus: uz galda, pie galda, zem galda, aiz galda, virs galda. Runas gramatisko uzbūvi nosaka pēc teikumu veidošanas, izmantojot lietvārdus dažādos

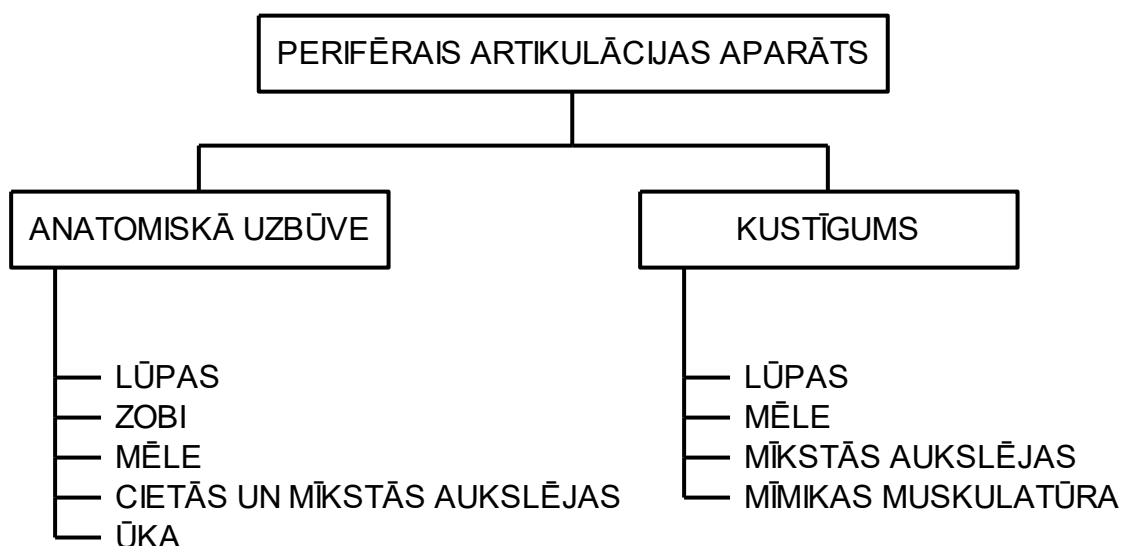
locījumos. Teikumu veidošanai var arī izmantot sižetiskos attēlus. Lasītprasmes pārbaudē, jāpārbauda vai bērns pazīst visus iespēstos un rakstītos burtus. Svarīgi noskaidrot, vai bērns saprot izlasītos vārdus un teikumus, vai tos prot atkārtot; vai par izlasīto tekstu viņš var atbildēt uz jautājumiem un to atstāstīt patstāvīgi (Baumane 2014, 8 lpp.).

Logopēds veic padziļināto runas pārbaudi noteiktā sistēmā (skat. **3.1.** attēlu).

3.1. attēls. Padziļinātas valodas pārbaudes sistēma. (Tūbele 2019, 29 lpp.).

Lai veidotu loģisko saikni, aprakstu sāk ar perifērā runas aparāta apsekošanu, kurā novērtē, kādas ir tā anatomiskās uzbūves īpatnības (lūpas, zobi, mēle, cietās un mīkstās aukslējas, ūka) un kāds ir aktīvo runas orgānu kustīgums (skat. **3.2.** attēlu).

3.2. attēls. Perifērā artikulācijas aparāta uzbūves un kustīguma pārbaude. (Tūbele 2019, 30 lpp.)

Pārbaudot artikulācijas aparātu, skatās:

- Lūpas (N; šķēlumi, to sekas; rētas; saīsināta augšlūpa; vai lūpas sakļaujas pareizi; lūpu forma: N; biezas, plānas, saīsinātas, kustīgas, mazkustīgas; kustību izpilde: pareizi, nepareizi, neizpilda, ar grūtībām);
- Zobus (N; lieli, sīki, reti, cieši, lieki, iztrūkst; sakodiens: atklātais priekšējais, atklātais sānu – vienpusējs, abpusējs; prognātija (augšējo zobu rinda iet pāri apakšējai), progēnija (apakšējā zobu rinda iet pāri augšējajai); kaitīgu paradumu radītā zobu rindu deformācija (pirksta zīšanas sekas), kas dažkārt var būt saistīta ar parētiska rakstura izpausmēm);
- Mēli (N; liela, maza, īsa, šaura, plata, gaļīga; kustīga, mazkustīga, saspringta, glēva; kustības: precīzas, ātras, ar grūtībām, lēna, ar palīdzību, neizpilda; notur stāvoklī (ar grūtībām, nenotur, runājot novirzās sānis));
- Zemmēles saitīti (N; īsa, gara, pieaugusi, nostiepta, nav, kustīga, mazkustīga);
- Cietās aukslējas (forma: N; augstas, zemas, šauras, platas; šķēlumi: slēptie – submokošie (runājot “a” aukslējas ievēlka, reizēm kļūst zilganas); ūkas šķēlums, kas dažkārt norāda uz submokošo šķēlumu; tikai mīksto aukslēju šķēlums);
- Mīkstās aukslējas (N; nav, saīsinātas, kustīgas, saspringtas, parēze (pilna, vienpusēja, ar šķēlumu));
- Lūpas, mēles, mīksto aukslēju kustības (vai neparādās palīgkustības, kas norāda, ka minēto orgānu kustības ir apgrūtinātas) (Tūbele, Lūse 2012, 27 lpp.).

Kustīguma noteikšanai var izmantot dažādus vingrinājumus, kas ļauj novērtēt kustību apjomu, amplitūdu, spēku, veiclību. (skat. 3.3. tabulu)

3.2. tabula.

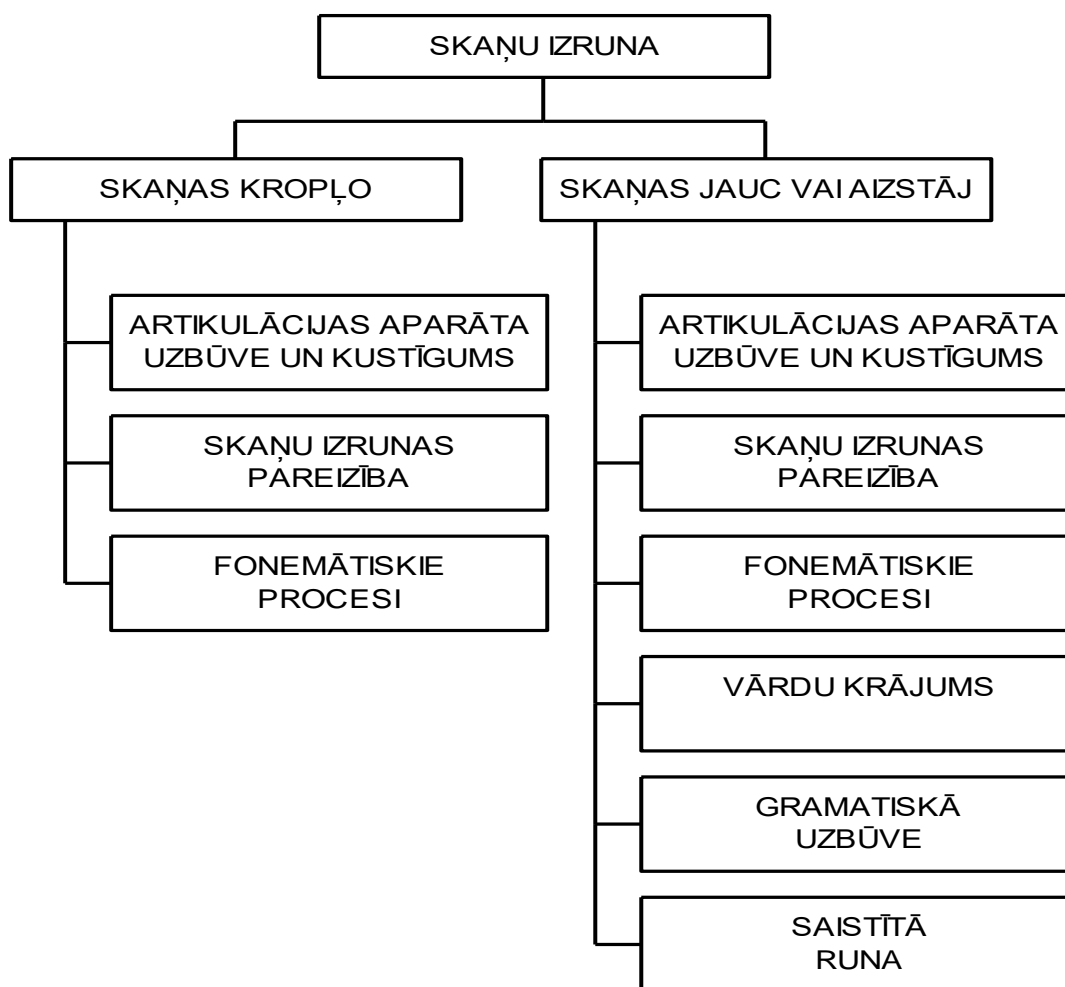
Vingrinājumi perifērā artikulācijas aparāta kustīguma izpētei

(Tūbele 2019, 31 -32 lpp.).

Orgāns, kura kustīgums tiek pārbaudīts	Vingrinājumi
Lūpas	Pastiep lūpas smaidā Pastiep lūpas taurītē Izdari apļveida kustības ar lūpām Sakļauj lūpas, tad atver muti
Žokļi	Atver muti un pakustini apakšžokli uz augšu un leju Atver muti un pakustini apakšžokli no viena sāna uz otru (pa labi un pa kreisi)
Mēle	Izbāz mēli, noliec to uz apakšlūpas un paturi (vēro, vai mēle nesāk trīcēt, nenoliecas uz vienu vai otru pusi, nekļūst bālgana vai zilgana) Turi izbāztu mēli taisni, bet ar acīm seko priekšmetam, ko kustina no vienas puses uz otru (vēro, vai mēle nekustas līdz acīm) Izbāz mēli un mēģini tās galu tuvināt degungalam (vēro, vai bērns neatgāž galvu) Ar mēles galu aplaizi priekšējos augšzobus Paklakšķini
Mīkstās aukslējas	Atver plati muti un pasaki A Atver muti un pažāvājies Saki Ah, ah, ah K, K, K
Mīmikas muskulatūra	Sarauc uzacis Uzrauc uzacis Sarauc pieri (kā brīnītos, kā dusmotos) Aizmiedz abas acis

Skaņu artikulēšanas vingrinājumus izmanto, lai pilnveidotu prasmī pareizi un skaidri izrunāt skaņas klusām, čukstus, skaļi, ievērot arī skaņu secību vārdos, tās izdalīt, diferencēt garos un īsos patskaņus, plato un šauro e, ē, divskaņus un līdzskaņus, cietos, mīkstinātos līdzskaņus u.c. (Anspoka 2008,194 lpp.).

Izrunas pārbaude ir tikai sākums, nepieciešama bērna sīka un detalizēta izpēte, lai sākotnēji nepalaistu garām svarīgas pazīmes (skat. 3.3. attēlu).

3.3 attēls. Skaņu izrunas pārbaudes virzība. (Tūbele 2019, 33 lpp.).

Veidojot skaņu izrunas kultūru ir nepieciešams risināt vispārinātos uzdevumus:

- Bagātināt sajūtu pieredzi, jo bērns lietas uztver emocionāli, tikai tad caur kustībām, maņām un visbeidzot prātu.
- Vingrināt runas dzirdi un fonemātisko uztveri.
- Vingrināt artikulācijas aparātu.
- Veicināt balss kvalitatīvo īpašību attīstību – balss tempa regulāciju.

- Veidot prasmi runāt izteiksmīgi, ar dažādām balsis intonācijām, apgūstot prasmi paust prieku, raizes, bēdas, sajūsma, lielību utt.
- Veicināt prasmi brīvi un gramatiski pareizi izteikt savas domas sarunā, stāstījumā (atstāstījumā), runājot dzeju utt.
- Veidot izpratni par dažādiem jēdzieniem un poētiskās runas paraugiem, piemēram, “baltas domas”, “mežam zelta mētelītis”, “sudrabrasa nobirusi”, “saule zeltu birdināja” utt. (Golubina 2007, 227 lpp.).

Tā, piemēram, ja bērnam ir fonemātiskās uztveres mazattīstība, tad pirmsskolas vecumā jauktās skaņas rada neizpratni par vārdu nozīmi (ja šie vārdi atšķiras ar vienu pazīmi, piemēram, balsīgumu: pumpa – bumba; patskaņu garumu: kazas – kāzas utt.), bet skolas vecumā jau veidojas specifiskas kļūdas rakstīšanā un lasīšanā. Skaņu analīzes un sintēzes iemaņu trūkums arī izraisa specifiskas kļūdas gan rakstos, gan lasīšanā un izraisa grūtības apgūt lasīt un rakstītprasmi. Šīs problēmas savukārt izraisa citas – skolēnam var veidoties uzvedības traucējumi, kas skolotājam ir acīmredzami un traucējoši un īsto cēloni var arī nepamanīt (Trīnīte 2013, 7 lpp.).

Fonemātiskās uztveres (analīzes). Pārbaudes metodika:

1. Vai bērns izšķir vienkāršas instrukcijas. Logopēds lūdz skolēnam: “Ņem burtnīcu!”, “Noliec zīmuli!”, “Iedod pildspalvu!”. Skatās:
  - vai saprot logopēda teikto;
  - vai pareizi izpilda instrukciju.
2. Vai uztver vārdus starp citiem vārdiem. Logopēds saka skolēnam: “Klausies uzmanīgi, es runāšu vārdus, kad sadzirdēsi vārdu “lapa”, sasiņsi plaukstu.” Logopēds runā vārdus sarunvalodas tempā, neuzsverot atsevišķus vārdus. No sākuma dod atšķirīgus vārdus, tad tuvākus pēc skanējuma: māja, lapa, sēne, tapa, lapa, lāpa. Vēro:
  - vai skolēns sasiņ plaukstu, sadzirdot vārdu “lapa”;
  - vai uzmanīgi seko logopēda artikulācijai;
  - vai pats runā līdz, mēģinot artikulāri “aptaustīt” vārdus.
3. Vai saklausā atsevišķas skaņas zilbēs. Logopēds saka skolēnam: “Es runāšu zilbes, kad saklausīsi skaņu “a”, pacelsi roku!” Logopēds runā atsevišķas zilbes, nepaātrinot un nepalēninot runas tempu. Patskaņu garums netiek uzsvērts: ma – sā – ze – lā – ta – rī – rā – ra – pa – pā – ba – ka. Vēro:
  - vai skolēns, sadzirdot patskani “a”, paceļ roku;
  - vai dara to uzreiz, vai vilcinās;

- vai cenšas sekot logopēda artikulācijai;
  - vai pats runā līdz skaļi vai čukstus, artikulāri “aptaustot” skaņas.
4. Vai uztver atsevišķas skaņas vārdos. Logopēds saka skolēnam: “Klausies uzmanīgi. Es runāšu vārdus, kad dzirdēsi skaņu “ā”, sasitīsi plaukstas.” Logopēds runā vārdus sarunvalodas tempā, neuzsverot garo, īso patskaņu izrunu, no sākuma dod vienkāršus vārdus, tad sarežģītākus gan zilbiskās struktūras ziņā, gan tuvus pēc skanējuma: māja, sēne, krasti, pagrabs, skābene, paldies, grābeklis, lapa, lāpa, kazas, kāzas. Vēro:
- vai skolēns, sadzirdot skaņu “ā”, sasit plaukstas;
  - vai uzmanīgi cenšas sekot logopēda artikulācijai;
  - vai pats runā līdz, mēģinot artikulāri “aptaustīt” skaņas.
5. Vai atceras zilbju rindas ar 2 – 4 elementiem. Logopēds saka: “Tagad es runāšu zilbju rindas, tu uzmanīgi klausies un pēc tam atkārtosi šīs rindas.” Logopēds runā atsevišķas zilbju rindas sarunvalodas tempā, nepaspilgtinot diferencējamās skaņas:

ma – mā – mā;	pa – pa – ba;
ma – mā – ma;	ta – da – da;
mā – ma – mā;	ša – ša – sa;
ma – mā – mā – ma;	ķa – ķa – ča;
mā – ma – mā – ma;	ķa – ča – ķa;
ma – ma – mā – ma;	ja – ļa – ja;
mā – mā – mā – ma;	ņā – ņā – ļa.

Vēro:

- vai skolēns uzreiz, precīzi atkārtos zilbju rindas;
- vai uzmanīgi seko logopēda artikulācijai;
- vai zilbju skaitu palielina, vai samazina;
- fiksē visas nepareizi atkārtotās zilbju rindas;
- kādās zilbju rindās ir kļūdas:
- garo, īso patskaņu atkārtojumos;
- balsīgo, nebalsīgo līdzskaņu atkārtojumos;
- ķ – č;
- mīkstināto līdzskaņu atkārtojumos.

6. Kā uztver ritmu. Logopēds saka skolēnam: “Klausies uzmanīgi piesitienus, tu atkārtosi tāpat!” Logopēds izklausē vienkāršu ritmu □□□□□□□□, skolēns atkārtot. Logopēds izklausē sarežģītāku ritmu □□□□□□□□, skolēns atkārtot. Tad logopēds piedāvā izklausēt zilbju skaitu vārdā: “sols” □; “klase” □□; “kabata” □□□, skolēns atkārtot. Ja skolēns tiek galā, dod grūtāku uzdevumu: “Apskaties priekšmetu attēlu un izklausē zilbju skaitu vārdā.” Dod attēlus “māja”, “grāmata”, “zaķis” un lūdz izklausēt zilbju skaitu vārdā. Ja skolēns ar šādu uzdevumu galā netiek, logopēds darbību atvieglo, pasakot vārdu priekšā. Bērns pats izklausē. Ja arī tā patstāvīgi nevar uzdevumu veikt, logopēds vārdu pasaka, zilbju skaitu izklausē, bērns atkārtot. Vēro:

- vai skolēns uztver un prot atkārtot vienkāršu ritmu;
- vai var atkārtot sarežģītu ritmu;
- vai uztver un prot izklausēt zilbju skaitu vārdā;
- samazina vai palielina zilbju skaitu;
- vai darbu veic patstāvīgi, vai nepieciešama logopēda palīdzība.

7. Vai no 3 – 4 attēliem pēc ritmiskā zīmējuma var atrast vajadzīgo. Logopēds saka: “Uzmanīgi aplūko attēlus. Es vārdu nenosaukšu, bet izklausēšu zilbju skaitu. Tu parādīsi, kurš attēls tam atbilst.” Skolēnam rāda attēlus “sēne”, “koks”, “grāmata”. Logopēds izklausē □□, skolēns parāda, pēc viņa domām, pareizo attēlu. Vēro:

- vai skolēns uzreiz parāda pareizo attēlu;
- vai izrunā vārdu pie sevis un tad parāda;
- vai mēģina pats izklausēt un tad parādīt attēlu;
- vai kļūdās attēla izvēlē.

8. Vai var mutiski noteikt skaņu skaitu vārdā. Logopēds saka: “Es teikšu vārdus, tu klausies un saskaiti, cik šajā vārdā ir skaņu!” Logopēds runā no sākuma vienkāršus vārdus, tad sarežģītākus – ar vairākām zilbēm, ar līdzskaņu kopām, ar skaņām, kuru atšķiršana ir apgrūtināta: māja, kabata, slēpes, grābeklis, raksti”. Ja skolēns uzdevumu nespēj veikt, to atvieglo: “Pasaki vārdu skaļi, tad nosauc visas skaņas vārdā un saskaiti tās”. Ja vēl tad uzdevumu nespēj veikt, logopēds parāda, kā to dara: “māja; m – ā – j – a; vārdā ir četras skaņas.” Vēro:

- vai ir grūtības, nosakot patskaņus vai līdzskaņus;
- kādā zilbju struktūrā rodas grūtības;
- kādā pozīcijā atrodas skaņas vārdā, ko nespēj analizēt;
- patskanis, kas atrodas aiz līdzskaņa;
- patskanis, kas atrodas pirms līdzskaņa;

- līdzskanis līdzskaņu kopā utt.;
- vai nav grūtības izdalīt akustiski līdzīgas (pareizi vai nepareizi izrunātas) skaņas (Tūbele 2019, 98 – 99 lpp.).

Stāstītprasmes veidošana ir augstākai mērķis bērna runas attīstīšanā pirmsskolā. Tie ietver gramatiski pareizas runas veidošanu, noteiktu aktīvo vārdu krājumu, kas ļauj niansēt runu, izvēloties precīzas vārdu nozīmes, kā arī izmantot tēlainās izteiksmes līdzekļus. Svarīgs runa attīstīšanas darba virziens, kas palīdz veidot labi attīstītu stāstītprasmi, ir skaņu izruna kultūra (Kaņepeja, Lieģeniece, Mangule, Ukstiņa, Dzintere, Stangaine, Miķelsone, Millere, Platpers, Gaugere 2012, 137 lpp.).

Reālais logopēda darba veikums tiek atspoguļots atskaites dokumentos. Bērnu ar runas traucējumiem iedalījums grupās, viņu dinamiskā novērošana, korekcijas rezultāti, kas viņu pārceļšanu no vienas grupas otrā vai noņemšanu no uzskaites, rod izpausmi speciālās uzskaites lapās. Minētās uzskaites lapas un bērnu ar runas traucējumiem sarakstu apvieno vienotā dokumentu mapē. Padziļinātās bērnu attīstības un runas izpēte, kā arī nodarbībās veiktie uzdevumi un iegūtie rezultāti ierakstāmi individuālā darba dienasgrāmātā (Miltiņa 2008, 34. lpp.).

Maģistra darba autore norāda, ka bērni ir savu vecāku spogulis - ja kāds no vecākiem kādu skaņu neizrunā pareizi, bērns to dzird, redz un atkārto. Runājot par bērnu vārdu krājumu, to nav iespējams attīstīt, ja bērnam netiek mācīts veidot stāstījumu, pēc attēliem vai atstāstīt izlasīto stāstu, uzdot jautājumus un sarunāties veidojot dialogu, vai tiek runāts ļoti vienveidīgi, izmantojot tikai ikdienā lietotos vārdus. Pareizas latviešu valodas lietošanu ikdienā, tas noteikti aizkavē. Piemēram, ja vecāki jautā bērnam: "Vai tu ēdīsi ņamīti?" (ņamīti - domāts ēdienu), tad bērnam nav ne velmes, ne iemesls teikt vārdu ēdiens, ja visi to ģimenē sauc par ņamīti. Tas, nenozīmē, ka bērns līdz pieaugušam vecumam lietos vārdu ņamma, bet tas aizkavē bērna vārda krājuma paplašināšanu un pareizas valodas lietošanu.

3.1. Pirkstu, artikulācijas un acu vingrinājumi

Pirkstu un delnu kustībām ir īpaša nozīme bērna runas un valodas attīstībā. Pirkstu rotaļas var veiksmīgi lietot runas pilnveidošanai gan bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem un bērniem ar valodas sistēmas nepietiekamu attīstību. Sistemātiski strādājot,

bērnām pilnveidojas redzes, dzirdes uzmanība, verbālā atmiņa, ātrāk izzūd dažādas novirzes runā, aktivizējas fantāzija.

Pirkstu rotaļpasaka (pēc pasakas “Kukulītis” motīviem). Pirkstu tēli:

- *Vectētiņš* – sk. Zaķa pirkstu tēls.
- *Vecmāmiņa* – kreisās rokas rādītājpirksts.
- *Kukulītis* – labās rokas pieci pirksti saliekti, to gali sakļauti kopā.
- *Zaķis* – izstiept rādītājpirkstu un vidējo pirkstu, ceturto un piekto pirkstu saliekt, tos pārsedz īkšķis.
- *Gailis* – kreisās rokas īkšķis un rādītājpirksts veido knābi, pārējie trīs ieplesti vēdekļveidīgi.
- *Zoss* – kreisās rokas delna noliekta uz leju, īkšķis paslēpts zem četriem pirkstiem.
- *Lapsa* – kreisās rokas īkšķis pacelts, rādītājpirksts saliekts, pārējie pirksti iestiepti.

Reiz dzīvoja vectētiņš un vecmāmiņa (*pacelti labās un kreisās rokas rādītājpirksti*). Vecmāmiņa izcepa kukulīti (*labā delna parāda kukulīti*). Gulēja, gulēja un aizriboja (*labās rokas delna – kukulītis – pagriežas pa labi, pa kreisi*).

Pretī kukulītim lec zaķis (*kreisā delna parāda zaķi. Darbojas labā un kreisā delna – kukulītis un zaķis*). “Kukulīt, kukulīt, es tevi ēdīšu,” saka zaķis. – “Neēd mani, es tev dziesmiņu nodziedāšu.” Kukulītis dzied šūpuļa dziesma: “Ā – ā – ā...” (*kukulītis pagriežas pa labi – kreisi*). Zaķītis aizmieg (*nolaistas zaķa ausis – saliekts 1. un 2. pirksts*), bet kukulītis ripo tālāk.

Pretī kukulītim nāk gailis (*kreisā delna parāda gaili. Darbojas labā delna (kukulītis) un kreisā delna (gailis)*).

“Kukulīt, kukulīt, es tevi ēdīšu,” saka gailis. – “Neēd mani, es tev dziesmiņu nodziedāšu.” Kukulītis dzied šūpļa dziesmu: “Ū – ū – ū...” Gailis aizmieg (*trīs paceltie pirksti noslīd uz leju*), bet kukulītis ripo tālāk.

Pretī kukulītim, galvu grozīdama, gāzelē zoss (*kreisā delna parāda zosi. Darbojas labā delna, tā kustas pa labi – kreisi (kukulītis); un kreisā delna (zoss)*).

Zoss groza galvu un saka: “Kukulīt, kukulīt, es tevi ēdīšu.” – “Neēd mani, es tev dziesmiņu padziedāšu.” Kukulītis dzied šūpļa dziesmiņu: “Ē – ē – ē...” Zoss aizmieg (*delna vairs nekustas*), bet kukulītis ripo tālāk.

Pretī kukulītim nāk lapsa (*kreisā roka parāda lapsu. Darbojas labā delna (kukulītis) un kreisā delna (lapsa)*).

“Kukulīt, kukulīt,” saka lapsa. “Es tevi ēdīšu.” - Neēd mani. Es tev dziesmiņu padziedāšu,” saka kukulītis. “Es slikti dzirdu. Panāc tuvāk manai ausij,” tā lapsa. Kukulītis paklausa (*labā roka – kukulītis tiek uzlikta uz saliektā rādītājpirksta*), bet lapsa pagriež galvu un... apēd kukulīti (*kreisās rokas delna aptver labo*) (Miltiņa 2005, 243 – 244 lpp.).

Pirkstu un delnu vingrinājumus ieteicams veikt stāvot. Apgūstot vingrinājumus, kustības nepieciešams izpildīt pēc iespējas precīzāk. Kad pirkstu un delnu kustības ir apgūtas un bērns atceras dzejoļa rindai atbilstīgo vingrinājumu, vingrinājumus var izpildīt ar aizvērtām acīm. Veicot vingrinājumus, bērns pats var stāstīt, skatīt dzejoli (Brantevica 2016, 9. lpp.).

Bērni bieži nepievērš uzmanību savas sejas mīmikai, muskulatūrai. Reizēm grūtības sagādā saraukt pieri, pārmaiņus izvērt vienu actiņu un skatīties ar otru, izveidot smaidīgu vai bēdīgu seju, parādīt zobu “sētiņu”, parādīt mēli utt. Bieži nevingrināts ir artikulācijas aparāts. Tāpēc ieteicams veikt regulārus vingrinājumus lūpām, mēlei, aukslējām, žokļiem un redzei. Vingrinājumus var veikt ar īpašiem materiāliem (taurītēm, salmiņiem, papīra sloksnītēm, dažādām sīkām rotaļlietām), bet dažus var veikt, vērojot sevi spogulī vai tāpat atdarinot. Veicot vingrinājumus jāpievērš uzmanība kustību kvalitātei, jācenšas panākt, lai kustības būtu koordinētas un harmoniskas. Vingrinājumi muskuļu sistēmu tonizē un harmonizē, kā arī uzlabo muskuļu elastību. Ar vingrinājumiem ir iespējams izraisīt jaunas artikulācijas aparāta kustības un atjaunot novārtā atstātās funkcijas. Visiem vingrinājumiem un spēlēm ir noteikts mērķis. Tos var sakārtot, lai novērstu kādu noteiktu problēmu (Buivide 2012, 9 lpp.).

Pirms artikulācijas vingrinājumu izpildes bērns jāiepazīstina un jāļauj viņam izpētīt savu artikulācijas aparātu. Ļaujot bērnam spoguļa priekšā atvērt muti, lūpas, mēli, piepūst vaigus utt. Sākot pildīt artikulācijas vingrinājumus, pieaugušais vārdiski izskaidro un demonstrē vingrinājumus, bērns pie spoguļa to atdarina. Pieaugušais lūdz bērnam pievērst uzmanību artikulācijas orgānu kustībām un sajūst mēles, lūpu, mutes stāvokli konkrētā artikulācijas vingrinājumā, tā veicinot kustību sajūtas, uztveri un atmiņu. Savukārt redzes sajūtas, uztveri un redzes kontroli nodrošina vingrinājuma izpilde pie spoguļa. Svarīga ir izpildīto vingrinājumu precizitāte. Vingrinājumus apgūst pakāpeniski, jaunu vingrinājumu mācās, kad iepriekšējais vingrinājums ir sekmīgi nostiprināts (Brantevica 2016, 5. lpp.).

Mēles vingrinājumi:

1. “Garšīgais ievārījums” - nedaudz pavērt muti un ar platu mēles galu nolaižīt augšlūpu no labās uz kreiso pusi. Pēc tam no kreisās uz labo pusi. Darbojas tikai mēle, apakšžoklis nekustīgs (vajadzības gadījumā pieaugušais to pietur ar roku).

2. “Šūpoles”- plati atvērt muti un pasmaidīt, nolikt mēles galu aiz apakšējiem priekšzobiem, pēc tam aiz augšējiem priekšzobiem. Lūpas un apakšžoklis nekustīgi, darbojas tikai mēle. Mēle augša – lejā, augšā – lejā.
3. “Mēle – celtnis”- izbāž platu mēli, uz tās uzliek plakanu, apaļu konfekti vai šokolādes gabaliņu un ceļ mēli uz augšu. Ja vingrinājums izdodas un konfekte nenokrīt, uzliek vēl vienu konfekti un mēģina pacelt mēli uz augšu.
4. “Zobu tīrīšana”- atvērt muti, pasmaidīt, parādīt zobus un ar platu mēles galu tīrīt augšējos priekšzobus no iekšpuses. Pēc tam to pašu veikt ar apakšējiem zobiem. Mēles kustības no kreisās uz labo pusi. Vingrinājumu vēlams veikt vismaz piecas reizes (Bāra 2017, 45 lpp.).

Vingrinājumi lūpu muskulatūras attīstīšanai:

- Lūpas jātur sakniebtas. Starp lūpām var turēt papīra vai plastmasas sloksnītes.
- Rotaļa “Stārķis”: strauji jāatpleš starp zobiem sakniebtās lūpas, veidojot skaļus plakšķus.
- Jāizvirza lūpas taurītē uz priekšu, virslūpa jāpieglauž degungalam.
- Jāatver un jāaizver mute,
- Pasaciņa par “Sētiņu”: jāsmaida atsedzot zobus. Zobi veido “sētiņu”, mēle ir “aitiņa” aiz “sētiņas”. Smails jāsaģlabā 5 – 10 sekundes.
- Jānoslēpj augšlūpa aiz apakšlūpas un pretēji.
- Lūpas taurītē jāvirza uz labo un kreiso pusi.
- Jāstiepj lūpas uz priekšu un jāsaka “ū ū, o, o” utt.
- Jāpasmaida (jāatvelk lūpu kaktiņi uz sāniem) un jāveido taurīte (jāizvirza lūpas uz priekšu).

Vingrinājumi mīksto aukslēju un ūkas darbības aktivizēšanai:

- Jānorij siekalas. Ar roku pie kakla jāpārbauda rīšanas kustības. Jāiemāca bērnam pašam šīs kustības kontrolēt.
- Jāpaklepo ar atvērtu muti. Mutes un mīksto aukslēju kustības vēro spogulī.
- Jāskalo kakls.
- Jāizpilda visi pūšanas vingrinājumi un asi, aprauti jāizrunā skaņa.

Vingrinājumi balss saišu darbību attīstīšanai:

- “Māmiņa guļ”: klusi jāsež, klusi jāizrunā īsie un garie patskaņi. Jāpastiprina balss skaļums un pakāpeniski jāpāriet uz čukstēšanu.

- “Lelle saslimusi”: klusi, bez skaņas jāizelpo, pēc tam jāizelpo, vaidot kā slimniekam. Jāieelpo tikai caur degunu. Jāvaid, balss skaļumu iespējami pastiprinot un pēc tam pakāpeniski samazinot.
- Jādzied dažādas dziesmas bez vārdiem: “ā – ā, m – m, u – ū” u.tml.
- Jādūdo kā balodim (Hadaņonoka 2014, 26 – 27. lpp.).

Plūstoša un vienmērīga izelpa ir nepieciešama vienmērīgai runai. Elpošanas vingrinājumi jāpilda uzmanīgi, lai bērnam nesareibst galva. Elpošanas vingrinājumus ar “iedomu” balonu veic stāvus. Pieaugušais izteiksmīgi lasa, skaita vingrinājuma tekstu, bērns izpilda vingrinājumu. Var izmantot uzdevumu “Izmēri elpu”. Dziļi ieelpo caur degunu vai muti un izelpo caur degunu vai muti. Izelpas mērīšanai var izmantot spoguļi (horizontālā virzienā izpūšot elpu uz spoguļa) (Brantevica 2016, 8. lpp.).

Izrunājot skaņas, bērns neapzināti lieto dzirdes kontroli. Ja šī kontrole (fonētiskā dzirde) ir traumēta, rodas izrunas vai vēlīnā stadijā rakstības traucējumi. Taču pirms strādā ar fonemātiskās dzirdes attīstību, jāpārlicinās vai bērnam nav traucēta fiziskā dzirde, jo pat nelieli dzirdes traucējumi, rada izrunas traucējumus. Pārbaudot fonemātisko dzirdi, liek veikt šādus uzdevumus:

- Saklausīt vārdu citu vārdu virknē;(logopēds rāda dažādus attēlus un runā vārdus, izrunājot vārdu, kura attēls redzams, bērns paceļ roku);
- Skaņu rindā saklausīt kādu noteiktu skaņu (piemēram, saklausīt patskani “u” rindā a – i – u – e – a – o – u);
- Saklausīt vārdu, kas sākas ar noteiktu skaņu (piemēram, saklausīt vārdu, kas sākas ar “a”, vārdu zvaigzne, māja, burkāns, ūdens, atslēga, saule vidū);
- Atcerēties zilbju rindas ar 2 – 4 elementiem (piemēram, ma – me, ta – te – tu, la – le – li – lu);
- Atdarināt vārda ritmisko zīmējumu (izklauvēt vai izpūst ar taurīti ritmu);
- Klausoties ritmisko zīmējumu, no 3 – 4 attēliem uzminēt pareizo;
- Atkārtot zilbju rindas ar pēc skanējuma un artikulācijas veida tuvām skaņām: ba – pa – ba , ɸa – ɸa – ɸa u.tml.;
- Attēlus, kas sākas ar artikulācijas veida un skanējuma ziņā tuvām skaņām, sadalīt divās grupās (a – ā, p – b u.tml.) (Tūbele, Lūse 2012, 29 – 30. lpp.).

Skaņu veidošanas procesā bērnam jādarbina gan mēle, gan lūpas, gan zobi, gan žoklis, gan cietās un mīkstās aukslējas. Katrai no skaņām vai skaņu grupām piemeklēti atbilstīgi

artikulācijas vingrinājumi, lai aktivizētu bērnam nepieciešamās iemaņas noteikt skaņas “atnākšanā”, piemēram biežāk traucētajām skaņām (Apše 2018, 17. lpp.).

Runas vingrinājumi:

- Mierīgas, lēnas, plūstošas, ritmiskas elpošanas balss koordinēšanas iestrāde,
- Bērna runas tempa ievērošana klauvējot, sitot plaukstas, lecot, metot bumbu, izmantojot pirkstu rotaļspēles,
- Katras zilbes iztaktēšana, lasīšana rāmītī, pakāpeniski atverot vārdu, vārdu savienojumu, beidzot veselu teikumu,
- Dziesmu dziedāšana lēnas mūzikas pavadījumā, dialogu, dzejoļu runāšana,
- Atbildes sagatavošana uz jautājumiem, runājot pie sevis čukstus vai tikai kustinot lūpas, un pēc tam vajadzīgo pasakot skaļi un lēni,
- Iekšējās runas traucējumu novēršanai realizē ar sižeta attēlu, zīmējumu, shēmu palīdzību (Miltiņa 2008, 51 lpp.).

Attīstot runu un veidojot valodas sistēmu, jāizmanto dažādi līdzekļi un stāstīt mācīšanas paņēmieni:

- Jāvingrina stāstīt pēc attēla, pēc vērojuma dabā un apkārtnē, raksturot rotaļlietu, stāstīt pēc skolotāja uzdevuma, rosinājuma utt., veidojot aprakstošo stāstījumu,
- Jāvingrina atstāstīt pasakas vai daiļdarbus tuvu tekstam, veidojot stāstījumu pēc atmiņas, kas vienlaikus trenē un nostiprina tīšo atmiņu,
- Jāvingrina stāstīt pēc uztveres fakta, aprakstot savas sajūtas vārdiski, tā vienlaikus attīstot un sekmējot sensorisko uztveri,
- Jāvingrina atstāstīt savu pārdzīvojumu vai pašsacerētu notikumu, attīstot iztēli,
- Jāvingrina atstāstīt pēc dzirdēta materiāla (pedagoga stāstījums, cita bērna stāstījums, noklausītais no kasetes), tā attīstot uzmanību, uztveri un dzirdi,
- Jāvingrina klausīties un atstāstīt, skatot muzikālajam fonam, kas attīsta dzirdes uztveri un rada iekšēju emocionālu noskaņu (Golubina 2007, 230 lpp.).

Elpošanas vingrinājumu sistēma palīdz organismam atslābināties, normalizēt asinsspiedienu, noņemt sasprindzinājumu visos ķermeņa muskuļos. Regulāra šo vingrinājumu izpilde palīdz uzlabot redzi tiem, kuriem raksturīga redzes asuma pasliktināšanās pēc acu piepūles. Nodarbību laikā vajag sekot pareizai ieelpas un izelpas maiņai: ieteicams izpildīt ieelpu caur degunu, bet izelpu - caur muti:

1. Sākuma stāvoklis - stāvus. Skaitot līdz četri, izdariat ieelpu, pēc tam, skaitot līdz četri, izelpojiet. Atkārtojiet šo vingrojumu 6 – 8 reizes. Pēc tam pievieno soļošanu uz 4 (6) soļiem – ieelpa, 4 (6) – izelpa.

2. Vingrojumu padara sarežģītāku, soļošanu aizstājot ar lēnu skrējieni un padziļinātu elpošanu.

3. Sākuma stāvoklis - stāvus. Rokas uz vēdera. Ielpas laikā spiežot vēdera priekšējo sienu pret rokām, viegli izspīlējot vēderu, izelpas laikā ievilkt vēdera sienu.

4. Sākuma stāvoklis - stāvus. Izdarīt ieelpu un, aizturot elpu, nedaudz izspīlēt vēderu uz priekšu, pēc tam ievilkt vēderu un izelpot. Atkārtot 5 vai 6 reizes.

5. Sākuma stāvoklis - stāvus. Pacelt plati izplestas rokas aušā, vienlaikus izdarot ieelpu, izelpojot nolaist rokas.

6. Sākuma stāvoklis - stāvus. Roku pirksti saākēti aiz pakauša. Skaitot līdz četri, ieelpot un atvilkt elkoņus atpakaļ, un atliekties, cenšoties savienot lāpstiņas. Pēc tam izelpot, skaitot līdz četri un elkoņus virzot uz priekšu.

7. Sākuma stāvoklis - stāvus. Pacelt rokas augšā, skaitot līdz divi, kreiso kāju atstiept atpakaļ un ieelpot. Atgriezties sākuma stāvoklī un izelpot. Pēc tam izdarīt to pašu ar kreiso kāju.

8. Sākuma stāvoklis - stāvus. Aiz muguras saākēt lejā nolaistas rokas. Izstiept tās iespējami tālu atpakaļ un atliekties, izdarot ieelpu. Atgriezties sākuma stāvoklī un izelpot. Vingrojumu atkārtot 8 – 10 reizes.

9. Sākuma stāvoklis - stāvus. Abas rokas paceltas uz augšu. Stiepjot rokas atpakaļ, ieelpot, bet, atgriežoties sākuma stāvoklī, izelpot. Izpildīt šo vingrojumu 4 – 6 reizes.

10. Sākuma stāvoklis - stāvus. Rokas izstiept uz priekšu. Izdarot krusteniskas kustības ar rokām (“šķēres”) un izelpot, atgriezties sākuma stāvoklī un ieelpot. Atkārtot šo vingrinājumu vairākas reizes, pievēršot uzmanību tam, ka šajā gadījumā svarīgāka ir izelpa.

11. Sākuma stāvoklis - stāvus. Stiept rokas uz sāniem un uz aizmuguri, tad atliekties un ieelpot. Pēc tam noliekties uz priekšu, atslābināties un izelpot. Atkārtot šīs kustības vairākas reizes (Silakalne 2009, 62 – 63. lpp.)

Apakšžokļa vingrinājumi:

- Atvērt muti, veikt galvas pagriešanu pa labi, pa kreisi.
- Atvērt muti, veikt galva atliekšanu atpakaļ, uz priekšu.

- Plati atvērt muti, izbāžot mēli, sasniegt zodu.
- Aizvērt muti, izdarīt košļāšanas kustības, dūcot skaņu (m).
- Plati atvērt muti, logopēds tur delnu zem bērna zoda. Bērns cenšas nepieļaut mutes aizvēršanu.
- Atvērt muti. Žoklis tiek bīdīts pa labi, pa kreisi, atpakaļ vidū, pēc tam kustības tiek atkal atkārtotas.
- Plati atvērt muti, kā žāvājoties. Tad aizvērt, atkal plati atvērt, imitējot žāvāšanos.
- Atdarināt zobu klabināšanu: atvērt muti, tad aizvērt, kustināt žokli. Sākumā lēni, pakāpeniski tempu paātrina. Klabināšanai jābūt ritmiskai.
- Aizvērt muti. Lēni tiek stiepts apakšžoklis uz priekšu, tad atpakaļ.
- Aizvērt muti, ar zodu "zīmē" aplūsus, mainot kustību virzienu (Miltiņa 2017, 65. lpp.)

Acu vingrinājumi:

1. Skats augšup, notur piecas sekundes. Atpūtina acis. Skats lejup, notur piecas sekundes. Atpūtina acis. Atkārtot piecas reizes. Pēc tam dažas sekundes pamirkšķina acis.
2. Skatās pa kreisi, notur piecas sekundes. Atpūtina acis. Skatās pa labi, notur piecas sekundes. Atpūtina acis. Atkārtot piecas reizes. Pēc tam dažas sekundes pamirkšķina acis.
3. Skatās pa kreisi slīpi uz augšu, notur piecas sekundes. Atpūtina acis. Skatās pa labi slīpi uz leju, notur piecas sekundes. Atpūtina acis. Atkārtot piecas reizes. Pēc tam dažas sekundes pamirkšķina acis.
4. Skatās pa labi slīpi uz augšu, notur piecas sekundes. Atpūtina acis. Skatās pa kreisi slīpi uz leju, notur piecas sekundes. Atpūtina acis. Atkārtot piecas reizes. Pēc tam dažas sekundes pamirkšķina acis.
5. Rotē acis pretim pulksteņa rādītāja virzienam jeb pa kreisi. Atkārtot 10 reizes. Pēc tam dažas sekundes pamirkšķina acis.
6. Rotē acis pulksteņa rādītāja virzienam jeb pa labi. Atkārtot 10 reizes. Pēc tam dažas sekundes pamirkšķina acis.
7. Savirza acis kopā, lai redzētu savu degungalu. Tad ar krustiskām acīm paskatās uzacu augstumā, tad atkal atpakaļ uz degungalu. Atpūtina acis. Atkārtot piecas reizes. Pēc tam dažas sekundes pamirkšķina acis.
8. Samiedz acis, cik vien stipri iespējams. Notur tās piecas sekundes cieši aizvērtas. Pēc tam atpūtina acis. Atver acis plati vaļā un notur tā piecas sekundes. Pēc tam atpūtina acis. Visu atkārtot 10 reizi. Pēc tam dažas sekundes pamirkšķina acis.

9. Nofokusē acis uz ļoti tuvu esošo priekšmetu (pildspalvu, pirkstu), lai to skaidri var saskatīt, tad nofokusē uz tālu esošu priekšmetu (skatoties caur logu), lai to skaidri redz. Visu atkārto 10 reižu. Pēc tam dažas sekundes atpūtina acis (Darbiņa 2017, 50 – 51 lpp.).

Redze ir jāvingrina tā, lai bērns prastu:

- Atšķirt objektus;
- Atcerētos parādību secību;
- Redzamās darbības prastu saistīt ar motoriskām kustībām;
- Redzēto prastu saistīt ar telpiskām un laika parādībām (Lieģeniece, Nazarova 1999, 74 lpp.).

Jāattīsta redzes atmiņa:

- Bērns aizver acis un mēģina nosaukt priekšmetus, kas atrodas bērnu dārza grupiņā, viņa istabā;
- Darbs ar attēliem: tiek doti 4 – 5 attēli, kuru secība bērnam jāiegaumē. Pēc tam tos meklē citu attēlu starpā, kārtot secībā. Līdzīga veidā strādā ar cipariem un burtiem, tādā veidā vingrinot īslaicīgo atmiņu. Lietderīgi šādus vingrinājumus atkārtot pēc 15. min, kā arī pēc vienas stundas, jo tad darbosies ilglaicīgā atmiņa;
- Uz papīra lapas uzzīmētas dažādas figūras (priekšmeti, burti, cipari), bērns tās aplūko, bet tad pēc atmiņas mēģina uzzīmēt savā lapā;
- Pastaigājoties bērnam jāatceras 4 - 5 priekšmeti, bet, atnākot mājās, tie jāuzzīmē;
- Uz galda rindā salikti priekšmeti (burti, figūras), kādu no tiem izgaismo ar lukturi, bērns aizgriežas un pasaka, kurš priekšmets tika izgaismots;
- Uz galda novieto dažādas mantas vai figūras, burtus: galda augšējā labajā - kreisajā stūrī, apakšējā labajā – kreisajā stūrī, bet bērnam tāpat jāsaliek mantas attiecīgi uz otra galda;
- Kopā salīmētas vairākas tukšas sērkokociņu kastītes, kādā no tām ieliek nelielu mantiņu, burtu, ciparu, figūru. Bērns to redz, pēc dažām minūtēm bērnam jānorāda, kurā kastītē ir mantiņa;
- Rotaļa “Kas atnācis ciemos”, “Kas pazudis”. Tiek lietoti 4 – 5 priekšmeti, attēli, cipari vai burti, kuri bērnam jāatceras un kurus rotaļas laikā pieaugušais noņem vai pieliek klāt. Savukārt bērns atceras un nosauc, kas “atnācis” vai “pazudis” (Līdaka 2015, 8 lpp.).

Maģistra darba autore norāda, ka no sīkās motorikas attīstības daudzējādā ziņā ir atkarīga arī runas valodas, domāšanas un intelekta attīstība. Bērna prasme pārvaldīt savus pirkstiņus ļoti ietekmē galvas smadzeņu runas centrus. Kad bērns cenšas aizpogāt apģērbam pogas, viņš ne tikai mācās apģērbties, bet arī aktivizē tās smadzeņu daļas, kas atbild par runu. Artikulācijas aparāta vingrinājumu galvenais mērķis ir nostiprināt artikulācijas aparāta muskuļus, lai sagatavotu bērnu pareizai skaņu artikulēšanai jeb izrunai.

4. EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS PAR RUNAS TRAUCĒJUMU MAINĪŠANAS IESPĒJĀM BĒRNAM AR AMBLIOPIJU UN ŠĶIELĒŠANU, PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

4.1. Pētījumā izmantoto metožu apraksts

Pētījums notiek Jelgavas pilsētas pirmsskolas izglītības iestādē X. Darba autore pētījumā iesaista 6 gadu vecu bērnu. Pētījums notiek no 2020. gada janvāra 2020. gada decembrim.

Gadījuma pētījuma mērķis izziņāt kā novērst runas traucējumu bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu, ja logopēds veic sistemātisku korekcijas darbu.

Pedagoģiskie novērojumi ir bērnu attīstības, uzvedības, darbības raksturojums gan grupā kopumā, gan individuāli. Vērojumu pieraksti ir plānošanas pamatmateriāls. Pedagoģiskās analīzes darbs saistās ar skolotāja pedagoģiskā darba pašanalīzi, ar prasmi novērtēt savu pedagoģisko darbību, tās efektivitāti (Kaņepeja, Lieģeniece, Mangule, Ukstiņa, Dzintere, Stangaine, Miķelsone, Millere, Platpers, Gaugere 2012, 36 lpp.).

Novērošana – mērķtiecīgs izziņas process, kurā, ilgstoši vai atkārtoti vērojot, (ko) uzzina, secina, uzmana, (kam) izseko. Novērošanu kā empīrisku pētniecības metodi lieto, lai iegūtu informāciju, pārbaudītu hipotēzes, teorijas, teorētisko pētījumu patiesumu u. tml. Pēc novērošanas tieši uztvertā informācija tiek apkopota, skaidrota, vispārināta. Pedagoģi novērošanu veic, lai:

- Plānotu mācību saturu;
- Sekotu bērnu izaugsmei;
- Iegūtu precīzu informāciju, ko pastāstīt ģimenēm;
- Izlemtu, kā veicināt audzēkņu attīstību;
- Noskaidrot katra bērna intereses, kādas aktivitātes viņš izvēlas;
- Izzina bērna stiprās puses;
- Uzzinātu, kā viņš sadarbojas ar pārējiem;
- Noskaidrotu bērna mācīšanās stilu un pieejas informācijas ieguvē;
- Izpētīt ikviena līmeni dažādās attīstības jomās;
- Izprastu katra vajadzības un izjūtas;
- Izlemtu par palīdzības nepieciešamību tiem, kuriem mācības sagādā patstāvīgas grūtības;

- Nodrošinātu audzēkņu panākumu profesionālu, objektīvu un godīgu uzskaiti (Slaņķe 2002, 46 lpp.).

Novērošana ir mērķtiecīgs izziņas process, kurā kaut ko uzzina, secina u.tml. Novērošana ir empīriskā pētīšanas metode, mērķtiecīga dažādu izpausmju uztvere pētāmo uzvedībā un darbībā; izvirzītās hipotēzes, teorijas, teorētisko pētījumu patiesuma pārbaude u.c. Novērošanas jēga ir zinātniskā faktu izskaidrojumā. Novērošana var būt ilgstoša vai atkārtota, atklāta vai slēpta (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 216 lpp.).

Novērošana – ikdienas dzīvē nepārtraukti novērojot cilvēkus, lietas, notikumus, tiek iegūta informācija. Tā palīdz izdarīt secinājumus, pieņemt lēmumus, izvēlēties turpmākās rīcības variantus. Pirmsskolas pedagoģiskajā procesā novērošana ir galvenā vērtēšanas metode, jo ļauj skolotājam, nejaucoties bērna darbībā (gan skolotāja inscenētā, gan paša bērna patstāvīgā darbībā), izdarīt secinājumus par sasnieguma apguvi. Novērojot skolotājam ir jāredz, jādzird, jāfiksē un jāsecina. Novērotais ir jāpieraksta (Eihmane, Joma, Kaļiņina, Krinkele, Miņņika 2011, 13. lpp.)

Bērnu izpētes paņēmieni:

- Vecāku, pedagogu anketēšana vai intervija. Anketā vai intervijā jāietver jautājumi, atbildes uz kuriem var palīdzēt pedagogam noskaidrot audzēkņa paradumus, pieredzi, kad viņš dusmojas, kā izrāda neapmierinātību, cieņu pieaugušajiem, kādas ir viņa attiecības ar vecākajiem un jaunākajiem brāļiem un māsām, kādas ir ģimenes tradīcijas, svētki, kā tajā parasti izsaka nosodījumu vai uzslavas, kā bērns reaģē uz pārmaiņām savā apkārtnē, vidē. Aptaujās pedagogi var iekļaut jautājumus, kas šķiet svarīgi, lai sekmīgi uzsāktu darbu ar audzēkni (Slaņķe 2002, 49 lpp.).

Anketu izmantošana logopēdam ir nepieciešama, lai:

- Gūtu pilnīgāku priekšstatu par bērnu,
- Precizētu slēdzienu,
- Izprastu runas traucējuma struktūru,
- Izzinātu iespējamās cēloņus,
- Prognozētu runas traucējuma novēršanas iespējas,
- Izvēlētos vispiemērotākos un efektīvākos korekcijas paņēmienus (Tūbele 2002, 76 lpp.).

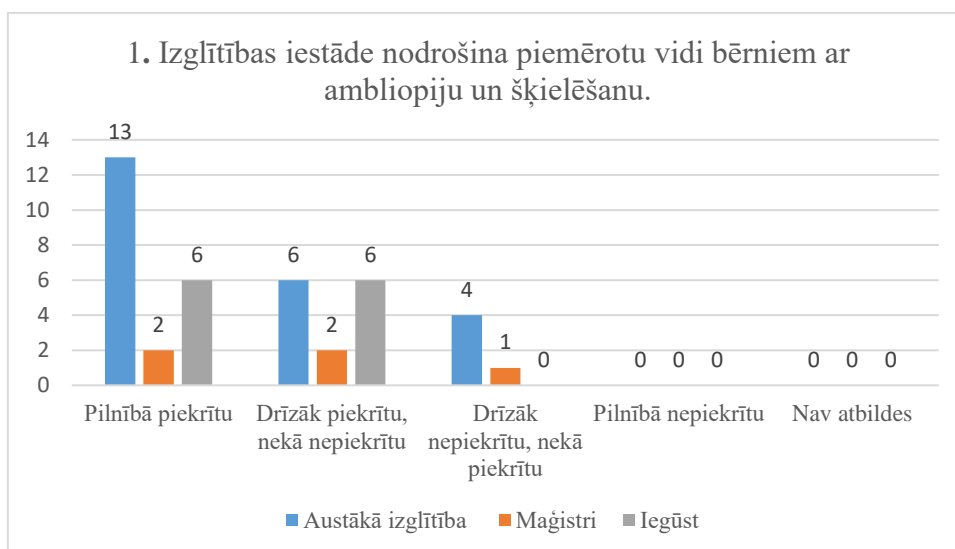
Anketēšana ir aptaujas metode, kad informāciju par personu iegūst, izmantojot aptaujas lapas (anketas), anketa ļauj izziņāt aptaujas dalībnieka attīstības, sagatavotības pakāpi, viņa intereses, vajadzības, tieksmes u. c. (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 31 lpp.).

Aptaujas metodi izmanto, ja vajadzīgas ziņas par indivīda rīcības motīviem, uzskatiem, vajadzībām, vērtību sistēmu. Lai šādu informāciju iegūtu autors sastāda anketu un veic anketēšanu. Aptauja ir noderīga gan kā pētījuma pamatmetode, gan kā palīgmetode, lai varētu iegūt nepieciešamo informāciju un uz tās pamata ievirzītu vai noliegtu hipotēzi (Hahele 2011, 23 lpp.)

4.2. Aptaujas anketu analīze

Darba autore izsūtīja 40 elektroniskas anketas ar mērķi noskaidrot vai izglītības iestādēs ir izveidota piemērota vide bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu. Anketēšana, tika veikta dažāda izglītības līmeņa, darba pieredzes un vecuma respondentiem dažādās izglītības iestādēs. Respondentu atlase tika veikta apzināti, lai aptvertu plašāku izglītības iestādēs strādājošo pedagogu viedokli par bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu mācību procesā. (skat. 3. pielikums)

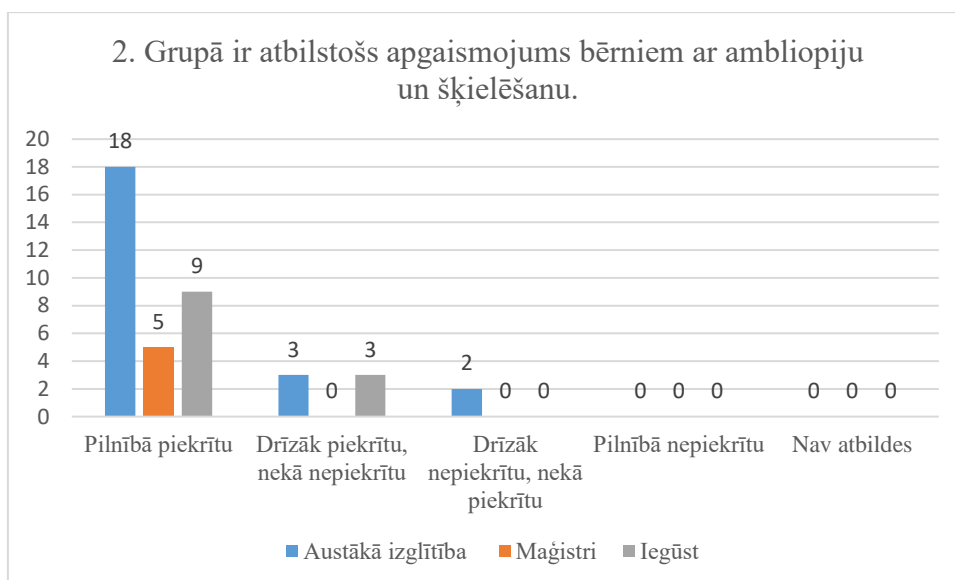
Pirmais jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot vai konkrētā izglītības iestāde kurā strādā respondenti nodrošina piemērotu vidi bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu (skat. **4.4.1. attēlu**)

4.4.1. attēls. Respondentu atbildes uz 1. jautājumu.

Apkopojot pirmā jautājuma atbildes, autore noskaidroja ka 21 respondents pilnībā tam piekrīt, savukārt 14 respondenti drīzāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 5 respondenti drīzāk nepiekrīt nekā piekrīt, ka izglītības iestāde nodrošina piemērotu vidi bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu.

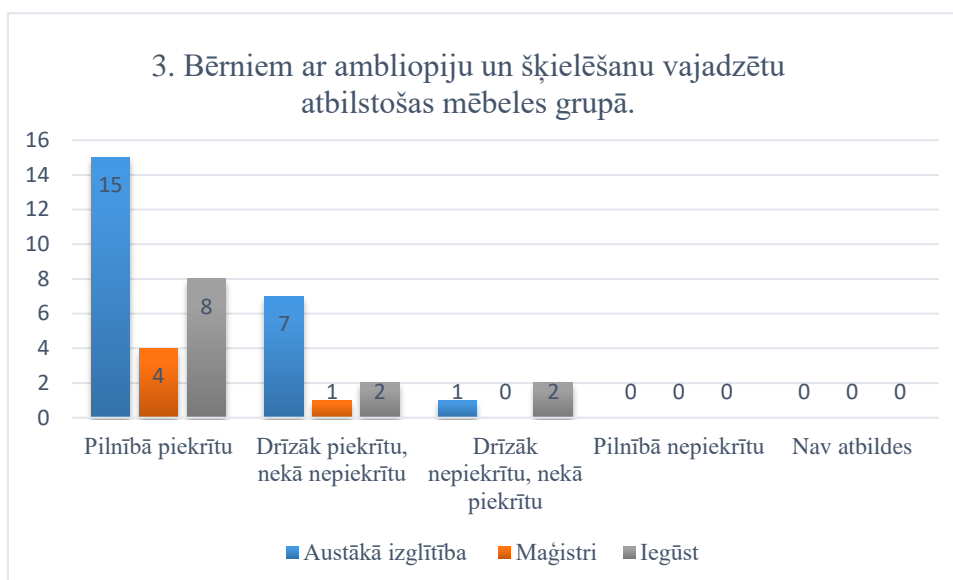
Otrs jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot vai grupā ir atbilstošs apgaismojums bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu. Autore caur šo jautājumu cenšas noskaidrot vai tam tiek pievērta vērība (skat. **4.4.2. attēlu**).

4.4.2. attēls. Respondentu atbildes uz 2. jautājumu.

Apkopojot otro jautājumu autore noskaidroja, ka 22 respondenti pilnībā piekrīt šim apgalvojumam, savukārt 6 respondenti drīzāk piekrīt nekā nepiekrīt un 2 respondenti drīzāk nepiekrīt, nekā piekrīt šim apgalvojumam.

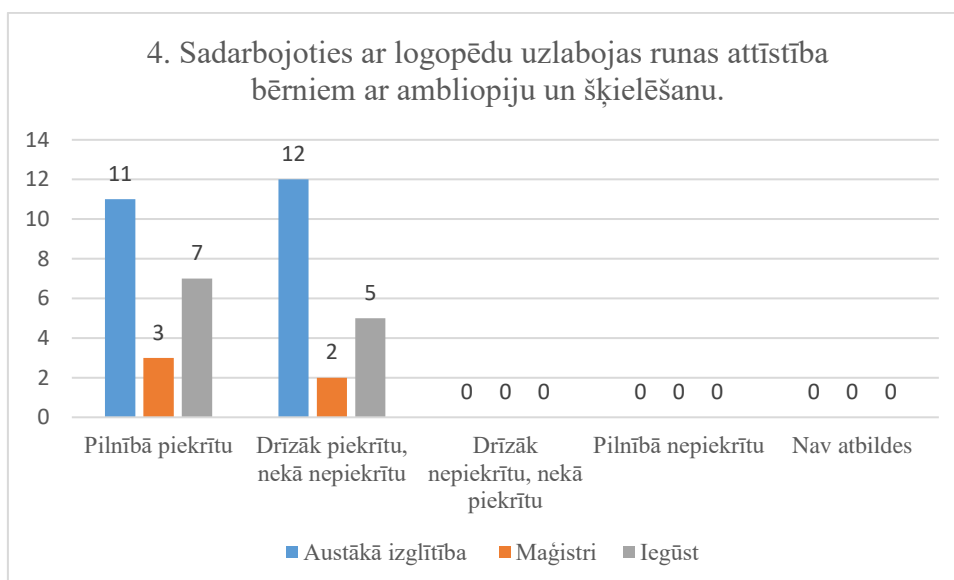
Trešais jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot vai bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu vajadzētu atbilstošas mēbeles grupā (skat. **4.4.3. attēlu**)

4.4.3. attēls. Respondentu atbildes uz 3. jautājumu.

Apkopojot trešo jautājumu autore noskaidroja, ka 27 respondenti pilnībā piekrīt apgalvojumam, savukārt 10 respondentu drīzāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 3 respondenti drīzāk nepiekrīt, nekā piekrīt šim apgalvojumam.

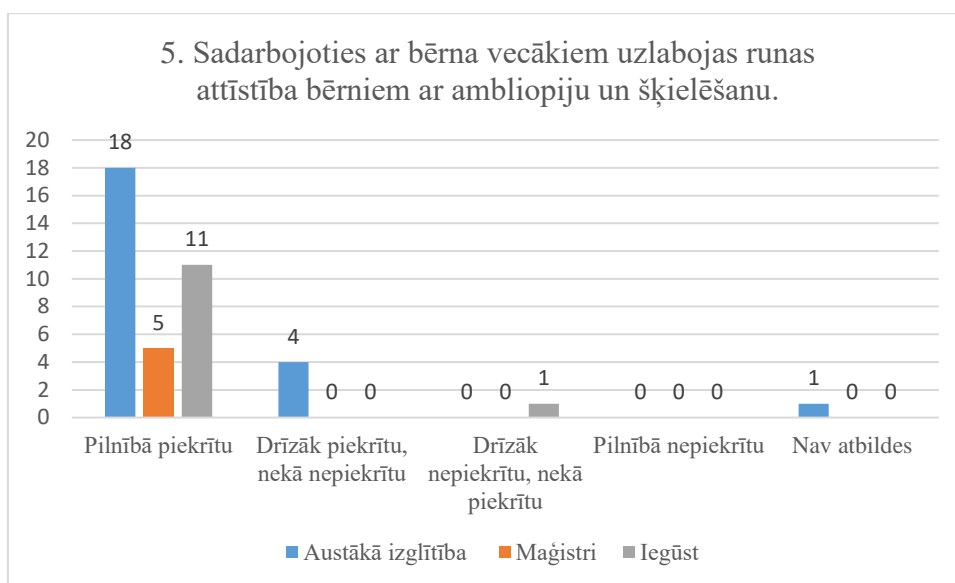
Ceturtais jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot vai sadarbojoties ar logopēdu uzlabojas runas attīstība bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu. Autore caur šo jautājumu cenšas noskaidrot vai pedagogi sadarbojas ar logopēdu (skat. **4.4.4. attēlu**)

4.4.4. attēls. Respondentu atbildes uz 4. jautājumu.

Apkopojot ceturto jautājumu autore noskaidroja, ka 21 respondents pilnīgi piekrīt, savukārt 19 respondentu drīzāk piekrīt, nekā nepiekrīt šim apgalvojumam.

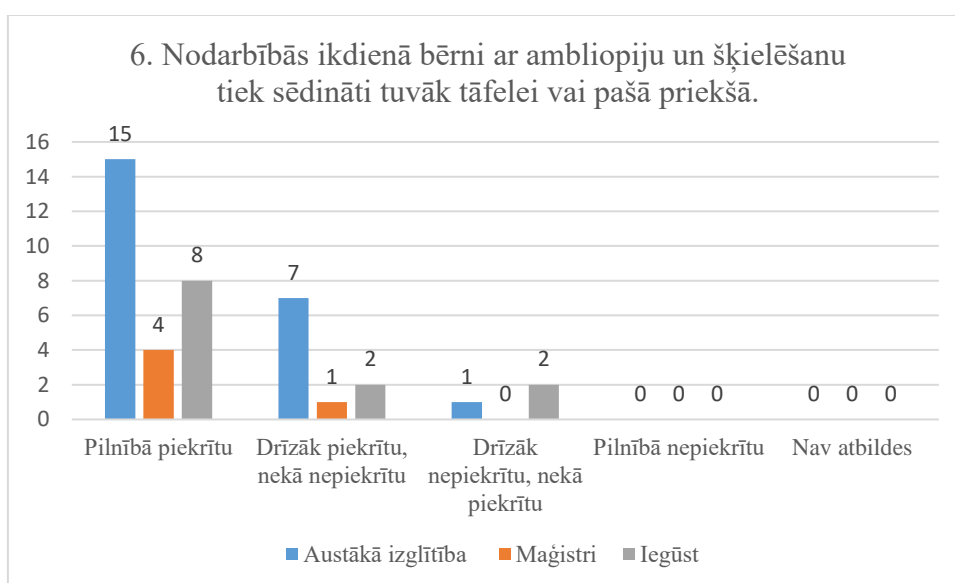
Piektais jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot vai sadarbojoties ar bērna vecākiem uzlabojas runas attīstība bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu. Autore caur šo jautājumu cenšas noskaidrot vai pedagogi sadarbojas ar bērna vecākiem (skat. **4.4.5. attēlu**).

4.4.5. attēls. Respondentu atbildes uz 5. jautājumu.

Apkopojot piekto jautājumu autore noskaidroja, ka 34 respondenti pilnībā piekrīt, savukārt 4 respondenti drīzāk piekrīt nekā nepiekrīt un 1 respondents drīzāk nepiekrīt nekā piekrīt, un 1 respondentam nebija atbildes uz šo apgalvojumu.

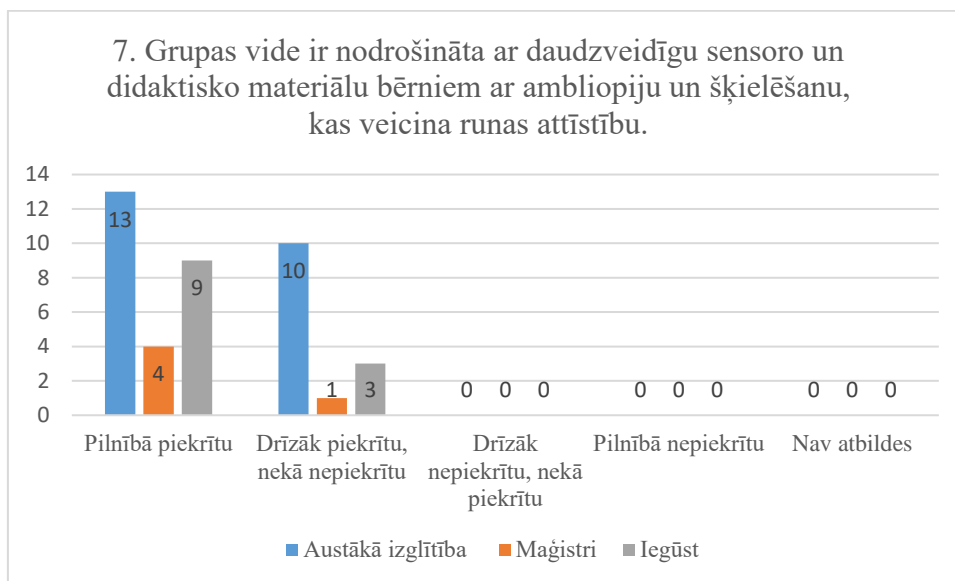
Sestais jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot vai nodarbībās ikdienā bērni ar ambliopiju un šķielēšanu tiek sēdināti tuvāk tāfelei vai pašā priekšā. Autore caur šo jautājumu cenšas noskaidrot vai tam tiek pievērta vērība (skat. **4.4.6. attēlu**).

4.4.6. attēls. Respondentu atbildes uz 6. jautājumu.

Apkopojot sesto jautājumu autore noskaidroja, ka 27 respondenti pilnībā piekrīt, savukārt 10 respondentu drīzāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 3 respondenti drīzāk nepiekrīt, nekā piekrīt šim apgalvojumam.

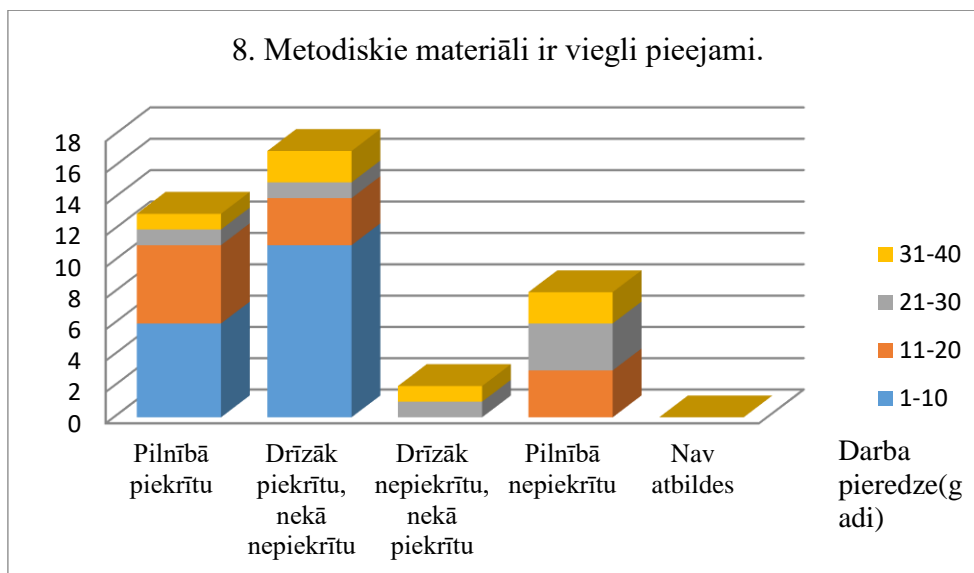
Septītais jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot vai grupas vide ir nodrošināta ar daudzveidīgu sensoro un didaktisko materiālu bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu, kas veicina runas attīstību. Autore caur šo jautājumu cenšas noskaidrot vai pedagogi veido materiālo bāzi bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu (skat. **4.4.7. attēlu**).

4.4.7. attēls. Respondentu atbildes uz 7. jautājumu.

Apkopojot septīto jautājumu autore noskaidroja, ka 26 respondenti pilnībā piekrīt, savukārt 13 respondentu drīzāk piekrīt nekā nepiekrīt šim apgalvojumam.

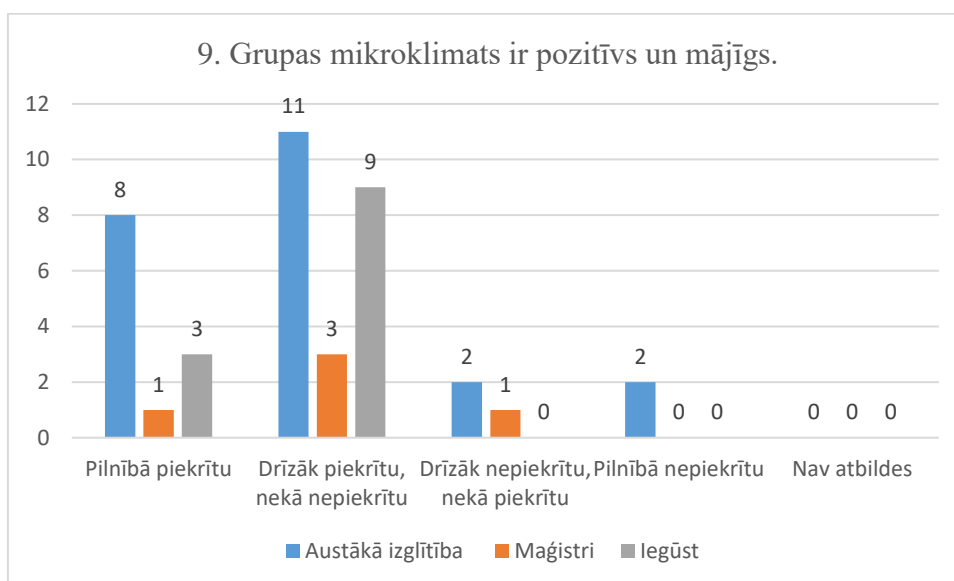
Astotais jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot vai metodiskie materiāli ir viegli pieejami. (skat. **4.4.8. attēlu**).

4.4.8. attēls. Respondentu atbildes uz 8. jautājumu.

Apkopojot astoto jautājumu autore secināja, ka salīdzinoši liels atbilžu īpatsvars ir „pilnībā nepiekrītu”. Pēc manām domām, tas varētu būt saistīts ar nepietiekamu pedagogu zināšanu līmeni darbā ar bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu. Salīdzinot visas vecuma grupas ir redzams, ka respondenti, kas ir darba stāža vecuma grupā 1- 10 ir atbildējuši ar „piekrītu” un „drīzāk piekrītu, nekā nepiekrītu”, ir salīdzinoši jaunāki, vecumā līdz 30 gadiem, kas liecina, ka ir pietiekamas zināšanas.

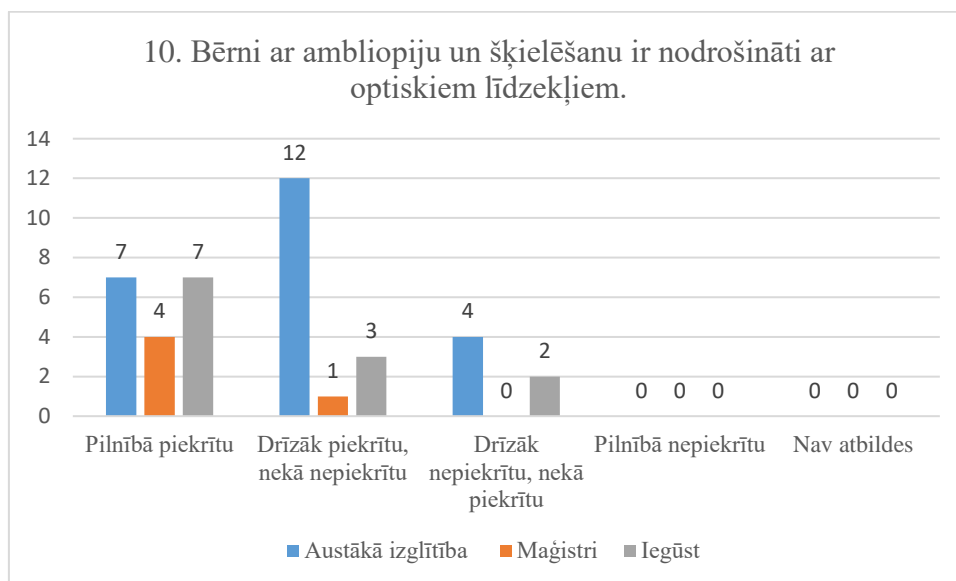
Devītais jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot vai grupas mikroklimate ir pozitīvs un mājīgs. Autore caur šo jautājumu cenšas noskaidrot vai tam tiek pievērta vērība (skat. **4.4.9. attēlu**)

4.4.9. attēls. Respondentu atbildes uz 9. jautājumu.

Apkopojot septīto jautājumu autore noskaidroja, ka 12 respondentu pilnībā piekrīt, savukārt 23 respondentu drīzāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 3 respondentu drīzāk nepiekrīt, nekā piekrīt, un 2 respondenti pilnībā nepiekrīt šim apgalvojumam.

Desmitais jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot vai bērni ar ambliopiju un šķielēšanu ir nodrošināti ar optiskiem līdzekļiem. Autore caur šo jautājumu cenšas noskaidrot vai tam tiek pievērta vērība (skat. 4.4.10. attēlu).

4.4.10. attēls. Respondentu atbildes uz 10. jautājumu.

Apkopojot desmito jautājumu autore noskaidroja, ka 18 respondenti pilnībā piekrīt, savukārt 16 respondentu drīzāk piekrīt, nekā nepiekrīt un 6 respondenti drīzāk piekrīt, nekā nepiekrīt šim apgalvojumam.

Secinājumi.

1. Pedagogu sniegtās atbildes liecina ka ir nepieciešama atbilstoša vide mācību procesā, integrējot bērnus ar ambliopiju un šķielēšanu pirmsskolā.
2. Veicot anketēšanu dažāda vecuma un izglītības līmeņa ietveros, saņemtās atbildes ir vispusīgas, kas liecina par viedokļu dažādību dažās jomās.
3. Apkopojot iegūtos datus, secinu, ka metodiskie materiāli ir pieejami, bet ne vienmēr tos izmanto praksē.

4.3. Bērna ar ambliopiju un šķielēšanu izpēte pirms koriģējošās darbības

Pēc pirmsskolas skolotāju un skolotāja logopēda izveidotajiem novērojumiem izveidots M. raksturojums. Mātei pirmā grūtniecība, grūtniecības periods noritēja bez sarežģījumiem, bija nelieli tonusi grūtniecības sākumā. Māmiņai tika stimulētas dzemdības, stimulēja divas dienas. Bērniņam regulāri tika klausīti sirds toņi. Dzemdību ceļi tā arī neatvērās pie visām stimulācijām un ārsti nolēma iejaukties ar ķeizargriezīgu, bērns piedzima 40 nedēļās ķeizargrieziena operācijā. Anglijas slimnīcā. Apstākļi, kas varētu iespaidot bērna attīstību bija, ka mātei grūtniecības sākumā sākās neliela asiņošana, māte pavadīja nedēļu slimnīcā uz saglabāšanu. Meitene sāka turēt galviņu apmēram 6. mēnešos, sāka sēdēt 8 mēnešos, staigāt – 12. mēnešos. Pirmās vārdu frāzes – 12 mēnešos – īīī, āāā, ūūū. 1,5.g. vecumā – gu, gī, ma, ba. 2. g. vecumā – mamma, tete (skat. 1 pielikums).

No 2016. gada septembra apmeklēja vispārējo pirmsskolas izglītības iestādi, apgūstot vispārējā pirmsskolas izglītības programmu (01011111) un Speciālā pirmsskolas izglītības programma izglītojamajiem ar valodas traucējumiem (1015511).

Ar dzirdi problēmas nav, ikdienā nēsā brilles un līmē acu plāksteri vienai acij. Attieksme pret brillēm un acu plāksteri saprotoša, lieto ikdienā. Pirmsskolas iestādi un nodarbības pie skolotāju logopēdu apmeklēja regulāri.

Meitene starp bērniem ir nedroša, bet ir izveidojies savs draugu loks, kas ir vadošais grupiņā. Meitenes tētis savu bērnu raksturo, kā ļoti gudru, bet klusu meiteni. Meitene nelabprāt iesaistās sarunā un atbild īsi uz uzdotajiem jautājumiem. Saprot jautājumus, nav jāatkārto.

Bērna runa - atbildes uz vairāku jautājumiem ir vienkāršiem nepaplašinātiem un vienkāršiem paplašinātiem teikumiem. Bērna reakcija, kustības un žesti - mūsu sarunas sākumā knibina savas rokas, sarunas otrajā pusē tas nav vairs manāms. Perifērā artikulācijas aparāta anatomiskā uzbūve un kustīgums: Lūpas – to uzbūve un kustīgums normas robežās. Veicām lūpu vingrinājumus: „Taurīte”, „Sētiņa”, „Apmīļo lūpiņas”. Vingrinājumi grūtības nesagādāja.

- Zobi – attīstība, sakodiens normas robežās.
- Mēle – uzbūve, kustīgums normas robežās, spēj noturēt vajadzīgajā pozīcijā. Veicām vingrinājumus mēle: „Lāpsta”, „Adata”, „Pulkstenītis”, „Šūpoles”. Vingrinājumus izpilda bez grūtībām.
- Zemmēles saitīte – uzbūve, kustīgums normas robežās. Tika izpildīti vingrinājumi: „Noslaucīt griestus”, „Zirdziņš”, kas tiek izpildīti bez grūtībām.

- Mīkstās aukslējas, to uzbūve un kustīgums – vingrinājumi: Plati atvērt muti un izrunāt „a”, norīt siekalas, žāvāties, paklepot ar atvērtu muti. Vingrinājumus izpilda bez grūtībām.
- Cietās aukslējas, to uzbūve – normas robežās.
- Mīmikas muskulatūra, kustīgums, simetrija – normas robežās.
- Veica dažādus elpošanas vingrinājumus: ieelpoja caur muti un izpūta caur degunu un otrādāk, pūta ar salmiņu ūdensglāzē burbuļus, piesūca papīra gabaliņu pie salmiņu, pūta vates picīņu pa galda virsmu. Vingrinājumus izpildīja ļoti labi, viss normas robežās.

Vārdu krājums raksturojams, kā ikdienas vārdu krājums. Runā vērojami asgramatisms – nesaskaņo vārdus dzimtē, skaitlī locījumā. Logopēda slēdziens: fonētiski fonemātiski traucējumi. Grupas skolotāja pirmsskolas izglītības iestādē gada sākumā un beigās veic bērnu novērošanu un vērtēšanu (skat. pielikumu)

Lai uzsāktu koriģējoši attīstošo darbu runas traucējumu novēršanā pie skolotāja logopēda tiek veikta

Skaņu izrunas pārbaude. Pēc skaņu pārbaudes var secināt, ka meitene skaņas jauc un aizvieto, reizēm attēla kartiņās redzamo aizstāj ar kādu sinonīmu vai arī lieto pamazināmo formu. (sk. 8. pielikumu).

Fonemātiskās uztveres pārbaude:

- vai var atkārtot ritmu – Klausies uzmanīgi piesitienus un atkārti pēc manis!

— • — • — (Meitene atkārti precīzi)

• — • — • (Meitene atkārti ar palīdzību)

- vai saklusa vārdu citu vārdu virknē –
 Ķirbis, tomāts, gurķis, kurpe, kartupelis. Kurš vārds ir lieks?
 Madara: ”Kurpes.”
 Saule, mēness, mākonis, suns, vējš. Kurš vārds ir lieks? Madara: ”Suns.”
 Grāmata, zīmulis, dzēšgumija, pīle, burtnīca. Kurš vārds ir lieks? Madara: ”Pīle.”
- vai saklusa nepareizi izrunātu vārdu, skaņu (skat. 4.2.2. tabulu)

4.2.2. tabula

Skaņu izruna.

Skolotājas teiktais	Madaras teiktais
Lampa	Pareizi
Vampa	Nepareizi
Gulta	Pareizi
Hulta	Nepareizi
Larote	Nepareizi
Tāja	Nepareizi
Māja	Pareizi
Karote	Pareizi
Puķe	Pareizi
Ruķe	Nepareizi

- Vai saklusa skaņu vārda sākumā (skat. 4.2.3. tabula)

4.2.3. tabula

Skaņu saklausīšana.

Skolotājas teiktais	Madaras teiktais
Saule spīd spoži.	S
Ēnā ērmīgs ēdējs ērkšķus ēd.	E
Ķīvītes ķeksēja ķīseli.	Ķ
Grabēt grab grabulītis.	G
Rīt raksim rāceņus.	R
Cilvēks cilāja cirvi.	S
Žagatēni žagojās žagaros.	Ž
Vilnīši vizuļoja vēlu vakarā.	V.
Alksnim apkārt aptinies apinis.	A
Zibens zilus zigzagus zīmē.	Z
Uru, uru, urdziņa!	U

- Vai var atkārtot zilbju rindas (skat. 4.2.4. tabulu)

Zilbju rindu atkārtošana.

Skolotājas teiktais	Madaras teiktais
Ki-gi-gi	Gi-gi-gi
Ka-ka-ga	Ga-ga-ga
Gu-gu-ku	Gu-gu-gu
Šu-šū-šū	Šu-šū-šu
Ša-šā-ša	Ša-šā-ša
Žu-žū-že	Žu-žū-že
Ži-ži-ži	Ži-ži-ži
Ču-čū-čū	tu-tū-tū
Če-čī-če	te-tē-tē
Ta-da-ta	Ta-ta-ta
Ma-mā-ma	Ma-mā-ma

- vai var nosaukt vārdu pa skaņām, no sauc savu vārdu pa skaņām

M – A – D – A – R – A (meitene nosauc)

- vai var noteikt skaņas vietu vārdā,

Skaņa A

Skaņa R

Muša – beigās

Raķete – sākumā

Varde – vidū

Vāvere – beigās

Acis – sākumā

Madara – vidū

- kā izrunā vārdus ar sarežģītu zilbisko struktūru.

Enciklopedija – entiklopedija

Integrācija – integācija

Klaviatūra – klavitūra

Televizors – telezors

Monitors - monitors

Vārdu krājuma pārbaude:

- kā nosauc attēlā redzamos priekšmetus, parādības, darbības,

(Skat. pielikumu) meitene nosauc attēlā redzamo, prot pastāstīt.

- vai izprot un var nosaukt abstraktos vārdus (to sinonīmus, antonīmus, paskaidrot tos, iesaistot vārdu savienojumos vai teikumos), meitene nosauc sinonīmus un antonīmus, ar nelielu palīdzību iesaista tos teikumos.

Kā tu pateiksi pretēji:

Kā tu pateiksi savādāk šo vārdu.

Vecs – jauns

Apavi – kurpes

Liels – mazs

Apģērbs – drēbes

Augsts – zems

Šaurs – pats

Šaurs – pats

Puika – zēns

Garš – īss

- kāds ir vārdu krājuma apjoms, kvalitāte,

Vārdu krājuma apjoms ir pietiekošs, laba fantāzija un izdoma.

Kādu vārdšķiru vārdus bērns lieto,

Meitene runā lieto :

- lietvārdus
- darbības vārdus
- retāk vietniekvārdus
- retāk īpašības vārdus
- retāk apstākļa vārdus
- prievārdus

kā izprot semantiski līdzīgus vārdus,

Skolotāja iedod rotaļu lidmašīnu, klausies lūdzu un izpildi!

Lidmašīna pielido pie kalna.

Lidmašīna aizlido aiz kalna.

Lidmašīna uzlido uz kalna.

Lidmašīna pārlido pāri kalnam.

- kā izprot pēc skanējuma līdzīgus vārdus,

Paskaidro lūdzu katru no vārdiem.

Lasi – tasi

Māk – sāk

Taisi – raisi

Lasi – ir lasīt grāmatu

Tasi – krūze

Māk – prot

Sāk – dara

Taisa – ja kas saplīsis

Raisa – atsien

Meitene izprot pēc skanējuma līdzīgus vārdus.

Valodas gramatiskās uzbūves pārbaude:

- vai izprot gramatisko saistījumu teikumā impresīvajā runā,
- kādiem teikumiem bērnā runā (vienkāršiem nepaplašinātiem, vienkāršiem paplašinātiem, saliktiem utt.), Meitene stāstot par attēlu nerunā pilniem teikumiem, nosauc vienā vārdā attēlā redzamo. Veido vienkāršus nepaplašinātus un vienkāršus paplašinātus teikumus.
- vai saskaņo lietvārdu un īpašības vārdu dzimtē, skaitlī, locījumā, Darbosimies kopā! Es teikšu viena lapsa – tu teiksi divas lapsas!’

Viena lapsa – divas lapsas

Viens suns – divi suņi

Viena zivs – divas zivis

Viens rags – divi ragi

Meitene ar šo uzdevumu tiek galā

kā lieto prievārdus, Prievārdi- uz, zem, aiz, pie

Lai pārbaudītu, kā Madara prot izmantot prievārdus, kopā parotaļājāmie ar rotaļlietām. Es tās pārvietoju dažādās pozīcijās un Madara teica, kur tās atrodas. Pārvietoju rotaļlietu zem krēsla, uz galda, virs galvas, pie meitenes. Madara visus prievārdus teica pareizi. Viņa izprot šo vārdu lietojumu.

Pedagoģiski psiholoģiskā pārbaude (ja iespējams, kopā ar psihologu).

- Attēli ar nepareizībām. Meitene prot saskatīt attēlā nepareizības, prot pamatot kāpēc ir nepareizi uzzīmēts.
- Neverbālie uzdevumi – piramīdas salikšana, Segena dēlis u.c.

Meitenei tika dota piramīda ar sešiem aplīiem

- Krāsas un ģeometriskās figūras.

meitenei tika dots uzdevums nosaukt ģeometriskās figūras un krāsas. Veicot šo uzdevumu visas figūras nosauc pareizi.

- Gadalaiki pēc to raksturīgajām pazīmēm.

Tiek doti attēli ar visiem gadalaikiem meitene nosauc gadalaikus un norises, prot pamatot atbildes. Skat. Pielikumu.....

- Skaitīšanas prasmes.

Tiek doti attēli ar priekšmetiem kuri jāskaita, zēns uzdevumu veica bez ilgas skaitīšanas. Skat pielikumu....

- Ceturtā liekā izslēgšana.

Aplūkojot attēlus izslēdza lieko, pamatojot un paskaidrojot kāpēc.

Skat. Pielikumu...

- Sagriezta attēla salikšana.

Meitene saliek sagrieztu attēlu, bet attēls ar klucīšiem mazliet liek aizdomāties un prasa ilgāku laiku. Skat. pielikumu....

Kustību koordinācija (lielās motorās prasmes – palēcieni, vienlaicīgas kustības u.c., sīkās motorās prasmes – pirkstu vingrinājumi u.c.).

Meitenei ir vērojama pareiza kustību koordinācija viņš izpilda :

- Kājas plati kopā, plati kopā, pliku plaku plak sasit vienlaicīgi rokas virs galvas.
- Iešana pa virvi līku loču ar izstieptām rokām sānos
- Pirkstiņrotaļa “Nu jau visu mākam” skolotāja skaita, Adrians rāda līdzi.

Tuk, tuk – 2 x sasit kopā dūrītes

Pliku, plak – 2 x uzsit sev pa kājām

Švīku, švaku, švak – 3 x sasit plaukstas, kā berzējot vienu ar otru

Viens, divi, trīs, četri, pieci – kustina pa vienam labās rokas pirkstus

Visi – izpleš visus pirkstus.

Plaukstas kopā sasitam – sasit 4 x plaukstas

Un no jauna sākam – Apļo dūrītes vienu ap otru, līdzīgi, kā tinot kamoliņu

Nu jau visu mākam – Rokas ieliek sānos un 4 x piesit kājas.

Palēcienu veikšana-norma

Vienlaicīgu kustību izpilde- norma

Orientācija telpā un plaknē:

- vai izprot un lieto jēdzienus *pa labi, pa kreisi, tuvāk, tālāk, uz augšu, uz leju* u.c., Madara parāda kreiso un labo pusi.

Pastaigas laikā spēlējām detektīvus. Pēc kartes meklējām ceļu, pa kurieni naktī aizbēga rotaļlietas. Madarai izdevās viss pareizi- nejauca virzienus un līdz gala mērķim nonāca pareizi.

- Orientācija plaknē
- Parādi lapai kreiso apakšējo stūri.(meitene parāda otru, padomā vēlreiz, tad tikai meitene parāda pareizo).
- Parādi lūdzu lapas labo apakšējo stūri(parāda)
- Parādi lūdzu lapas vidu(parāda)
- Parādi lapas labo augšējo stūri (parāda)
- Parādi lūdzu vidu šai telpai (parāda nostājoties)

Meitene labi orientējas lapā un telpā.

Logopēds veic bērnu valodas traucējumu diagnostiku un korekciju, izmantojot valodas karti (skat. 10. pielikums). Konsultē skolotājus un vecākus par korekcijas darba norisi. Sagatavo rakstisku atzinumu par izglītojamā runu un valodu, ja izglītojamais apmeklēs pedagoģiski medicīnisko komisiju vai citas nepieciešamības gadījumā. Sniedz atzinumus par valodas attīstības, lasīšanas un rakstīšanas traucējumiem un atbalsta pasākumu nepieciešamību mācību procesā un pārbaudes darbos izglītojamiem ar speciālām vajadzībām. Runa un valoda ir jākopj. Turklāt, jo ātrāk tiek uzsākta pareizas skaņas izrunas mācīšana, jo bērnam ir mazāk laika nepieciešams, lai skaņu iemācītos izrunāt pareizi”. Katrai skaņai ir būtiska loma runā, arī C un T skaņām. Pēc veiktās bērna novērošanas autore veido strukturālo plānu skaņām (C – T) diferencēšanai (skat. 9. pielikums).

4.4. Koriģējoši attīstošās darbības norise

Bērni iepazīst pasauli caur tausti un sajūtām. Bērni ar pirkstiņiem vēlas pieskarties visam jaunajam un nepazīstamajam, izjūtot formu un tekstūru. Sensomotoro spēju attīstīšana ir svarīgs nosacījums pilnvērtīgai bērna intelektuālajai attīstībai un bērna runas attīstības veicināšanai (Višķere 2017, 65. lpp.).

Pilnvērtīgu runas attīstību veicina runas vide. Dabiska runas vide ir visa ar runu saistīta apkārtējā pasaule. Galvenais veids mākslīgās runas vides radīšanai ir runas attīstīšanas rotaļnodarbības, īpaši plānotas individuālās sarunas, kopēja valodas rotaļa utt., kā arī viss pedagoģiskais process. Runas attīstīšanas darbs veicams piecos virzienos:

- Skaņu izrunas struktūras veidošana;
- Vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana;
- Gramatiski pareizas runas veidošana;
- Stāstīprasme;
- Sagatavošanās lasīšanai.

Bērna runa veidojas pieaugušā valodas ietekmē, un lielā mērā tā atkarīga no:

- Pilnvērtīgas valodas vides;
- Pietiekošas runas prakses;
- Audzināšanas un mācībām;
- Bērna psihofiziskās veselības.

Bērns pats attīstās, darbojoties savā vidē, bet viņam ir vajadzīgi materiāli līdzekļi, vadība un nepieciešamā sapratne. Tieši pieaugušais nodrošina šīs viņa attīstībai būtiskās lietas (Montesori 2019, 136 lpp.).

Pedagogs mācot bērnam stāstīt, pilnveido visas viņa runas attīstības jomas – fonētisko, leksisko, gramatisko. Viens no stāstītmācīšanas paņēmieniem ir skolotāja paraugs. Mācot bērniem atstāstīt, noteicošā loma ir teksta izvēlei, tā apguvei un bērna organizēšanai atstāstīšanai. Stāsts par attēlu ir visvairāk izmantotais stāstījuma veids, tomēr tas prasa no pedagoga lielu prasmi pareizu metožu un paņēmieni izvēlē, lai bērnu stāstījumi būtu motivēti un interesanti.

Rotaļnodarbības sākumā caur uzvedinošiem jautājumiem tiek noskaidrots temats. Ja rotaļnodarbība notiek visai bērnu grupai, kurā ir bērns ar ambliopiju un šķielēšanu, liela vērība jāpievērš tam kur bērns sēž. Loti svarīga ir pieaugušo attieksme pret šiem bērniem:

1. Visos dienas ritma momentos jā rūpējas par labvēlīgu, bērna pašapziņu rosinošu emocionālo klimatu.
2. Jācenšas nodrošināt tādus apstākļus, kas radītu interesi par veicamā darba saturu, izraisītu darba prieku un vēlēšanos pārvarēt grūtības.
3. Uzskatei ir jābūt paspilgtinātai, tā ir jāsaista ar bērna praktisko darbību, lai radītu noteiktus un skaidrus priekšstatus.
4. Izzināšanas procesā iesaistīt pēc iespējas vairāk analizatoru, balstoties uz veselāko no tiem (dzirde, tauste, oža utt.).

Darba autore ar meiteni strādāja individuāli strādāja katru dienu, četras reizes nedēļā. Lai iekārtotu atbilstošu vidi bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu autore izstrādāja materiālus runas attīstībai un pielietoja praksē. Nodarbības laikā izmantoja korigējoši attīstošas spēles (skat. 7. pielikums). Katru dienu novēroja meiteni un pierakstīja vērojumu. Vērojumus pierakstīja pedagogiskajā vērošanas protokolā (skat. 6. pielikums). Korigējoši attīstošās spēles tika izstrādātas tieši runas attīstībai bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu ar grūtības pakāpēm. Lai meitenei veicinātu runa attīstību un stāstītprasmi, darba autore izstrādāja sensomotorās spēles, kas jāveic grupā. Darbojoties ar autores izstrādātajām spēlēm meitene papildinās vārdu krājumu, apgūs jaunus vārdus un mācīsies veidot teikumus. Darba autore spēles ir nosaukusi *4.5.1. tabulā*. Katrai spēlei ir apraksts, mērķis un uzdevumi (skat. 5. pielikumu).

Koriģējoši attīstošās darbības spēles

Īpašības vārdi	Gramatiski pareizas runas veidošana	Stāstītprasme	Skaņu izrūna	Sagatavoša nās lasīšanai.	Prievārd i
Čūska	Leļļu teātris.	Emocijas.	Pirmā skaņa.	Kuģi	Trase.
Darbs ar pinceti.	Gadalaiki.	Uzmini nu!	Burtu aplis.	Ceļš.	Labirints .
Sēkliņu šķirošana	Augļi un dārzeņi	Mana māja.	Zīmēšan a smiltīs.	Attēla salikšana.	Šaha lauciņš.
Burtu apguve.	Augļi un dārzeņi.	Attēls no divām daļām.	Rakstīto un drukāto burtu loto.	Zilbītes.	Prievārdi .
Kurpju auklas.	Ūdens, gaisa, zemes transports	Dzīvnieku pēdas.	Smilšpap īra burti.	Jautrie burti.	Atšķirība s.
Augļi un dārzeņi.	Ēnas.	Sīzeta attēls.	Taustes alfabēts		Jautrā bumbiņa.
Taustes maisiņi.	Ar kuģi es vedīšu.	Pulkstenis.	Pirmā skaņa.		
Krāsainā pasaule.		Attēla salikšana no 6 daļām.	Atrod pāri.		
Melnais attēls.		Attēla salikšana no 9 daļām.			
Atmiņas kartītes.					

Logopēdisko nodarbību plānojuma laika posms no 2020. gada janvāra – 2020. gada decembrim, (skat. **4.4.2. tabulā**). Nodarbībās tiek pielietots galda spēļu komplekts pirmsskolas vecuma bērnu runas traucējumu mazināšanai.(skat. 4. pielikumu).

4.4.2. tabula

Nodarbību plānojums runas traucējumu novēršanai.

Janvāris Temats	Uzdevumi runas un valodas attīstīšanai	Skolotāja un bērna runas variants
Sniegavīrs	Nosaukt dažādus īpašības vārdus, kas raksturo ziemu.	Bērns sauc sniega īpašības.
Mans ķermenis	Pilnveidot vārdu krājumu (11. Viens, divi, daudz)	Nosauc vārdu un lietvārdu, kas attēlots lauciņā, lietojot pareizu dzimti un skaitli.
Gadalaiki	Nosaukt gadalaikus un raksturot katru atsevišķi.	Bērns nosauc katra gadalaika raksturīgākās pazīmes.
Līdzī laikiem	Pilnveidot mērķtiecīgu jautājumu veidošanu un uzdošanas prasmi. Prasmi aprakstīt redzamo būtni vai objektu (20. Kas es esmu?)	Bērns ar vainagu kļūst par taujātāju. Taujātājs uzdod spēlētājam jautājumus, lai noskaidrotu, kas attēlots un uzrakstīts uz vainaga, kurš viņam galvā.

Februāris Temats	Uzdevumi runas un valodas attīstīšanai	Skolotāja un bērna runas variants
Uguns stāsti	Pilnveidot vārdu krājumu un stāstītprasmi (13. Stāstu spēle.)	Bērns nosauc visu, ko redz sižeta kartītē – lietas, būtnes, parādības.
Netraucēt, eži gul!	Izpratnes nostiprināšana par jēdzieniem – “sinonīmi” un “antonīmi”	Bērns nosauc vārdu ar pretēju nozīmi un vārdu ar tādu pašu nozīmi.
Dzīvnieki un viņu mazuļi	Rosināt saklausīt skaņas un tās diferencēt.	Bērns nosauc vārdā visas skaņas.

Apģērbs	Attīstīt prasmi nosaukt attēlā redzamo un vispārināt (pirmajā grūtības līmenī); attīstīt prasmi apzināti lasīt un vispārināt (otrajā grūtības līmenī).(4. Kas tie tādi?)	Pareizi nosauc un vispārina vārdu. Kopā ar pieaugušo izlasa un iesaista teikumā
---------	--	--

Marts Temats	Uzdevumi runas un valodas attīstīšanai	Skolotāja un bērna runas variants
Kādēļ līst lietus?	Pilnveidot prasmi veidot gramatiski pareizus locījuma – akuzatīvu un lokatīvu – un gramatiski pareizi atbildēt uz jautājumiem ko? un kur? (16. Kas? Kur? Ko?)	Bērns nosauc nominatīvā (kas?) lietu vai būtni, kas redzama uz kartītes
Kas dzīvo ūdenī?	Rosināt minēt aprakstošas mīklas.	Skolotāja uzdod mīklu, bērns domā atminējumu
Pavasaris klāt!	Veido secīgu stāstījumu par tematu.	Vēro attēlu un stāsta.
Katram sava māja	Atpazīt un nosaukt atsevišķus vārdus (lietvārdus), iesaistīt tos teikumos, veicināt lasītprasmi un klausīties prasmi (12. Iepirkšanās)	Nosauc preces uz kartītēm un nosaka vai iepirkuma sarakstā ir šāds vārds?

Aprīlis Temats	Uzdevumi runas un valodas attīstīšanai	Skolotāja un bērna runas variants
Lieldienīgas atnākušas!	Attīstīt prasmi nosaukt objektus, klausīties prasmi, rakstītprasmi un lasītprasmi,	Atrod un nosauc saderīgo pāri, resp., rakstīto vārdu un attēlu.

	kā arī prasmi sadarboties (17. Atrodi pāri).	
Juku – juku sīki putni	Nosaukt lietvārdus un īpašības vārdus.	Bērns nosauc putnu nosaukumus un to izskatu
Mājdzīvnieki to mazuļi	Uztver skaņu vārda sākumā, un beigās.	Bērnam dots maisiņš, jānosauc pēc taustes mājdzīvniekus to mazuļus un jānosaka vārda pirmā un pēdējā skaņa.
Sakaista mana tēvu zeme	Attīstīt prasmi veidot vārdus izmantojot doto zilbi (10. Vārdu maratons)	Bērns nosauc jebkādu vārdu (lietvārdu, darbības vārdu, īpašības vārdu u.c.), kas sākas ar lauciņā redzamo zilbi, piemēram, pe – pele, vai atver redzamo zilbi vārdā , piemēram, de – šokolāde.

Maijs Temats	Uzdevumi runas un valodas attīstīšanai	Skolotāja un bērna runas variants
Kukainīši mostas	Pilnveidot vārdu krājumu, lasītprasmi un klausītprasmi (14. Vārdu bingo).	Bērns nosauc vārdu savienojumu, piemēram, taurenis lido.
Mana māmiņa	Regulēt savu balss tempu un intonāciju.	Izteiksmīgi kaita dzejoli ar kustībām.
Puķu prieki	Paplašināt vārdu krājumu par noteiktām tēmām. (19. Dabas pētnieki).	Nosauc kartītēs attēlotos puķes, putnu, mājdzīvnieku, instrumentu un dabas parādību nosaukumus. Nolemj kuru komplektu krās?
Saulītei ir tāda vara	Pilnveidot vārdu krājumu (9. Saulītes spēle)	Bērns nosauc tajā redzamo reāliju (lietu, būtni, parādību) deminutīvā jeb

		pamazināmajā formā, piemēram, suns – sunītis, māja – mājiņa.
--	--	--

Septembris Temats	Uzdevumi runas un valodas attīstīšanai	Skolotāja un bērna runas variants
Būsim draugi	Rosināt uztvert skaņu vārda sākumā.	Mēģina saklausīt ar kādu skaņu sākas katra bērna vārds.
Mana māja	Pilnveidot vārdu krājumu atpazīt un nosaukt atsevišķus vārdus (lietvārdus), kā arī saklausīt vārda pirmo burtu. (1. Burtu loto)	Pa vienai burtu kartītei un sauc burtam atbilstošo skaņu.
Dodamies uz sakņu dārzu	Īpašības vārdu nosaukšana pēc sajūtām	Bērnam aizsietas acis un skolotāja dod nogaršot kādu no augļiem un bērns nosauc tā garšas īpašības, pēc tam kā tas varētu izskatīties.
Diena un nakts	Rosināt nosaukt nedēļas dienas .	Bērns sauc nedēļu dienas secībā.

Oktobris Temats	Uzdevumi runas un valodas attīstīšanai	Skolotāja un bērna runas variants
Sēņošanas prieks	Pilnveidot vārdu krājumu, lasītprasmi un gramatiski pareizu formu lietojumu, kā arī prasmi tūlītēji reaģēt daudzveidīgās valodas situācijās (8. Soļo un runā)	Dotas vārdu frāzes kuras jāpapildina.
Rudu, rudu rudenīti!	Regulēt savu balss tempu un intonāciju.	Izteiksmīgi skaita dzejoli ar kustībām.

Transports	Rosināt minēt aprakstošas mīklas.	Skolotāja uzdod mīklu, bērns domā atminējumu.
Profesijas pārstāvji	Attīstīt prasmi nosaukt attēlos redzamās profesijas, klausīties prasmi un prasmi sadarboties; prasmi stāstīt par profesiju (6. Iepazīsti profesijas).	Nosauc attēlā redzamo profesijas pārstāvi. Tas jānosauc atbilstoši attēlam pareizā dzimtē un skaitlī. Pastāsta par to kas viņš ir, kur viņš strādā, ko viņš dara.

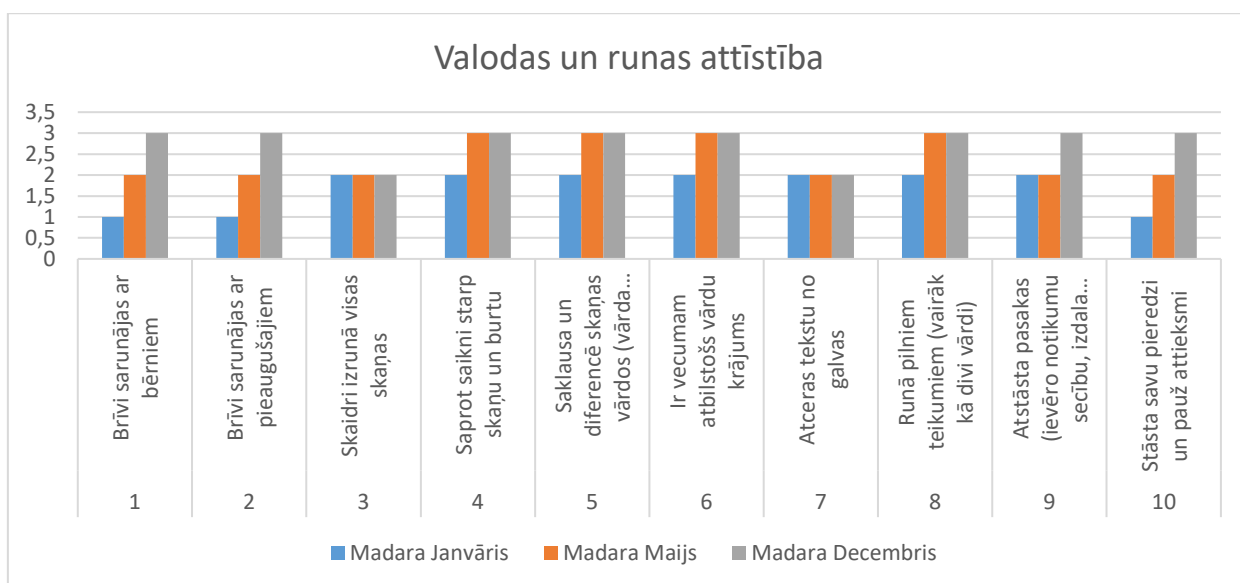
Novembris Temats	Uzdevumi runas un valodas attīstīšanai	Skolotāja un bērna runas variants
Mārtiņa gailītis dancīti veda	Pilnveidot vārdu krājumu, lasītprasmi, klausīties prasmi, kā arī prasmi sadarboties (15. Dari tā!)	Bērns klausās, kādu komandu spēles vadītājs nolasa, un izpilda to.
Pele brauc rati čīkst	Attīstīt lasītprasmi un iztēli, atcerēties un nosaukt dotajai tēmai atbilstošus vārdus, attīstīt koncentrēšanās spējas un prasmi sadarboties. (2. Nosauc 4...)	Nosauc četras prasītās lietas – kokus, pasaku varoņus vai lietas, kas ir norādītajā krāsā.
Meža dzīvnieki	Atpazīt un nosaukt atsevišķus vārdus (lietvārdus), kā arī saklausīt noteiktas skaņas vārdos un aizstāt tās ar burtiem (18. Atšifrē vārdu!)	Bērns nosaucot reāliju, kas redzama attēlā, vai izlasa vārdu, kas rakstīts kartītē,
Sarunas rotaļlietu istabā	Attīstīt iztēli, atcerēties un nosaukt dotajai videi vai pazīmei atbilstošus vārdus, attīstīt koncentrēšanās spējas un prasmi sadarboties. (3. Nosauc 3.)	Nosauc trīs reālijas (lietas, būtnes vai parādības), kas raksturīgas lauciņā attēlotajai videi (var saukt dažādas reālijas, ne tikai tās, kas redzamas attēlā).

Decembris Temats	Uzdevumi runas un valodas attīstīšanai	Skolotāja un bērna runas variants
Baltā ziema	Pilnveidot prasmi veidot teikumus. (7. Vārdu pa vārdam)	Izlasa frāzi un pasaka teikumu, kas sākas ar šo frāzi, piemēram, Man garšo saldējums ar zemenēm.
Eglīte gleznojas	Regulēt savu balsu tempu un intonāciju.	Izteiksmīgi skaita dzejoli ar kustībām
Ciemos pie rūķiem	Pilnveidot prasmi veidot teikumu, lietojot darbības vārdus pirmajā un otrajā personā, uzdot jautājumus un sniegt atbildes (5. Cik bieži tu).	Izmantojot lauciņa zīmējumu un darbības vārdu, veido teikumu pirmajā personā un iesaista teikumā spēles laukumā minēto vārdu vai vārdu savienojumu.
Ziemassvētku brīnumi	Veidot secīgu stāstījumu par tematu.	Stāsta, ko vēlas saņemt ziemassvētkos.

Koriģējoši attīstošais darbs runas traucējuma novēršanai notika individuālās nodarbības pie skolotāja logopēda. Nākamajā apakšnodaļā apkopoti dati par runas un valodas attīstību pēc koriģējošās darbības un veikts izpētes salīdzinājums.

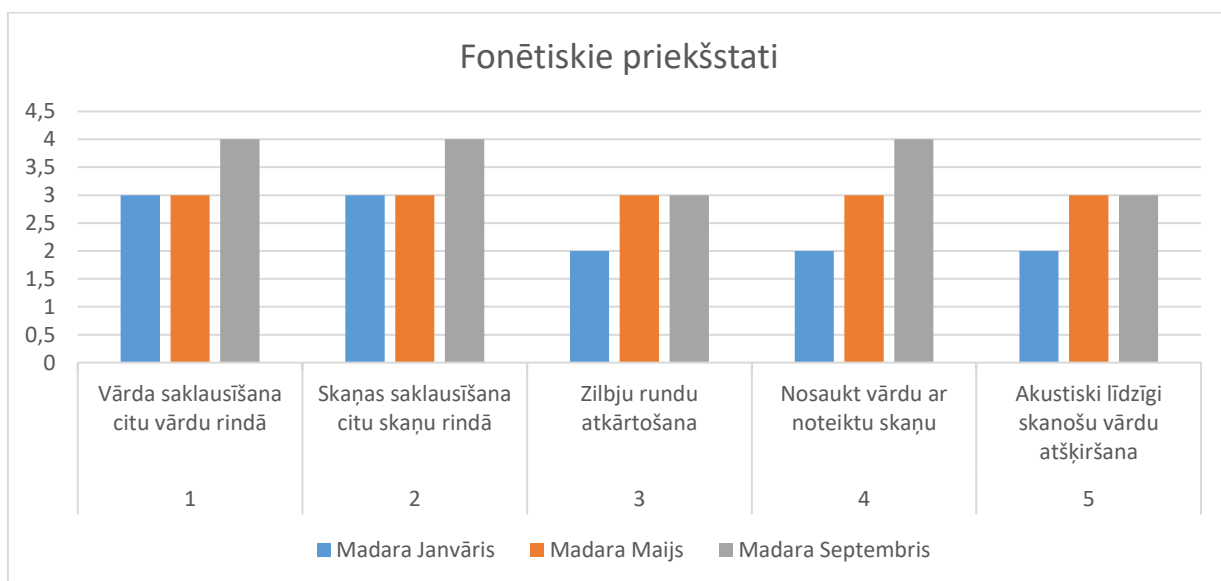
4.5. Pētījumā iegūto datu apstrāde un analīze

Pētījums par meitenes ar ambliopiju un šķielēšanu runas traucējumu novēršanas iespējām tika veikts ņemot vērā grupas skolotāju un skolotāja logopēda veikto novērtējumu apkopojumu. Pēc koriģējošās darbības maģistra darba autore veica atkārtotu novērošanu grupās uzsākot bērna novērošanu autore izmantoja profesores S. Tūbeles valodas karti, kuru maģistra darba autore aizpildīja novērošanas laikā, lai precīzi varētu novērot bērna uzlabojumus pēc koriģējošās darbības. Maģistra darba autore apkopoja datus un ieguva šādus rezultātus, (skat. **4.6.1., 4.6.2., 4.6.3., 4.6.4., 4.6.5. attēlā**).

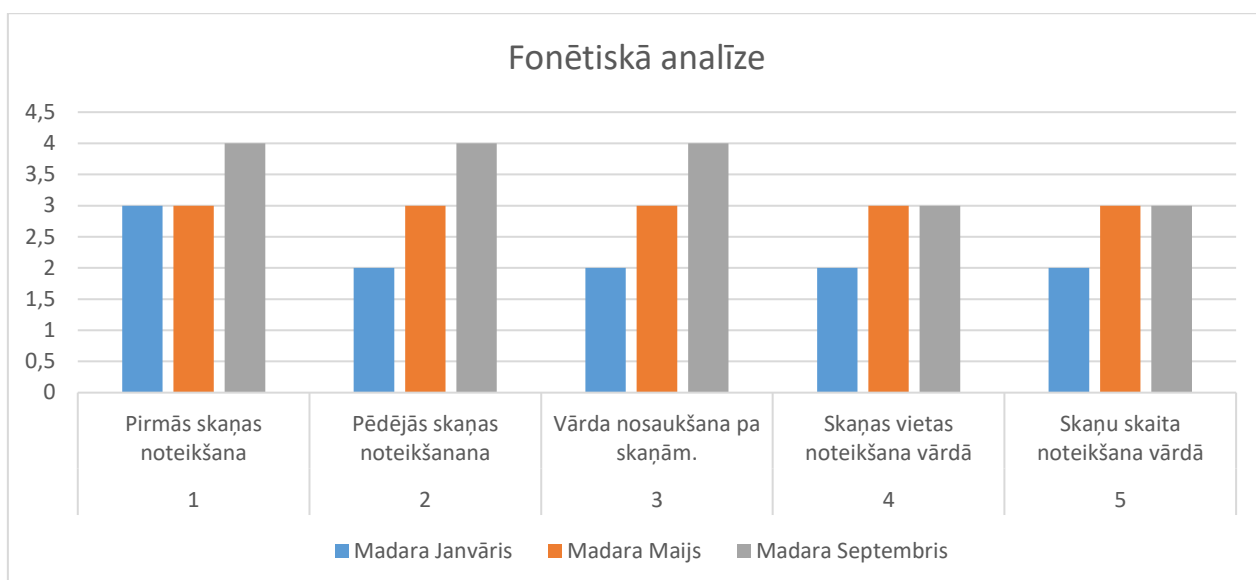
4.6.1. attēls. Valodas un runas attīstība

4.6.1. attēlā atspoguļo to, ka 2020. gada janvārī meitene neizrunā visas skaņas, brīvi nesarunājas ar bērniem un pieaugušo, nestāsta savu pieredzi un nepauž savu attieksmi. Savukārt 2020. gada decembrī meitenei ir atbilstošs vārdu krājums savam vecumposmam, runā pilniem teikumiem, saklausa un diferencē skaņas, stāsta savu pieredzi un atstāsta pasakas.

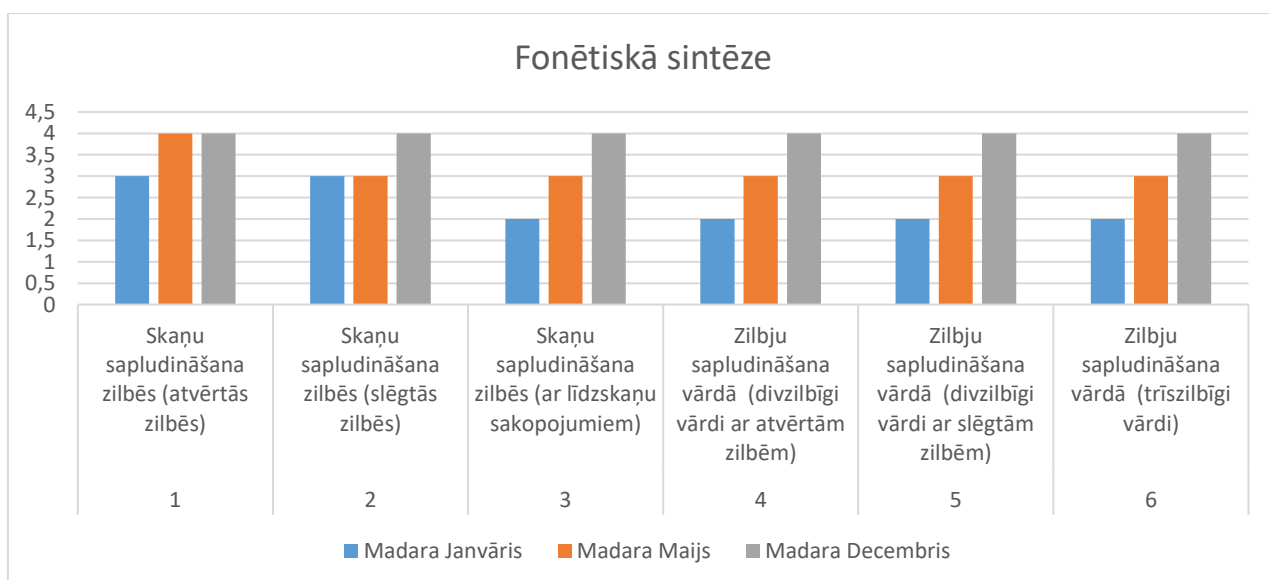
4.6.2. attēls Fonētiskie priekšstati.

4.6.2. attēlā atspoguļo to, ka 2020. gada janvārī meitene nevar atkārtot zilbju rindu, nevar nosaukt vārdu ar noteiktu skaņu un nevar atšķirt akustiski līdzīgi skanošu vārdu. Savukārt 2020. gada decembrī meitene jau spēj nosaukt vārdus ar noteiktu skaņu, saklausa skaņas citu skaņu rindā un saklausa vārdu citu vārdu rindā.

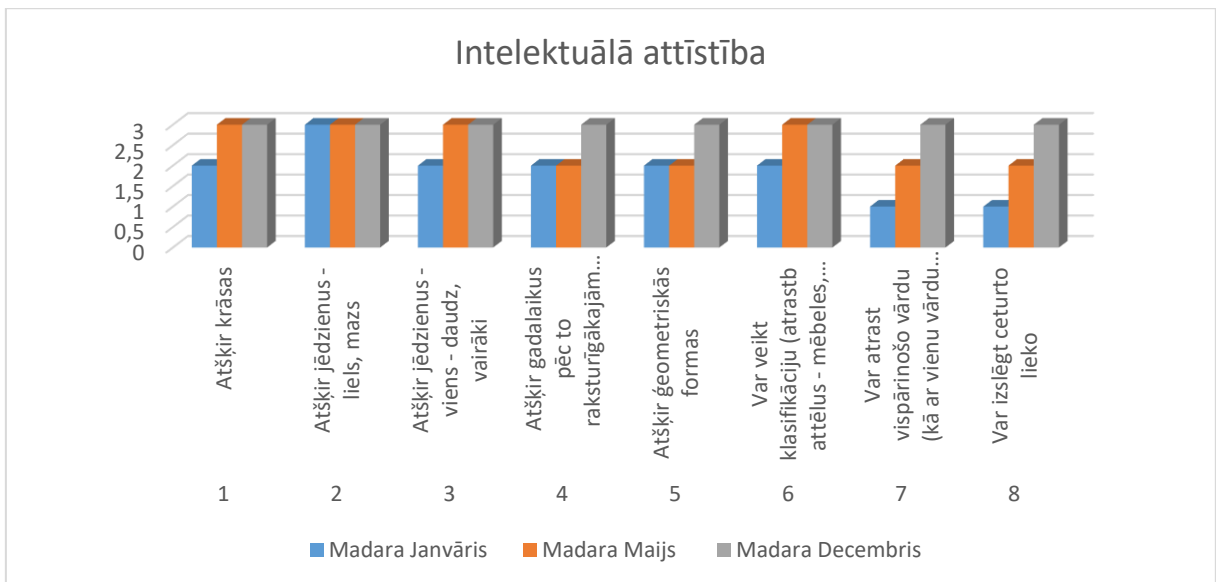
4.6.3. attēls Fonētiskā analīze

4.6.3. attēls atspoguļo meitenes 2020. gada janvārī līdz 2020. decembrī veikto fonemātiskās analīzes pārbažu rezultātus. Meitene mācību gada sākumā nebija izveidojušās pēdējās skaņas noteikšanas prasmes, skaņu vietas noteikšanas prasmes, skaņu skaita noteikšana vārdā un vārda nosaukšana pa skaņām. 2020. gada decembrī, meitene patstāvīgi spēj veikt trīs uzdevumus, bet pārējos uzdevumus ar logopēdes palīdzību.

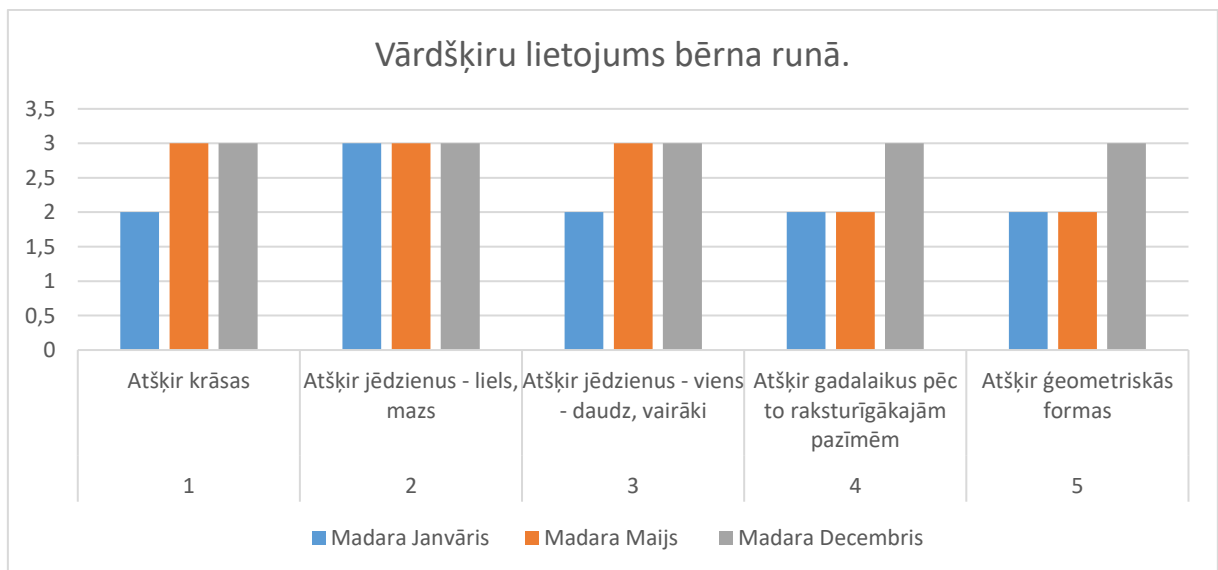
4.6.4. attēls fonētiskā sintēze

4.6.4. attēlā atspoguļo to ka 2020. gada janvārī meitene nespēj skaņu sapludināt zilbēs, zilbes sapludināt vārdā, savukārt 2020. gada decembrī, meitene patstāvīgi spēj veikt visus piecus uzdevumus, bez logopēda palīdzības.

4.6.5. attēls Intelektuālā attīstība.

4.6.5. attēlā atspoguļo to, ka 2020. gada janvārī meitene meitenei grūtības sagādā vispārinošie vārdi un ceturgtā liekā izslēgšana, bet 2020. gada decembrī iemaņas ir uzlabojušās.

4.6.6. attēls Vārdšķiru lietojums runā

4.6.6. attēlā atspoguļo to, ka 2020. gada janvārī meitene ir neliels vārdu krājums, savukārt 2020. gada decembrī, meitene patstāvīgi spēj veikt četrus uzdevumus, apstākļa vārdus nosauc ar logopēda palīdzību.

Salīdzinot vārdu krājuma pārbaudes datus, pētījuma autore secina, ka pozitīva dinamika vērojama visos rādītājos. Lietvārdu, darbības vārdu lietošana nostiprinājusies un pilnveidojusies, vārdu krājums papildinājies arī ar īpašības vārdiem, apstākļa vārdiem, tāpat runājot tiek lietoti prievārdi.

4.6. Ieteikumi pedagogiem darbā ar bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu

Katram pirmsskolas izglītības skolotājam, kurš strādā ar 6 gadus veciem bērniem, svarīgi ne tikai pamanīt, bet arī zināt, vai bērns būs gatavs nākamajai izglītības pakāpei, vai viņš jau apguvis visas skolai nepieciešamās prasmes, kā bērnam palīdzēt. Pats galvenais ir nodrošināt bērnam rosinošu un attīstošu un aizraujošu runas vidi. Bērna runa veidojas pieaugušo valodas ietekmē, un lielā mērā atkarīga no:

- Pilnvērtīgas valodas vides;
- Pietiekošas runas prakses;
- Audzināšanas un mācībām;
- Bērna psihofiziskās veselības.

Skolotāja var piedalīties bērna sarunā tieši vai netieši:

- Pārfrāzējot (Bērns: "Šodien es devos uz veikalu. Es nopirku saldējumu. Es to apēdu. Tas bija ļoti garšīgs!") Skolotājs: "Jā, tu šodien devies uz veikalu, nopirki un apēdi garšīgu saldējumu.");
- Labojot (Bērns: "Es noēdu saldējumu." Skolotājs: "Tu apēdi saldējumu.");
- Lietojot zinātniskus terminus (Bērns: "Es ūdeni ielēju krūzē ar šo lietu." Skolotājs: "Labi, tu iepilināji ūdeni vārglāzē ar pipeti.");
- Papildinot bērna teikto (Bērns: "Stikls nokrita." Skolotājs: "Jā, stikls nokrita un saplīsa.");
- Aicinot izteikt savas domas ("Pastāsti mums, kā tu to uzzināji...", "Lūdzu, pasaki, ko tu domā par...", "Paskaidro mums, kā tu to zini...").

Autore iesaka dažādus uzdevumus, vingrinājumus un spēles tajā skaitā:

- Ar bērnu visu laiku jārunā;
- Svarīgi spēlēt tādas spēles, kas piemērotas bērna vecumposmam;
- Minēt aprakstošas mīklas;
- Bērnu grāmatām jābūt ar zīmējumiem, lai viņi redzētu un saprastu;
- Uzklusi bērnu;
- Dod bērnam kaut ko reālu, par ko runāt;
- Iedrošini bērnu un iesaisti dialogā;

- Lieto tādus jautājumus, kas rosinātu bērnu atbildēt vairāk nekā ar vienu vārdu ;
- Veicini bērna klausīšanās iemaņas;
- Nepieciešamības gadījumā piesaisti profesionālu palīdzību, piesaisti logopēdu;
- Iepazīsties ar programmu un jaunāko zinātņi, lai pilnvērtīgāk attīstītu bērna runu:
- Apgaismojums telpā ir ļoti nozīmīgs, ko nevajadzētu ignorēt.

Lai izvairītos no redzes saspringuma, jāievēro sekojoši noteikumi:

- Darba vietas apgaismojumam jābūt pietiekamam;
- Redzi nepārtraukti nodarbināt ieteicams ne ilgāk kā 45 minūtes, pēc tam, lai atpūtinātu redzes nervu, jābūt nelielam pārtraukumam, jācenšas skatīties uz objektiem gan tuvumā gan tālumā;
- Lai izvairītos no liekas redzes piepūles, jāraugās, lai lasīšanas laikā ieņemtais ķermeņa stāvoklis būtu pareizs.

Bērni ar ambliopiju un šķielēšanu ātri nogurst un ir grūti koncentrēties darbam. Burtus un ciparus neuztver pareizi, līdz ar to pieļauj kļūdas rakstīšana un lasīšana.

Ieteicamie mācību uzskates līdzekļi skolēniem ar redzes traucējumiem:

- Reāli priekšmeti (sadzīves priekšmeti, augļi, dārzeņi), kurus speciāli atlasa, atkarībā no stundas tēmas, arī dzīvnieki, augi, ko vēro ekskursiju un pastaigu laikā. Tieši reāliem priekšmetiem ir liela nozīme bisensoras (redzes – taustes vai dzirdes – taustes) un polisensoras (izmanto visu analizatoru sniegto informāciju) uztveres attīstīšanā, iepazīstoties ar uzskates materiāliem. Priekšstati, kas izveidojušies, iepazīstot reālus apkārtējās pasaules objektus, ir vispilnīgākie. Iepazīt pazīmju un īpašību kopumu sevišķi svarīgi ir neredzīgiem bērniem.
- Telpiski (apjomīgi) uzskates materiāli (3D) – ģeometriskas figūras, priekšmetu maketi, dzīvnieku un putnu izbāzeņi, dažādi modeļi.
- Didaktiskās rotaļlietas (lelles, mēbeles, trauki, dzīvnieki, putni, kukaiņi) un daudzveidīgas spēles.
- Darbā ar jaunākā skolas vecuma bērniem būtu jāizmanto taktīlās bilžu grāmatiņas (Tūbele, Landra, Šūmane, Burčaka, Laganovska, Kušnere, Vīgante 2013, 82 lpp.)

Maģistra autore secina, ka skolotājam logopēdam un pedagogam ne tikai jāveic dažādi vingrinājumi, kas veicina runas un valodas attīstību, bet jāvērs uzmanība arī uz bērna emocionālo stāvokli.

NOBEIGUMS

Bērnam dodoties uz skolu, vajadzētu brīvi spēt komunicēt ar apkārtējiem, pārlicināti apmainīties ar informāciju. Savas domas vajadzētu spēt paust sakarīgi un pārlicinoši. Vārdu krājumam 6 gadu vecumā jābūt vismaz 3000–5000 vārdu. Pareizi jāprot izmantot apstākļa vārdus, prievārdus, īpašības vārdus.

Darba ievadā tika izvirzīts pētījuma jautājums: Kā mazināt runas traucējumus bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu?

Apkopojot un izanalizējot teorētiskās atziņas, kā arī īstenojot pētījuma mērķa sasniegšanai izvirzītos uzdevumus maģistra darba autore secina, ka lai mazinātu bērna runas traucējumu, ja tiek:

- organizētas regulāras, sistemātiskas logopēdiskās nodarbības;
- ievēroti pedagoģiskās korekcijas nodarbību organizēšanas pamatprincipi;
- labvēlīgas mācību vides un mikroklimate nodrošināšana;
- logopēdisko nodarbību mērķu un uzdevumu skaidrība;
- mācību metožu, darba organizācijas formu un mācību materiālu daudzveidība, mērķtiecīga izmantošana;
- bērnu iesaiste savas darbības plānošanā un rezultātu izvērtēšanā, atgriezeniskās saites nodrošināšana;
- sadarbība ar skolotājiem bērnu individuālo vajadzību izzināšanā un attīstīšanā;

Ņemot vērā veiktos pedagoģiskos vērojumus, kas tika apkopoti no 2020. gada janvāra līdz 2020. gada decembrim iegūtos koriģējošās darbības pārbaudes rezultātus, pētījuma autore var secināt, ka runas traucējumu korekcija ir sekmīga, ja tiek iekārtota atbilstoša mācību vide un runas traucējumu mazināšanai koriģējošā darbībā tiek izmantoti atbilstīgi metodiskie materiāli.

Līdz ar to pētījuma autore secina, ka sākumā noteiktais mērķis ir sasniegts, uzdevumi izpildīti un izvirzītā hipotēze apstiprinājusies. Maģistra darba autore, turpinās izzināt koriģējoši attīstošās darbības metodes un dažādus paņēmienus, lai mazinātu runas traucējumu bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Anspoka, Z. (2008) *Latviešu valodas didaktika*. SIA "Izdevniecība RaKa"
2. Apše, E. (2018) *Mēles kārtis*. SIA "Izdevniecība RaKa"
3. Āboltiņa, M. (1998) *Kā aug mūsu bērns*. Datorzinību Centrs.
4. Baumane, A. (2014) *Vingrinājumi un diktāti pareizas runas un rakstības veidošanai*. Apgāds Zvaigzne ABC
5. Baumane, K. (2002) *Redze un brilles*. SIA "Nacionālais medicīnas apgāds"
6. Bāra, A. (2017) *Runā ar mani māmiņ*. Apgāds Zvaigzne ABC
7. Bernthal, J., E., Bankson, N., W., Flipsen, P. (2016) *Articulation and phonological disorders speech sound disorders in children*. Library of Congress Cataloging – in – Publication Data
8. Buivide, A. (2012) *Mācīsimies kopā*. "Izdevniecība RaKa"
9. Brantevica, A. (2016) *Draiskie artikulācijas vingrinājumi*. "Izdevniecība RaKa"
10. Cīrule, Z., Cīrule, N., Cīrulis, R. (2014) *Mums kopā izdosies*. "Izdevniecība RaKa"
11. Carlton, J., Karnon, J., Czoski – Murray, C., Smith, K., J., Marr, J. (2008) *The clinical effectiveness and cost – effectiveness of screening programmes for amblyopia and strabismus in children up to the age of 4 – 5 years: a systematic review and economic evaluation*. Health Technology Assessment
12. Darbiņa, R. (2017) *Laba redze*. Izdevniecība Avots
13. Dubure, V. (2014) *Materiāli skaņu izrunas vingrināšanai un nostiprināšanai*. Latvijas Logopēdu asociācija.
14. Dzintare, D., Stangaine, I., Augstkalne, D. (2014) *Bērnu komunikatīvās kompetences attīstība*. Izdevniecība RaKa
15. Eihmane, D., Joma, S., Kaļiņina, I., Krinkele, V., Miņņika, L. (2011) *Metodiskie ieteikumi par bērnu sasniegumu vērtēšanu pirmsskolā*. SIA "Apgāds Mansards"
16. Fišers, R. (2005) *Mācīsim bērniem mācīties*. "Izdevniecība RaKa"
17. Garratt, S., Soberano, S. (2012) *Amblyopia*. American Academy of Ophthalmology
18. Golubina, V. (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga
19. Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L. (2014) *Kā raisās valodiņa*. Izdevējs SIA "N.I.M.S".
20. Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L. (2013) *Sociālā pedagoga palīdzība bērniem ar valodas traucējumiem*. Izdevējs SIA "N.I.M.S".
21. Hansena, A., Kaufmane, K., Saifers, S. (2002) *Bērncentrētu grupu veidošana*. Izglītības iniciatīvu centrs

22. Hahele, R., (2011) *Skolēna zinātniski pētnieciskā darbība*. "Izdevniecība RaKa"
23. Helminga, H., (2006) *Montesori pedagogija*. Apgāds "Jumava "
24. Irbe, A., Lindenberga, S. (2017) *Bērns runāt mācās ģimenē*. Izdevniecība RaKa
25. Kaņepeja, R., Lieģeniece, D., Mangule, I., Ukstiņa, R., Dzintere, D., Stangaine, I., Miķelsone, I., Millere, I., Platpers, A., Gaugere, Z. (2012) *Bērnu sagatavošana pamatizglītības apguvei*. Apgāds Zvaigzne ABC
26. Kraģis, I., (2019) *Radošums un kritiskā domāšana*. SIA "Mansards" izdevums
27. Krastiņa, L., Petrovska, M. (2020) *Galda spēļu komplekts pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem latviešu valodas apguvei*. Latviešu valodas aģentūra.
28. Laizāne, S. (2007) *Inovācijas skolotāja logopēda darbā*. AR izdevniecība
29. Lieģeniece, D. Nazarova, N. (1999) *Veseluma pieeja valodas apguvē*. Izdevniecība RaKa
30. Liepiņa, S. (2008) *Speciālā psiholoģija*. Izdevniecība RaKa
31. Līdaka, J. (2018) *Kur pazūd garumzīmes?* Izdevniecība RaKa
32. Līdaka, J. (2015) *Mūs var atšķirt!* Izdevniecība RaKa
33. Liepājas Neredzīgo biedrība (2011) *Vadlīnijas būvnormatīvu piemērošanai attiecībā uz vides pieejamību personām ar funkcionāliem traucējumiem*. Labklājības Ministrija.
34. Lūse, J., Miltiņa, I., Tūbele, S. (2012) *Logopēdu terminu skaidrojošā vārdnīca*. Izdevniecība RaKa
35. Martinsone, K., Miltuze, A. (2015) *Psiholoģija 1*. Apgāds Zvaigzne ABC
36. Miltiņa, I., Skribanova, Z. (2020) *Saistītās runas sekmēšana*. Izdevniecība RaKa
37. Miltiņa, I. (2005) *Skaņu izrunas traucējumi*. Izdevniecība RaKa
38. Miltiņa, I. (2008) *Skolotāja logopēda darba mape*. Izdevniecība RaKa
39. Miltiņa, I. (2017) *Modelēšana logopēdijā*. Izdevniecība RaKa
40. Montesori, M. (2019) *Bērns ģimenē*. Apgāds Jumava
41. Rosenbaum, S., Simon, P. (2016) *Speech and language disorders in children*. THE NATIONAL ACADEMIES PRESS Washington, DC
42. Slaņķe, G. (2002) *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. SIA "Izglītības solī"
43. Silakalne, G. (2009) *Acu slimības kā tās ārstēt un novērst*. Apgāds Zvaigzne ABC
44. Trinīte, B. (2013) *Bērna valodas attīstība un tās traucējumi: problēmas un risinājumi*. Latvijas Logopēdu asociācija, Rīga
45. Tūbele, S., Lūse, J. (2012) *Ja skolēns raksta nepareizi*. Izdevniecība RaKa
46. Tūbele, S., Šteinberga, A. (2004) *Ievads speciālajā pedagogijā*. Izdevniecība RaKa
47. Tūbele, S. (2002) *Skolēna runas attīstības vērtēšana*. Izdevniecība RaKa

48. Tūbele, S. (2019) *Valodas traucējumu novēršana*. Izdevniecība RaKa
49. Tūbele, S., Landra, T., Šūmane, I., Burčaka, M., Laganovska, E., Kušnere, S., Vīgante, R., (2013) *Metodiskais materiāls pedagogiem darbam ar izglītojamiem, kuriem ir mācīšanās traucējumi un redzes traucējumi*. Rīga: VISC
50. Tūna, A., (2013) *Kompetents pedagogs 21.gadsimtā*. Izdevējs Izglītības iniciatīvu centrs
51. Valtneris, A., (2004) *Cilvēka fizioloģija*. Izdevniecība Zvaigzne ABC
52. Višķere, Z., (2017) *Spēlēties un audz!* Izdevniecība SIA "J. L. V."
53. Vorobjovs, A. (2000) *Vispārīgā psiholoģija*. Izdevniecība SIA "Izglītības soļi"
54. Vorda, S. (2017) *Mazais runā*. Apgāds Zvaigzne ABC
55. Zaķe, I. (2000) *Logopēdiskās spēles un vingrinājumi*. Izdevniecība SIA "Izglītības soļi"
56. Ziemele, L. (2000) *Īss ieskats tiflopedagoģijā*. Izdevniecība Zvaigzne ABC
57. Мильникова, Т. С. (2016) *Исследования связанной речи дошкольников с общим недоразвитием речи*.

PIELIKUMI

Pielikumi

1. pielikums. Pirmsskolas vecuma bērna runas un valodas izpēte.
2. pielikums. Anketa vecākiem.
3. pielikums. Aptauja pedagogiem.
4. pielikums. Didaktiskas spēles runas un valodas attīstībai.
5. pielikums. Sensomotorās spēles.
6. pielikums. Bērna novērošanas protokols.
7. pielikums. Logopēdiskā nodarbība.
8. pielikums. Skaņu izrunas pārbaude.
9. pielikums. Strukturālais plāns.
10. pielikums. Valodas karte.

PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNA RUNAS UN VALODAS IZPĒTE

1. Bērna attīstības izpēte.

1.1. Anketas dati:

1.1.1. bērna vārds, uzvārds;

1.1.2. dzimšanas gads, mēnesis;

1.1.3. uzņemšanas datums pirmsskolas iestādē (speciālajā vai logopēdiskajā grupā).

1.2. Ziņas par vecākiem:

1.2.1. māte,

1.2.2. tēvs,

1.2.3. vecāku sūdzības.

1.3. Ziņas par bērna agrīno attīstību:

1.3.1. grūtniecības periods un bērna dzimšana,

1.3.2. apstākļi, kas varētu iepaidot bērna attīstību,

1.3.3. motorā attīstība (kad sāka turēt galviņu, sēdēt, staigāt u.c.),

1.3.4. kādi un kad – pirmsverbālās komunikācijas posmi (gugināšana, lalināšana, skaņu kompleksi saskarsmē),

1.3.5. pirmie vārdi, frāzes,

1.3.6. anatomiskā dzirde,

1.3.7. psihoneirologa, neirologa vai kāda cita speciālista slēdziens (izraksts no medicīnas kartes).

2. Bērna runas un valodas attīstības izpēte.

2.1. Komunikācija:

2.1.1. kontakts ar bērnu,

2.1.2. kā iesaistās sarunā (runā pats, atbild uz jautājumiem, parāda attēlu utt.),

2.1.3. kāda ir bērna runa (kādas vārdšķiras lieto, kādiem teikumiem runā, kāds ir runas temps, ritms, pauzes),

2.1.4. kādas ir bērna reakcijas, kustības, žesti.

2.2. Perifērā artikulācijas aparāta anatomiskā uzbūve un kustīgums.

2.2.1. Lūpas, to uzbūve un kustīgums.

2.2.2. Zobi, to attīstība, sakodiens.

2.2.3. Mēle, tās uzbūve, kustīgums.

2.2.4. Zemmēles saitīte.

2.2.5. Mīkstās aukslējas, to uzbūve un kustīgums.

2.2.6. Cietās aukslējas, to uzbūve.

2.2.7. Mīmikas muskulatūra, kustīgums, simetrija.

2.2.8. Elpošanas īpatnības.2

2.3. Skaņu izrunas pārbaude (to veic ar skaņu kartīšu palīdzību).

2.3.1. Patskaņu izrunas pārbaude.

2.3.2. Divskaņu izrunas pārbaude.

2.3.3. Līdzskaņu izrunas pārbaude.

2.4. Fonemātiskās uztveres pārbaude:

2.4.1. vai var atkārtot ritmu,

1 Bērna runātais precīzi jāpieraksta, fiksē visus izteikumus, reakcijas, kustības utt., tikai pēc tā var izdarīt secinājumus par bērna runu un valodu.

2 Perifērā artikulācijas aparāta kustīgo orgānu funkcijas var noteikt ar dažādu vingrinājumu palīdzību, nosakot gan kustību apjomu, gan to kvalitāti, gan arī noturīgumu.

2.4.2. vai saklausa vārdu citu vārdu virknē,

2.4.3. vai saklausa skaņu citu skaņu virknē,

2.4.4. vai saklausa nepareizi izrunātu vārdu, skaņu,

2.4.5. vai saklausa skaņu vārda sākumā,

2.4.6. vai var atkārtot zilbju rindas,

2.4.7. vai var nosaukt vārdu pa skaņām,

2.4.8. vai var noteikt skaņas vietu vārdā,

2.4.9. kā izrunā vārdus ar sarežģītu zilbisko struktūru.

2.5. Vārdu krājuma pārbaude:

2.5.1. kā nosauc attēlā redzamos priekšmetus, parādības, darbības,

2.5.2. vai izprot un var nosaukt abstraktos vārdus (to sinonīmus, antonīmus, paskaidrot tos, iesaistot vārdu savienojumos vai teikumos),

2.5.3. kāds ir vārdu krājuma apjoms, kvalitāte,

2.5.4. kādu vārdšķiru vārdus bērns lieto,

2.5.5. kā izprot semantiski līdzīgus vārdus,

2.5.6. kā izprot pēc skanējuma līdzīgus vārdus,

2.5.7. vai ir vispārinošie vārdi utt.

2.6. Valodas gramatiskās uzbūves pārbaude:

- 2.6.1. vai izprot gramatisko saistījumu teikumā impresīvajā runā,
- 2.6.2. kādiem teikumiem bērns runā (vienkāršiem nepaplašinātiem, vienkāršiem paplašinātiem, saliktiem utt.),
- 2.6.3. vai saskaņo lietvārdu un īpašības vārdu dzimtē, skaitlī, locījumā,
- 2.6.4. kā lieto prievārdus,
- 2.6.5. ja mutvārdu runā ir disgramatismi, jāpārlicinās, vai bērns izprot vienkāršas un sarežģītas instrukcijas, vai izprot skaitli, dzimti, locījumus impresīvajā runā.
- 2.7. Saistītās runas pārbaude, izmantojot sižeta vai sēriju attēlus.³
- 3. Pedagoģiski psiholoģiskā pārbaude (ja iespējams, kopā ar psihologu).
- 3.1. Attēli ar nepareizībām.
- 3.2. Neverbālie uzdevumi – piramīdas salikšana, Segena dēlis u.c.
- 3.3. Krāsas un ģeometriskās figūras.
- 3.4. Gadalaiki pēc to raksturīgajām pazīmēm.
- 3.5. Skaitīšanas prasmes.
- 3.6. Ceturtā liekā izslēgšana.
- 3.7. Sagriezta attēla salikšana.
- 4. Kustību koordinācija (lielās motorās prasmes – palēcieni, vienlaicīgas kustības u.c., sīkās motorās prasmes – pirkstu vingrinājumi u.c.).
- 5. Orientācija telpā un plaknē:
  - 5.1. vai izprot un lieto jēdzienus pa labi, pa kreisi, tuvāk, tālāk, uz augšu, uz leju u.c.,
  - 5.2. kā orientējas papīra lapā – augšējais kreisais stūris, vidus, apakšējā mala utt.

Logopēdiskais slēdziens

Datums

ANKETA VECĀKIEM

- Bērna uzvārds, vārds .....
- Adrese .....
- Mātes vecums .....
- Tēva vecums .....
- Kura grūtniecība pēc kārtas, kuras dzemdības ar šo bērnu.....
- Mātes veselība, sarežģījumi grūtniecības laikā (vīrusu saslimšanas, toksikozes, medikamentu, alkohola lietošana, smēķēšana .....
- Ziņas par bērna dzimšanu [bez sarežģījumiem, normāli, priekšlaicīgi (cik mēnešos), pēc noteiktā laika; vai nav bijusi aptinusies nabas saite, vai pēc dzimšanas kļiedza uzreiz; vai bērns nebija dzeltens, rēzus faktora nesaderība vecākiem; mehāniska palīdzība dzemdībās...).....
- .....
- Kādā vecumā sāka turēt galviņu.....
- Kādā vecumā sāka sēdēt.....
- Kādā vecumā sāka staigāt.....
- Vai bija gugināšanas un lalināšanas periods.....
- Kad pateica pirmos vārdus .....
- Kādā vecumā sāka runāt pirmos teikumus .....
- Kāds ir bērna dzirdes, redzes stāvoklis.....
- Vai nav nervu ārstu uzskaitē, kur, no kāda vecuma.....
- Vai kāds no vecākiem nav citas tautības .....
- Vai apmeklējis bērnu dārzu, no kāda vecuma .....
- Vai nav apmeklējis speciālo bērnu dārzu, grupu, kur.....
- Vai pārslimojis kādas slimības smagā formā (ko, kādā vecumā).....
- Vai nav bijušas traumas, īpaši galvas (kādas, kādā vecumā) .....

Aptauja

Aptauju izstrādāja Latvijas Universitātes maģistra studente Gita Abersone. Aptaujas anketa izstrādāta pētījuma „Individuālais korekcijas darbs runas traucējuma novēršanai bērnam ar ambliopiju un šķielēšanu pirmsskolas vecumā.” ietvaros. Lai iegūtu pēc iespējas precīzus datus ir ļoti svarīgi, lai Jūsu atbildes uz jautājumiem ir atklātas. Aptauja ir anonīma. Aptaujas aizpildīšana Jums aizņems apmēram 5 minūtes laika. Jau iepriekš pateicos par piedalīšanos pētījumā.

Norādiet informāciju par sevi.

1. Izglītības līmenis

.....

2. Darba pieredze

.....

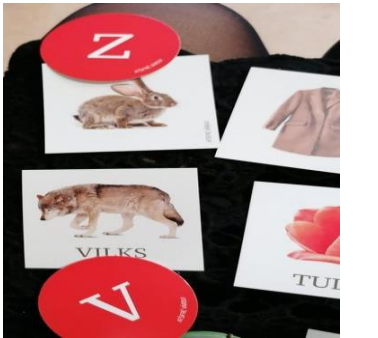
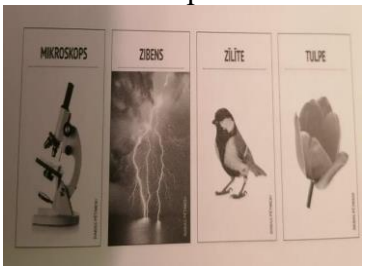
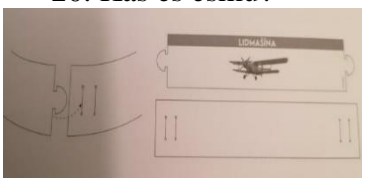
Apgalvojums	Pilnībā pikrītu	Drīzāk piekrītu, nekā nepiekrītu	Drīzāk nepiekrī tu, nekā piekrītu	Pilnībā nepiekrītu
1. Izglītības iestāde nodrošina piemērotu vidi bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu.				
2. Grupā ir atbilstošs apgaismojums bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu.				
3. Bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu vajadzētu atbilstošas mēbeles grupā.				
4. Sadarbojoties ar logopēdu uzlabojas runas attīstība bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu				
5. Sadarbojoties ar bērna vecākiem uzlabojas runas attīstība bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu				
6. Nodarbībās ikdienā bērni ar ambliopiju un šķielēšanu tiek sēdināti tuvāk tāfelei vai pašā priekšā.				
7. Grupas vide ir nodrošināta ar daudzveidīgu sensoro un didaktisko materiālu bērniem ar ambliopiju un šķielēšanu, kas veicina runas attīstību.				
8. Metodiskie materiāli ir viegli pieejami.				
9. Grupas mikroklimats ir pozitīvs un mājīgs..				
10. Bērni ar ambliopiju un šķielēšanu ir nodrošināti ar optiskiem līdzekļiem.				

Spēles nosaukums un vizuālais izskats	Spēles mērķis	Spēlei nepieciešams	Spēles norise
<p>1. Burtu loto</p> 	<p>Pilnveidot vārdu krājumu atpazīt un nosaukt atsevišķus vārdus (lietvārdus), kā arī saklausīt vārda pirmo burtu.</p>	<p>10 spēles laukumi, 90 burtu kartītes, spēles vadītājs</p>	<p>Katrs spēlētājs izvēlas sev spēles laukumu (vienu vai vairākus – pēc vienošanās) ar attēliem un tajos attēloto reāliju (vārdu) sākumburtiem. Burtu kartītes spēles vadītājs novieto kaudzītē. Spēles vadītājs no kaudzītes ņem pa vienai burtu kartītei un sauc burtam atbilstošo skaņu. Spēlētāji skatās savās spēles laukumā.</p>
<p>2. Nosauc 4...</p> 	<p>Attīstīt lasītprasmi un iztēli, atcerēties un nosaukt dotajai tēmai atbilstošus vārdus, attīstīt koncentrēšanās spējas un prasmi sadarboties.</p>	<p>Spēles laukums, metamais kauliņš, kauliņš katram spēlētājam, smilšu pulkstenis.</p>	<p>Nonākot uz konkrētā lauciņa, spēlētājs apgriež smilšu pulksteni, un kamēr smilšu pulkstenī tek smiltis nosauc četras prasītās lietas – kokus, pasaku varoņus vai lietas, kas ir norādītajā krāsā.</p>
<p>3. Nosauc 3...</p> 	<p>Attīstīt iztēli, atcerēties un nosaukt dotajai videi vai pazīmei atbilstošus vārdus, attīstīt koncentrēšanās spējas un prasmi sadarboties.</p>	<p>Spēles laukums, metamais kauliņš, kauliņš katram spēlētājam, smilšu pulkstenis.</p>	<p>Nonākot uz konkrētā lauciņa, spēlētājs apgriež smilšu pulksteni, un kamēr smilšu pulkstenī tek smiltis nosauc trīs reālijas (lietas, būtnes vai parādības), kas raksturīgas lauciņā attēlotajai videi (var saukt dažādas reālijas, ne tikai tās, kas redzamas attēlā).</p>

<p>4. Kas tie ir?</p> 	<p>Attīstīt prasmi nosaukt attēlā redzamo un vispārināt (pirmajā grūtības līmenī); attīstīt prasmi apzināti lasīt un vispārināt (otrajā grūtības līmenī).</p>	<p>Spēles laukums, 35 spēles kartītes un kauliņš katram spēlētājam</p>	<p>Par katru pareizi nosauktu vārdu spēlētājs saņem vienu punktu, par vispāriņošo vārdu – vēl vienu punktu. Par katru izlasītu un teikumā iesaistītu vārdu spēlētājs saņem vienu punktu, par pareizi nosauktu un teikumā iesaistītu derīgo vārdu – vēl vienu punktu.</p>
<p>5. Cik bieži tu...</p> 	<p>Pilnveidot prasmi veidot teikumu, lietojot darbības vārdus pirmajā un otrajā personā, uzdot jautājumus un sniegt atbildes.</p>	<p>Spēles laukums, metamais kauliņš, kauliņš katram spēlētājam.</p>	<p>Nonākot uz konkrētā lauciņa, spēlētājs, izmantojot lauciņa zīmējumu un darbības vārdu, veido teikumu pirmajā personā un iesaista teikumā spēles laukumā minēto vārdu vai vārdu savienojumu.</p>
<p>6. Iepazīsti profesijas</p> 	<p>Attīstīt prasmi nosaukt attēlos redzamās profesijas, klausīties prasmi un prasmi sadarboties; prasmi stāstīt par profesiju (otrajā grūtības līmenī)</p>	<p>Spēles laukums, metamais kauliņš, kauliņš katram spēlētājam.</p>	<p>Spēlētājs nosauc attēlā redzamo profesijas pārstāvi. Tas jānosauc atbilstoši attēlam pareizā dzimtē un skaitlī. Pastāsta par to kas viņš ir, kur viņš strādā, ko viņš dara.</p>
<p>7. Vārdu pa vārdam</p> 	<p>Pilnveidot prasmi veidot teikumus.</p>	<p>Spēles laukums, metamais kauliņš, kauliņš katram spēlētājam.</p>	<p>Nonākot uz konkrētā lauciņa, spēlētājs izlasa frāzi un pasaka teikumu, kas sākas ar šo frāzi, piemēram, Man garšo saldējums ar zemenēm.</p>
<p>8. Soļo un runā</p>	<p>Pilnveidot vārdu krājumu, lasītprasmi un gramatiski pareizu formu lietojumu, kā arī</p>	<p>Spēles laukums, metamais kauliņš, kauliņš katram spēlētājam.</p>	<p>Nonākot uz konkrētā spēles lauciņa, spēlētājs kauliņu met vēlreiz, atbilstoši uzmestajam</p>

	<p>prasmi tūlītēji reaģēt daudzveidīgās valodas situācijās.</p>		<p>skaitlim izlasa doto uzdevumu un veic to. Spēlētājs var izvēlēties kauliņu nemest atkārtoti.</p>
<p>9. Saulītes spēle</p> 	<p>Pilnveidot vārdu krājumu</p>	<p>Spēles laukums, metamais kauliņš, kauliņš katram spēlētājam.</p>	<p>Nonākot uz konkrētā spēles lauciņa, dalībnieks nosauc tajā redzamo reāliju (lietu, būtni, parādību) deminutīvā jeb pamazināmajā formā, piemēram, suns – sunītis, māja – mājīņa.</p>
<p>10. Vārdu maratons</p> 	<p>Attīstīt prasmi veidot vārdus izmantojot doto zilbi.</p>	<p>Spēles laukums, metamais kauliņš, kauliņš katram spēlētājam.</p>	<p>Nonākot uz konkrētā lauciņa, spēlētājs nosauc jebkādu vārdu (lietvārdu, darbības vārdu, īpašības vārdu u.c.), kas sākas ar lauciņā redzamo zilbi, piemēram, pe – pele, vai atver redzamo zilbi vārdā, piemēram, de – šokolāde.</p>
<p>11. Viens, divi, daudz!</p> 	<p>Pilnveidot vārdu krājumu un nostiprināt prasmi veidot vārdu savienojumus ar pamata skaitļa vārdiem un lietvārdiem pareizā dzimtē un skaitlī.</p>	<p>Spēles laukums, metamais kauliņš, kauliņš katram spēlētājam.</p>	<p>Nonākot uz konkrētā spēles lauciņa, spēlētājs veido vārdu savienojumu no redzamā skaitļa vārda un lietvārda, kas attēlots lauciņā, lietojot pareizu dzimti un skaitli.</p>
<p>12. Iepirkšanās</p> 	<p>Atpazīt un nosaukt atsevišķus vārdus (lietvārdus), iesaistīt tos teikumos, veicināt</p>	<p>8 darba virsmas – iepirkuma ratiņi, 7 iepirkuma saraksti, 56 preču kartītes.</p>	<p>Spēlētāji pēc kārtas pulkstenrādītāja virzienā ņem preces kartīti un nosaka, vai kartītē attēlotā prece ir viņu iepirkuma sarakstā. Ja</p>

	lasītprasmi un klausītprasmi.		spēlētāja iepirkum sarakstā ir šāda prece, spēlētājs preces kartīti liek savos iepirkuma ratiņos.
13. Stāstu spēle 	Pilnveidot vārdu krājumu un stāstītprasmi.	20 sižetu kartītes, 20 nosacījumu, smilšu pulkstenis, spēles vadītājs.	Spēlētāji pēc kārtas pulksteņrādītāja virzienā ņem vienu sižetu kartīti un nosauc visu, ko redz sižeta kartītē – lietas, būtnes, parādības.
14. Vārdu bingo. 	Pilnveidot vārdu krājumu, lasītprasmi un klausītprasmi.	6 spēles laukumi ar attēliem, 60 darbības vārdu kartītes, spēles vadītājs	Spēlētājs, kurš saskata saderību starp izlasīto darbības vārdu un kādu no attēliem savā spēles laukumā un pirmais nosauc vārdu savienojumu, piemēram, taurenis lido.
15. Dari tā! 	Pilnveidot vārdu krājumu, lasītprasmi, klausītiesprasmi, kā arī prasmi sadarboties.	25 spēles kartītes un piemērota vide fiziskām aktivitātēm, smilšu pulkstenis.	Spēles vadītājs ņem augšējo kartīti un nolasa komandu. Darītājs klausās, kādu komandu spēles vadītājs nolasa, un izpilda to. Kamēr smilšu pulkstenī tek smiltis, pāris cenšas izpildīt pēc iespējas vairāk komandu.
16. Kas? Kur? Ko? 	Pilnveidot prasmi veidot gramatiski pareizus locījumus – akuzatīvu un lokatīvu – un gramatiski pareizi atbildēt uz jautājumiem ko? un kur?	40 spēles kartītes.	Spēlētāji pēc kārtas izlozētajā secībā ņem vienu kartīti no kaudzītes un nosauc nominatīvā (kas?) lietu vai būtni, kas redzama uz kartītes.
17. Atrodi pāri!	Attīstīt prasmi nosaukt objektus, klausītiesprasmi, rakstītprasmi un lasītprasmi, kā arī	45 attēlu kartītes, 45 vārdu kartītes, papīra lapa, rakstāmpiederumi.	Šīs spēles mērķis atcerēties, kur katrs vārds un attēls atrodas, un vienā gājienā atklāt

	<p>prasmī sadarboties.</p>		<p>saderīgo pāri, resp., rakstīto vārdu un attēlu.</p>
<p>18. Atšifrē vārdu!</p> 	<p>Atpazīt un nosaukt atsevišķus vārdus (lietvārdus), kā arī saklausīt noteiktas skaņas vārdos un aizstāt tās ar burtiem.</p>	<p>31 attēlu kartīte, 99 burtu kartītes, pogas vai žetoni (pirmajam grūtību līmenim)</p>	<p>Spēlētāji izvēlas vainu attēlu kartīti, vai attēla kartīti ar uzrakstītu vārdu, ko vēlas atšifrēt, attiecīgi nosaucot reāliju, kas redzama attēlā, vai izlasa vārdu, kas rakstīts kartītē, un noliek kartīti blakus aizklātajiem burtiem.</p>
<p>19. Dabas pētnieki.</p> 	<p>Paplašināt vārdu krājumu par noteiktām tēmām.</p>	<p>36 kartītes. Spēlē ir iekļautas 6 tēmu kartītes: instrumenti, ziedi, dabas parādības, putni, meža dzīvnieki, mājdzīvnieki. Katrā tēmā ir 6 kartītes.</p>	<p>Izvēlēto tēmu kartītes visas sajauc kopā un izdala spēlētājiem – katram sešas kartītes. Katrs spēlētājs rūpīgi apskata kartītes un izvēlas, kuras tēmas kartītes viņš krās.</p>
<p>20. Kas es esmu?</p> 	<p>Pilnveidot mērķtiecīgu jautājumu veidošanu un uzdošanas prasmī. Prasmī aprakstīt redzamo būtni vai objektu.</p>	<p>25 vainagi, smilšu pulkstenis.</p>	<p>Viens no spēlētājiem sēž ar skatu pret pārējiem, viņam galvā tiek uzlikts spēles rekvizīts – vainags ar attēlu un vārdu. Spēlētājs nezina, kāds attēls un vārds ir uz vainaga. Spēlētājs ar vainagu kļūst par taujātāju.</p>

Galda spēles vizuālais izskats	Galda spēles nosaukums, uzdevumi.
	<p>1. Pirmā skaņa. Nosaukt izvēlēto figūru. Noteikt vārda pirmo skaņu. Atrast attiecīgo burtu figūrai.</p>
	<p>2. Gadalaiki. Nosaukt četrus gadalaikus. Veicināt stāstīt prasmi stāstot par katra gadalaika norisēm. Piemeklē atbilstošus attēlus.</p>
	<p>3. Burtu aplis. Uzgriež attiecīgo burtu un attēlu. Jāizdomā uz konkrēto skaņu vārds. Var iesaistīt teikumā.</p>
	<p>4. Zīmēšana smiltīs. Burta atpazīšana un zīmēšana ar pirkstiem.</p>

	<p>5. Emocijas. Emocijas attēla salikšana no četrām daļām. Piemeklē atbilstošu attēlu. Pastāsti par savām emocijām.</p>
	<p>6. Rakstīto un drukāto burtu loto. Drukātā un rakstītā alfabēta burta meklēšanas loto.</p>
	<p>7. Čūska. Stāstīt prasmes veicināšana. Sīkās pirkstu muskulatūras attīstīšana. Skaitīšana.</p>
	<p>8. Uzmini nu. Satausti un pastāsti, ko sataustīji. Kāds tas ir? Ko ar to var darīt? Ēdams, neēdams?</p>

	<p>9. Ceļš. Pūšanas un acu vingrinājums. Stāsta ar cik elpas vilcieniem ir jāsasniedz gala mērķis.</p>
	<p>10. Taustes alfabēts. Ar aizvērtām acīm jāsausta burti un jānosauc. Jāizdomā vārds lai skaņa atrastos vārda vidū.</p>
	<p>11. Kurpes un auklas. Siešanas prasmes.</p>
	<p>12. Sēklu šķirošana. Šķiro ābola sēkliņas no citām. Sīko pirkstu muskulatūras attīstīšana.</p>
	<p>13. Mana māja. Sižetu rotaļa māja "Māja" Stāsta veidošana un priekšmetu ievietošana mājā.</p>

	<p>14. Darbs ar pinceti. Satvēriens, grupēšana, stāstītprsmē.</p>
	<p>15. Leļļu teātris. Sava sižeta izdomāšana.</p>
	<p>16. Burta apguve Nosauc attēlā redzamos burtus un attēlus, pārvelk ar pirkstiem. Izdomā vārdus ar doto skaņu..</p>
	<p>17. Augļi un dārzeņi Grupēšana – augļi, dārzeņi, sēklas. Vārdu krājuma bagātināšana.</p>

18. Labirints.

Acu vingrinājums. Seko savam pirkstam atrod pelei ceļu līdz sieram. Stāsti kur pele dodas?

19. Šaha lauciņš.

Acu vingrinājums. Ar acīm sekot bumbiņai. Stāsti uz kuru pusi ripo bumbiņa?

20. Smilšpapīra burti.

Pārvelkot ar pirkstu, ar aizvērtām acīm jānosaka burts. Ar vidējo pirkstu un rādītājpirkstu bērns novelk pa burtu, imitējot tā rakstīšanu un izrunā, kā tas skan.

21. Trase.

Abu acu saskaņošanas vingrinājums. Ar abas rokas rādītājpirksti saskaņoti bērns izvelk korķīšus.

22. Kuģi.
Pūšanas vingrinājums.
Uzdevums iepūst visus kuģus
vārtos. Stāsti cik kuģi ir tavos
vārtos? Cik stipri ir jāpūš?

23. Attēla salikšana.
Saliec attēlus un pastāsti par
attēlu.

24. Ar kuģi es vedīšu.
Bērns stāsta ko vedīs ar
kuģi un kāpēc?

25. Zilbes.
Nosauc dotos burtus un liec
kopā zilbes.

26. Augļi un dārzeņi.
Nosauc augļus un dārzeņus,
to krāsu, pastāsti vai Tev
garšo un grupē.

27. Prievārdi.
Pastāsti kur atrodas bumba.
To pašu izdari ar bumbu.

28. Attēls no divām daļām.
Saliec attēlu un nosauc,
pastāsti kas tas ir?

29. Ūdens, gaisa, zemes
transports.
Pastāstītprasme un
grupēšana.

30. Dzīvnieku pēdas.
Pastāsti kādus meža
dzīvniekus var sastapt
ziemā, mežā. Palīdzi atrast
sniegā atstātās pēdas.

	<p>31. Krāsainā pasaule. Vēro 3D kustīgo attēlu caur krāsaino stikliņu un stāsti izmaiņas ko redzi?</p>
	<p>32. Taustes maisiņi. Aptausti, pasmaržo, klausies, un stāsti ko sajūti? Kas tas varētu būt?</p>
	<p>33. Atšķirības. Vēro attēlu, stāsti ko redzi un sameklē atšķirības.</p>
	<p>34. Pirmā skaņa. Nosauc attēlus, ieraksti pirmo skaņu zem katra attēla. Mēģini izlasīt vārdu.</p>
	<p>35. Jautrie burtiņi. Dots attēls ar iespiestiem burtiem. Nosauc attēlu. Saliec vārdu no rakstītiem burtiem. Pārvelc ar pirkstiem.</p>

		<p>36. Melnais brīnumu laukums. Skolotāja noklājusi melnu laukumu ar guaša krāsām, ko piedāvā bērnam zīmēšanai ar kociņu. Bērns zīmē un stāsta ko zīmē.</p>
		<p>37. Sižeta attēls. Vēro attēlu un veido stāstījumu.</p>
		<p>38. Pulkstenis. Vēro pulksteni un ar knaģi piestiprina pareizo variantu. Pastāsti cik ir pulkstenis un ko var darīt šajā laikā.</p>
		<p>39. Atrod pāri. Savieno kociņus, nosauc salikto burtu. Izdomā vārdu ar šo skaņu.</p>
		<p>40. Ēna. Nosauc attēlā redzamo dzīvnieku, atrod viņa ēnu. Izdomā stāstu.</p>

	<p>41. Atmiņas kartītes. Trenē atmiņu. Apgriez uz otru pusi un samaisi dotās kartītes. Mēģini atrast pāri.</p>
	<p>42. Attēla salikšana no 6 daļām. Saliec attēlu un pastāsti kas attēlots attēlā? Kāds gadalaiks? Kas tur notiek?</p>
	<p>43. Attēla salikšana no 9 daļām. Saliec attēlu un pastāsti kas attēlots attēlā?</p>
	<p>44. Jautrā bumbiņa. Skolotāja sauc krāsu, bērnam jāmēģina bumbiņu virzīt uz konkrētās krāsas tuneli.</p>

Bērna novērošanas protokols

Laiks	Skolotāja darbība	Bērna darbība	Piezīmes

Individuāla nodarbība

Mērķis: Skaņas ‘k’ diferencēšana

Bērna vecums: 6

Uzdevumi:

1. Nostiprināt pareizu skaņas „k” artikulāciju.
2. Saklausīt vārdā skaņu „k”.
3. Sekmēt stāstītprasmes iemaņas.
4. Vingrināt sīko pirkstu muskulatūru un kustību koordināciju.
5. Trenēt bērna uzmanību un redzes atmiņu.
6. Radīt emocionālo gandarījumu par labi paveiktu darbu.

Nodarbības gaita:

Logopēda un bērna sasveicinās ar pirkstiņrotaļu.

Sasveicināšanās – dzejolis kopā ar kustībām

(cimdiņš ar rūķu cepurītēm piešutām)

Mazais pirkstiņš teic: “Labrīt! Protu jauki pasmaidīt.” (kustina labās rokas mazo pirkstu)

Zeltnesis mums teic: ”Labrīt! Pretī saulei pasmaidiet!” (kustina labās rokas otru pirkstu)

Garais Jānis teic: ”Labrīt! Skolotājai pasmaidiet.” (kustina labās rokas trešo pirkstu)

Podulaiža teic: “Labrīt! Saviem draugiem pasmaidiet!” (kustina labās rokas ceturto pirkstu)

Īkšķītis mums teic: Labrīt! Visiem pretim pasmaidiet! (kustina labās rokas īkšķi)

Elpošanas vingrinājumi

Ieelpa _____ Izelpa

caur degunu   caur muti

caur muti   caur degunu

caur degunu   caur degunu

caur muti   caur muti

Pūšanas vingrinājums: salmiņš maisiņā ar sniegpārslīņām taisām puteni.

Mēles vingrinājumi: spoguļa priekšā.

- Lielās šūpoles (mēli izstiepj ārā no mutes un šūpo no augšas uz leju)
- Mazās šūpoles (no apakšas ceļ mēli pie augšējām alveolām, ar mēles galu piesit pie zobiem augšējā un/ vai apakšējā rindā)
- Nomazgāt griestus (ar mēli „izmazgā” cietās aukslējas, virzot mēli uz priekšu un atpakaļ)
- Nomazgāt grīdu (ar mēli „izmazgāt” zem mēles, virzot to uz priekšu un atpakaļ)
- Dummīgais kaķis (mēles galu spiež pret apakšējiem priekšzobiem, ceļ mēles vidējo daļu uz augšu)

Logopēds piedāvā alfabēta kartiņas, nosaucot attēlu un pasakot pirmo skaņu.

Zilbes (bērns paņem rūķi rokās, katru zilbi izrunājot, zaķis lec uz priekšu, atpakaļ)

KA – KA – KA	AK – AK – AK
KI – KI – KI	IK – IK – IK
KE – KE – KE	EK – EK – EK

Vingrinājums skaņas k izrunai, Pārrunā vārdu nozīmi.

KA-KA-KA - ŠKAVA, ŠKAUDĪT, ZAĶA ĶEPA

KE-KE-KE – ĶEMME, ĶEBLIS,ŠĶĒRES, PUĶE, ĶĒDE,ZEĶE

KI-KI –KI – ĶIPLOKS, ĶIRŠIS, KAĶIS,ŠĶIVIS, RIŅĶIS, ĀĶIS, RŪĶIS

KU –ĶU-ĶU- ŠĶUNIS, ŠĶURĒT, KAĶU ĶIMENE, ZEĶU PĀRIS

KO-ĶO-ĶO- NIĶOTIES, PUŠĶOT, MULĶOTIES

Bērns skaņu K pareizu izrunu vingrina, nosaucot skaņu vārdos. Bērns nosauc vārdus ar skaņu K , vērojot attēl un kartītes.

Spēle – metamais kauliņš ar krāsām, uzmet krāsu un ņem attēlu, tas pasaka nelielu stāstījumu

DINAMISKĀ PAUZE

Dzejolis ar kustībām

Sniega mātes maisam vīle vaļā, (rāda vaļā ar rokām)

Sniega pārslas krita, krita, krita. (rāda kā krīt)

Sniega māte ķēra, maisā bēra- (ķer)

Bet visas visapkārt izlidoja gaisā.(rokas ceļ uz augšu)

Ber, ber, ber,(imitē kustības)

Ķer, ķer, ķer-(imitē kustības)

Ak, tas ir grūti'!

Vējiņ, kāpēc tu pūti?!” (pūš)

Burts **Ķ** – uz lapas ir uzzīmēts burts **ķ**, kurš jāapsmērē ar līmi un jāuzber smiltis.

Skolotāja piedāvā planšeti ar spēli ceturtais lieks, uzdod jautājums kāpēc tā ir lieks?

Mājas darbs – darba lapa ar burtu **ķ**. Uzdevums: nosaukt darba lapā dotos attēlus, apvilkt burtu **ķ**, vai **ġ** un izkrāsot.

RŪĶIS NOLICIS MEITENEI DĀVANU paldies par dabu.

NODARBĪBAS NOSLĒGUMĀ

Nobeigums, atgriezeniskā saite – pozitīva kritika, uzslava. Pajautāt, ko mēs šodien darījām, par kādu burtu runājām? Kas šodien visvairāk patika?

Pārbaudāmā skaņa	Vārdi	Piezīmes	Pārbaudāmā skaņa	Vārdi	Piezīmes
A	Arbūzs	Izrunā - arbūs	F	Foto	
	Adatas			Žirafe	
	Muca	Izrunā - muta		Olaf!	
Ā	Ābols		G	Gurķis	
	Zāģis	Izrunā - zāģis		Poga	
	Alā			Deg	
B	Bedre		Ģ	Ģitāra	Izrunā - gitāra
	Zābaks			Slēģi	Nespēj nosaukt
	Dreb	trīt			
C	Cimdi		H	Haizivs	Izrunā - kaizivs
	Pūce	Izrunā - pūte		Jahta	Izrunā - Jakta
	Vecs	Izrunā - vet		OH!	nezinu
Č	Čiekuri		I	Irbe	nezinu
	Lāči			Sile	
	Čuč	<i>guļ</i>		Spoki	
D	Dārzeni		Ī	Īlens	nezinu
	Galds			Zīmulis	
	Dimd	nezinu		Skapī	
E	Ezis		J	Jūra	
	Seja			Kaija	
	Varde			Rej	
Ē	Ēzelis		K	Kaste	
	Bērzi			Roka	
	Zāgē	Izrunā - zāgē		Nāk	
Ķ	Ķirsis		S	Saule	
	Zaķis			Aste	
	Kraukšķ	Ar jaut. palīdzību		Lapas	
L	Lauva		Š	Šalle	
	Šalle			Mašīna	

	Pil	<i>tek</i>		Pūš	
L	Ļipa		T	Taure	Ar jaut. palīdzību
	Cāļi	Izrunā - tāļi		Rati	
	Veļ	Ar jaut. palīdzību		Jāt	Ar jaut. palīdzību
M	Maize		U	Upe	
	Soma			Kurmīš	
	Zum	Ar jaut. palīdzību		Redzu	
N	Nauda		Ū	Ūsas	
	Panna			Stūre	
	Škan			Lietū	Ar jaut. palīdzību
Ņ	Ņau		V	Vāze	
	Ziloņi			Laiva	
	Māmiņ!	<i>mamma</i>		Tev	Ar jaut. palīdzību
O	Omlete	<i>olas</i>	Z	Zirgs	
	Motocikls	<i>mocis</i>		Kazas	
	Auto	<i>mašīna</i>		Berz	<i>berzē</i>
P	Peles		Ž	Žagata	<i>vārna</i>
	Kāposts			Gliemeži	
	Stop	Ar jaut. palīdzību		Grūž	Ar jaut. palīdzību
R	Roka		DZ	Dzērvenes	
	Zvēri	<i>dzīvnieki</i>		Kaudze	
	Ber			Palīdz	Ar jaut. palīdzību
DŽ	Džems	<i>zapte</i>	EI	Eiro	nauda
	Pīlādži			Meitene	
	Mudž	nezina		Eglei	Ar jaut. palīdzību
AI	Aita		O	Ola	
	Klaips	maize		Kamols	
	VAI!			Slido	
AU	Augļi		UI		
	Klauns			Puika	zēns

	KLAU!		FUI!	nezina
IE	Iela	<i>Izrunā - teļš</i>		
	Piepe			
	Čaklie	Ar jaut. palīdzību		

Strukturālais plāns skaņu (C – T) diferencēšanai

Skaņa	Lūpas	Zobu rinda	Mēle	Mīkstās aukslējas	Gaiss plūst	Balss saites
C	Smaidā	Mazpavērta	Darbojas mēles priekšējā daļa, mēles gals izrunas sākumā piekļaujas pie augšējiem priekšzobiem, pēc tam noslīd uz leju	Paceltas	Grūdien veidīgi virzās pa mēles vidu	Nevibrē
T	Mazaktīvas	Pavērta	Darbojas mēles priekšējā daļa, mēles gals pie augšējiem priekšzobiem, veido slēgumu	Paceltas	Īsi, asi, pārraujot slēgumu	Nevibrē

Līdzskanis	Pēc pasīvā runas orgāna	Pēc aktīvā runas orgāna	Pēc artikulācijas veida	Pēc mīksto auksleju stāvokļa	Pēc trokšņa un toņa elementu attieksmēm	Pēc balsu saišu līdzdalības
C	Dentāls	Priekšējais mēlenis	Afrikatīvs slēdzenis	Orāli	Troksnenis	Nebalsīgs
T	Dentāls	Mēlenis	Slēdzenis	Orāli	Troksnenis	Nebalsīgs

Sagatavošanās plāns. Fonemātiskās uztveres vingrinājumi

Paņēmiens	Vingrinājums	Piezīmes <i>Piefiksēt, kurā posmā un kuros vārdos rodas problēmas.</i>
Klausies uzmanīgi!	Pacel roku, ja vārds skan pareizi! Banāns, vanāns (nepareizi), panāns (nepareizi), banāns, vanāns (nepareizi), banāns.	
Esi uzmanīgs!	Nosaki, vai vārdi vārdu pāri ir vai nav tuvi pēc skanējuma! Lasi – tasi (ir) Vāze – drāniņa (nav) Māk – sāk (ir) Grāmata – vēstule (nav) Taisi – raisi (ir) Laps – kniede (nav)	
Zilbju pāri	Klausies un pareizi atkārto zilbju pārus! Pa – ba; fa – va; ta – da; ka – ga;	
Zilbju ķēdes	Klausies zilbes un nosauc tās, kuras ir tuvas pēc skanējuma! Tiek dotas zilbju ķēdes: Ka – ga – ma (tuvas ka – ga) La – ta – da (tuvas ta – da) Fa – va – sa (tuvas fa – va) Pa – sa – ba (tuvas pa – ba) Sa – za – ra (tuvas sa – za) Ža – na – ša (tuvas ša – ža)	
Ritmiskās rindas	Pareizi atkārto ritmiskās rindas! Ma – ma – ma cēli staigā lama Mu – mu – mu neredzu es lamu Ka – ku – ko dzeguze jau kūko Gi – ge – gā zosis klaigā gā – gā He – ha – ho milzis smejas ho - ho	
Pabeidz vārdus	Ieklausies un pabeidz vārdus! Mu – (muša); Ka – (kaza);	

	La – (lama); Ta – (tase) Za – (zari); Pa – (paka)	
Nosauc skaņu	Nosauc skaņu, kura ir visbiežāk saklausāma vārdu rindā! Tiek dotas rindas: Māte, mute, mēle (m) Sēne, sula, sēkla (s) Lietus, Laima, lūpas (l) Kāja, Koki, kupena (k)	

Vingrinājumi	
Lūpu vingrinājumi saistībā ar patskaņu izrunu:	<ul style="list-style-type: none"> • Plati atver muti un izrunā patskani Ā (dziedātāja dzied dziesmiņu: Ā – Ā – Ā). • Iestiept lūpas uz priekšu apaļoti un izrunāt patskani Ū (bērns, mežā apmaldījies, sauc: Ū – Ū – Ū). • Izstiept lūpas šaurā smaidā un izrunāt patskani Ī (saulīte dzied savu dziesmiņu: Ī – Ī – Ī). • Izstiept lūpas uz priekšu apaļoti un izrunā patskani O (tētis pārsteigts skaļi sauca: O – O – O). • Iestiept lūpas platā smaidā un izrunāt patskani Ē (māmiņa brīdina bērnu: Ē – Ē – Ē). • Izrunāt patskaņus - A,I – A,E – A,O, - A,E – A – O. • Izrunāt patskaņus bez balss līdzdalības (zivtiņa “runā” ar bērnu).
Lūpu vingrinājumi, dažādojot to kustības:	<ul style="list-style-type: none"> • Paslēpt augšlūpu, tad apakšlūpu, un otrādi. • Sakniebt lūpas starp zobiem (lūpu paslēpes). • Pavilkt vienu lūpu kaktiņu pa labi (pašmakstināt), pavilkt otru lūpu kaktiņu pa kreisi (pašmakstināt). • Pavērt muti, pasmaidīt un pacelt apakšlūpu pie augšējiem priekšzobiem. Papūst – F – F – F. • Stingri sakļaut lūpas un spēcīgi (ar “sprādzienu”) strauji tās atslābināt. Gaiss izplūst ar troksni, kas līdzīgs skaņai P.

	<ul style="list-style-type: none"> • Sakļaut lūpas un atdarināt mutes skalošanas kustību. • Vibrināt lūpas imitējot zirga apstādināšanu – Tprū! Tprū!
Mēles vingrinājumi:	<ul style="list-style-type: none"> • “Adatiņa” - izbāzt šauru mēli. Ja kustība neizdodas, mēles gals izbāžams starp saspiestām lūpām. Palīdz arī rādītājpirksts, ko noliek mutei priekšā. Pirkst pakāpeniski attālinās, bet mēle tam lēni seko, mēles galam pakāpeniski sašaurinoties. • “Tītars” – pavērt muti, nolikt mēli uz augšlūpas un platu mēles galu kustināt gar augšlūpu uz āru. Mēle augšlūpu “glāsta”. Kustības sākumā lēnā tempā, vēlāk temps paātrinās un pievienojas skaņu kopa – bl – bl – bl. • “Pulkstenis”- izvelt plānu mēli pāri apakšlūpai (pulkstenis iet - Tik). Ievilkt mēli atpakaļ, mēles galu noliek pie apakšējiem priekšzobiem (pulkstenis iet – Tak). Tik – Tak mēle pārvietojas iekšā – ārā. • “Šūpoles” – atvērt muti. Pie ieelpas nolikt platu mēles galu aiz apakšējiem priekšzobiem, pie izelpas tas paceļam aiz augšējiem priekšzobiem. Lūpas un apakšžoklis ir nekustīgi, darbojas tikai mēle. Mēles pacelšana notiek augšā - lejā. • “Zobu tīrīšana”- atvērt muti, pasmaidīt un ar platu mēles galu tīrīt augšējos priekšzobus: mēles gals atrodas sākumā starp augšlūpu un zobiem, aiz augšējiem zobiem. Mēle virzās palabi, pēc tam pa kreisi. Tāpat mēle “tīra” apakšējos priekšzobus. Apakš žoklis nekustīgs.
Izelpas aktivizēšanas vingrinājumi;	<ul style="list-style-type: none"> • ieelpot caur degunu - izelpot caur muti un otrādi, mainot gaisa plūsmas ātrumu un stiprumu. • piepūst vaigus, pēc tam tos strauji ievilkt. • pūst spalviņu, vati, porolonu vai galda tenisa bumbiņu- līdz kādam mērķim- tuvāk un tālāk, mainot gaisa plūsmas pūšanas ilgumu (sekot lai vaigi nebūtu piepūsti).
Pūšanas vingrinājumi:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Smaidot uzliec platu mēli uz augšējās lūpas. Turot muti vaļā, mēles sānu maliņas piespied pie lūpu kaktiņiem, lai mēles vidū izveidotos maza renīte. Uz degungala uzliec vates piciņu, ieelpo caur degunu, un centies nopūst vates piciņu no degungala.

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Smaidot noliec platu mēles galu uz apakšlūpas. Ielpo caur degunu un, it kā ilgstoši izrunājot "F-F-F", nopūt vates bumbiņu no plaukstas. Atkārto 3-4 reizes, sekojot, lai nepiepūstos vaigi. 3. Ar kokteiļu salmiņu pūšot glāzē ar ūdeni izveido vulkānu. 4. Mēģini nopūst zīmuli vai spalvu no galda. 5. Traukā ar ūdeni pūt peldošus priekšmetus (kuģītus, pīlītes, zivtiņas u.c.) 6. Pūt ziepju burbuļus. 7. Pūt svilpes vai citus pūšamos mūzikas instrumentus vai vējdzirnaviņas. 8. Pūt degošas sveces, pakāpeniski palielinot attālumu. 9. Pūt balonus. 10. Nopūt pieneņu pūkas. 11. Sūcot gaisu kokteiļa salmiņā pārvietot nelielus papīra gabaliņus.
<p>Pirkstu muskulatūras attīstošie vingrinājumi:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • "Sasveicināšanās"- saspīest kopā pēc kārtas pirkstu galus, sakot vārdus labrīt, labdien, masēt pirkstu galus, mainot uzspiediena stiprumu, vingrinājumu atkārtot vairākas reizes. • "Taurenītis" - izvērt pirkstus vienu caur otru, pakustināt pirkstus uz augšu un leju, imitējot taurenīša lidojumu. • "Zaķis"- parādīt divus pirkstus (zaķa ausis), zaķis māj ar vienu ausi, ar otru, ar abām (attiecīgi pakustinot pirkstus.). • "Āzītis" - parādīt mazo pirkstu un rādītājpirkstu ("radziņi", āzītis badās un kutinās.) • "Zvaigznīte"- salikt kopā plaukstas ar izvērstiem pirkstiem, sakļaut pirkstus kopā (vērt vaļā, ciet, atkārtot vairākas reizes.) • "Lietutiņš"- pacelt rokas augšā, kustināt pirkstus kā klavieres spēlējot (uz leju lietus lāsītes noslīd lejā), atkārtot vairākas reizes.

Skaņu C un T izrunas mācīšana - C ir salikta skaņa : C veido skaņas T un S. Skaņas C pareizu izrunu māca pēc tam, kad bērns ir apguvis S un Z izrunu. Skaņu C izrunu māca šādi. Bērnam liek atkārtot un ātri izrunāt T un S, līdz, abām skaņām kopā saplūstot, izveidojas skaņa C. Ja šādi nevar panākt pareizu skaņas C izrunu, jāizraugās cits skaņas mācīšanas paņēmiens, proti, jāliek bērnam ar augšējiem priekšzobiem nedaudz piespiest mēles priekšējo daļu un tad

izrunāt skaņas T-S. Dažreiz ir vieglāk nosaukt skaņu C, izrunājot skaņas A - TS = AC; E - TS = EC. Pēc tam izrunā zilbes (IC, EC, AC, OC, IEC) un vārdus, kas beidzas ar skaņu C.

Skaņu C-T automatizēšana zilbēs

C – T

Ca-ca-ca-	ac-ac-ac-
Ce-ce-ce	ec- ec-ec-
Ci-ci-ci-	ic-ic-ic-
Cu-cu-cu	uc-uc-uc-
Cie-cie-cie	iec-iec-iec-
Co-co-co	oc-oc-oc

Ta -ta-ta at – at -at-

Te-te-te et – et –et-

Ti -ti-ti it –it- it-

Tu-tu-tu tu- tu - tu-

Tie-tie-tie iet-iet-iet-

To-to-to ot-ot-ot-

Skaņu C - T automatizēšana vārda sākumā

-ci- cik, cirpa, cīņa, cilpa, ciba, cita, ciņi, cilā, cimdi, cirta, cirvji, cimdi, cilpa, cilvēki cīruļi, citroni, cirtēji, cilindri, cirkuļi, cipari, cigoriņi

-cie- ciena, ciete, cieti, ciemi, ciedra, cienāt, cienīga, cielava, ciemiņi, cietumi

-ce- cēli, cēla, cena, ceļi, cerēt, ceļot, cept, cēloņi, cepure, ceļgali, cekuli, ceļmala, ceļotāji, centrāle, ceturtdien

-cu- cūka, cūkgani, cūkpiene, cūkkopis, cukuri, cukurbiete

Pirms patskaņa

-ta-;tā- tablete, tabula, taču, tad, tādēļ, tāda, tagad, taka, talantīgs, talka, tāllēcējs, talons, tālumā, tapa, tāpat, tāpēc, tārps, tas, tarkšķis, tase, tātad, tāss, tavš

-te-; tē- tēja, tecinus, tējkanna, tējkarote, teksti, telefons, telegramma, televīzija, tēlot, telpa, tēls, teniss, tepat, termofors, termoss, tērpi, tēvs,

-ti- ticēt, tik, tikai, tikko, tiklīdz, tikmēr, tikreiz, tilti, tipināt, tirgus, tūrīt, tīrpa, tīrs, tīšana, tuša, tinu

-tu; tū- tūdaļ, tūkstotis, tukša, tukši, tulkoju, tume, tumsa, tumši, tunelis, tupēt, turu, tuvs

Pirms līdzskaņa

-tr- tracis, traips, traktors, tramvajs, trāpīgs, trauks, trauksme, trauma, trausls, trausla, treniņi, trešais, trešdiena, trijātā, trīnīši, trīs, trīsdesmit, trīsreiz, trolejbuss, trusis

-tv- tvaikonis, tvaiks, tvans, tveice, tvert

Pirms divskaņa

-to- tomēr, toreiz, tornis, tovakar, tovasar

-tau- tauki, taupība, taujāt, taupīgs, taure, taurēt, tauriņš, tauva

-tai- taisīt, taisnība, taisnot, taisnstūris

-tie- tiešām, tievs (Dubure 2014, 76. lpp.).

Skaņu C - T automatizēšana vārda vidū.

Starp patskaņiem

-ci- veci, teci, aci, lāci, brūci, acīgi, ticība, bacīli, liecība, tecināt, Vācija, jaciņa, paciņa, tecīņa, plucina, aicina, akācija, medicīna, apliecība, motocikli, pateicība

-cie- lēcieni, teicieni, rūcieni, saucieni, riecieni, iecietīgi

-ce- mice, pūce, kuce, Dace, Auce, krāce, brūce, prece, ābece, aprobe, lācene, nācēja, rāceņi, vācele, plāceņi, muzicēt, mācekļi, recekļi, lācēni, recepte, lucerna

-ca- muca, veca, vica, mīca, dīca, lēca, rēca, teica, veica, rauca, plūca, Nīca, vecāki, Iecava, kupica, pavārnīca

-co- acot, vicot, novecot

-cai- vecaine, acaine

-cia- oficiāli, iniciatīva, sociāli

-cio- nacionāli

Pēc līdzskaņa

-lc- velce, smalce, kalcija, vilcēni, vilcene, pievilcība, pievilcīgi

-nc- menca, lence, kancele, Francija, luncināt, dancot, tencināt, bilance, tendence, diferencēt

-sc- puscena, konfiscēt, disciplīna, drusciņa, pusceļā

-kc- akcija, lekcija, dikcija, infekcija, reakcija, redakcija, direkcija, akcentēt, dezinfekcija

-re- virca, tērcē, mērcē, ērcē, šļirce, ņurcīt, pircēji

-mc- pirmcilvēks, pirmcēlonis

-tc- atcēlt, atcere, atceļš, atcirst, adatecūka, krustceļi,

-pc- apcere, apcēlt, apceļot, kopceļi, apcirkņi, apcietināt,

-šc- pašcena, pašcieņa

-jc- kājceļiņi

Pirms līdzskaņa

-ck- baznīckungis, pieckārt, vanckari

-cp- vecpaps, vecpūsis, pēcpusdiena

-ct- vectēvs

-cst- piecstāvu

-cn- pēcnācēji, piecnieks, piecnieki

-cm- vecmeita, vecmāte, vecmodīga, vecmāmiņa

-cz- vāczeme, vāczemnieks

-cs- piecstāvu, piecstūri, vecsaimnieks, piecstarains

-cl- veclaiku, pieclape

-cg- pēcgals, piecgale (Dubure 2014, 28. – 29. lpp.).

Vārda vidū skaņa T

Stacija, aptieka, aptauja, dzimtene, elektrība, ērti, lēti, pati, lati, gatve, Latvija, grāmata, grūtības, Lietuva, ģitāra, iestudējums, ietve, ieteka, ietaupa, Itālija, kāti, kultūra, lietus, lakta, kakti, lietains, liktenis, lutina, ļoti, manta, otrs, platība

Skaņu C - T automatizēšana vārda beigās:

- Pēc, sāk, nāk, vāc, acs, lec, roc, jauc, sauc, brauc, trauc, dūc, plūc, mūc, loc, tiec, teic, veic, vecs, plecs, tāpēc, sīc
- Smakot, ost, lakt, rakt, zagt, vākt, sēt, bērt, lēkt, riet, skriet, vērt, velt, griezt, mest, raut, šaut, smiet, diet, smēķēt, smērēt, ravēt, gleznot, skolot, lolot, melot, dzejot, dejot, gatavot, tirgot, ziņot, ogot, sēņot.

Skaņu C - T automatizēšana vārdu savienojumos:

C - Caura muca, Cep cepeti, Circenis lec, Ciemiņi ciemojas, Veca cepure, Vecmāmiņas cimdi, cilvēks aculiecinieks, Circenis circina, Cepumi cepas, Caurumaini cimdi.

T - Tunelī tvaikonis, tēvs traktorā, tveice tuksnesī, talantīgs trusis, taisns ceļš.

Skaņu C - T automatizēšana teikumos:

C

Cekulains cālis cauri ciemam cilpoja ciemos.

Cūka cienastam cepa cepeti caurā pannā.

Liec somu plecos un siļo projām.

Ciematā ceļ ceptuvi un slimnīcu.

Jānis dodas ceļojumā.

Nu tik, Janci, pasauc, Kranci, nāc uz danci!

Cīrulis gaisā cītīgi trallina

Cementu lieto celtniecībā.

Imants brauc ar vilcienu.

Ziemu ar cepuri, vasaru bez cepures (celmi)

Balts cietums, melni cietumnieki.(ābols)

Kungs brauc zeme trīc.(pērkons)

T

Tīna trešdien treniņā ieraudzīja tauriņu.

Deju treniņā dejotāji mācījās te-ciņu soli.

Uz tirgu ceļš ved pāri upei pa tiltu.

Tālis katru dienu trenējās.

No ilgās tupēšanas Ilutai notirpa kājas.

Gatis saprata sarežģīto tabulu.

Santas tanti sauc Sanita.

Skaņu C - T automatizēšana saistītā runā, tautasdziesmās.

C

Cik tecēju ciemiņos

Ceļā cēlu cepurīti,

Ceļā cēlu cepurīti,

Ceļiniekus sveicinot

T

Trusis tamburīnu tvēris

Telēns tauri taurē

Tītars ticis trompetistos

Tramda tiepšu taureni

zilbēs. Logopēds sauc zilbes un bērnam tas jāatkārto.

ci-,ce-,ca-,cu,co-

ca-ca-ta

ti-,te-,ta-, tu-,to-

ca-ta-ca

ci-ci-ti

Ta-ca-ca

ci-ti-ci

Ta-ta-ca

ti-ci-ci

Ta-ca-ta

ti-ti-ci

Ca-ta-ta

ti ci-ti

Ja bērns prot lasīt, tad tiek lasītas :

- Zilbes ar skaņu C

- Zilbes ar skaņu T
- Zilbes jautā secībā

Klausoties logopēda nosauktās zilbes, bērns tās parāda zilbju tabulā. Zilbju salīdzināšana pēc akustiskām pazīmēm, logopēds sauc zilbes, bet bērns ceļ noteiktu burtu.

Skaņas C - T diferencēšana vārdos, vārdu savienojumos. Skaņu salīdzināšana pēc artikulācijas pazīmēm. Bērnam pareizi jāatkārto logopēda nosauktie vārdi, vārdu savienojumi.

cik -tik

cēli - tēli

ceļi-teļi

cirpa – tirpa

cauri-tauri

cakas-takas

Skaņas C - T diferencēšana teikumos. Bērns izdomā teikumus, lietojot vārdus, kas apgūti iepriekšējos darb posmos. Izrunājot teikumu, tiek pareizi artikulētas skaņas C – T.

Es atradu laukā cukuraino cukurgailīti.

Tētim ir silta cepure.

Tētim garšo tēja ar cukuru.

Diferencējot skaņas C-T teikumos pēc akustiskām pazīmēm, logopēds nosauc teikumus.

Uzdevums ir saklausīt un pateikt tikai tos vārdus, kuros ir dzirdama skaņa C, vai arī otrādi – saklausīt un izrunāt vārdus, kuros ir skaņa T.

Cālis cilpoja cauri mežam.(3. vārdi ar skaņu C)

Tīna pieturēja leļļu ratus.(3. vārdi ar skaņu T)

Tenis labprāt ēd kartupeļus ar ceptiem cīsiņiem.(3. vārdi ar T, 2. vārdi ar skaņu C).

Dažādi uzdevumi skaņas C - T diferencēšanai:

1. Nosauc pareizi zīmējumos attēloto!

Attēli: Tase, Lāsteka, Cirvis, Motocikls

2. Iesaisti katru nosaukto vārdu teikumā!

Tasē ir silta tēja.

Lāstekas karājas pie jumta.

Ar cirvi skalda malku.

Motocikls ātri brauc.

Spēles skaņu C un T diferencēšanai:

- „Brīnumu maisiņš”- spēles mērķis ir attīstīt prasmi diferencēt skaņas un burtus. Spēlei nepieciešams sagatavot auduma maisiņu, attēlu kartītes, skaņu simbolu kartītes (C – T). Spēles gaita: spēles dalībnieki pēc kārtas velk ārā no „Brīnumu maisiņa” dažādus attēlus, piemēram, cepure, cimds, cepums, tanks u. c. Bērns nosauc attēloto, pareizi izrunājot visas skaņas, un attēlu pieliek pie attiecīgās skaņas simbola – C vai T.

Mīklas

Sarkana gotiņa, kaula sirsniņa. Atbilde: Ķirsis

Sarkana meitiņa, balta sirsniņa; meitiņa mīļa, sirsniņa — nē. Atbilde: Avene

Ne čiku, ne grabu, labrīt pie loga! Atbilde: Rīta gaisma

Mute ir, zobu nav. Atbilde: Krāsns

Pilna kūts ar aitiņām, visas gul bez ļipiņām. Atbilde: Krāsns un ogles

Vīrs niķu niķiem, svārki stiķu stiķiem, kaula deguns, gaļas bārda. Atbilde: Gailis

Viena pati galviņa, simts lakatiņu. Atbilde: Kāpostgalva

Zaļa māte, sarkani bērni. Atbilde: Egle

Pagalmā lokās, atnāk mājās, ielien pagultē. Atbilde: Cirvis

Vienam tēvam septiņi bērni: pa pusei balti, pa pusei melni. Atbilde: Nedēļas dienas

Iet ūdenī sarkans, iznāk melns. Atbilde: Ogle

Viena pati kāja, simtiem mēles. Atbilde: Lapu koks

Kas bez baļķiem un bez dēliem uztaisa tiltu? Atbilde: Ziema

Kniebj tev ausis, kniebj tev degunā, bet tu viņu ne redzi, ne dzirdi. Atbilde: Aukstums

Mazi, balti putniņi, kur skrien, tur metas. Atbilde: Sniegpārslas

Ne roku, ne kāju, bet taisa māju. Atbilde: Sniegputenis

Ne cirsts, ne ēvelēts, bet gluds kā stikls. Atbilde: Ledus

Kam ir dzelzs mēle? Atbilde: Zvanam

Laižas bez spārnjiem, kauc bez rīkles. Atbilde: Viesulis

Lācis tup kalnā, ķepas danco. Atbilde: Vējdzirnavas

Vērsis peld jūrā, ragi vien laukā. Atbilde: Kuģis

Zelta kamols pār kalnu veļas. Atbilde: Saule

Debesis stāv, zemi silda. Atbilde: Saule

Pelēks vecītis sēž kalna galā. Atbilde: Akmens

Fonemātiskās uztveres attīstīšana.

Skaņas “C” un “T” diferencēšana

C un T
Orāla skaņa

Balss saites nevibrē
Aktīvais runas orgāns <u>mēle</u>

Darbs ar zilbēm tās pareizi izrunājot, lasot, gan atrodot logopēda nosaukto zilbi zilbju tabulā.

ca – ta	ca – ta	ca – ta – ca	ca – ta – ca
ce – te	ce – te	ce – te - ce	ce – te - ce
ci – ti	ci – ti	ci – ti - ci	ci – ti - ci
cu – tu	cu – tu	cu – tu - cu	cu – tu - cu
co – to	co – to	co – to - co	co – to - co
cai – tai	cai – tai	cai – tai - cai	cai – tai - cai

Ja bērns prot lasīt, tad tiek lasītas :

- Zilbes ar skaņu C
- Zilbes ar skaņu T
- Zilbes jautā secībā

Klausoties logopēda nosauktās zilbes, bērns tās parāda zilbju tabulā.

Zilbju salīdzināšana pēc akustiskām pazīmēm, logopēds sauc zilbes, bet bērns ceļ noteiktu burtu

Vārdos

Svarīgi ir pārspriest ar bērnu vārdu nozīmju izmaiņas, pārliecināties vai bērns ir izpratis.

cik –tik, cēli – tēli, ceļi–teļi, cirpa – tirpa, cauri-tauri, cakas-takas

Svītriņu vietā vārdos liec burtus C vai T: _ālis, _ukurs, _epums, _ētis, _epure, _ītars, _ante, _irvis, karo_e, spo_īgi, brokas_is.

Vārdu savienojumos

Cept torti, Ceļmalā cīrulītis, veca trase, trusis lec, muca tukša, cukurvate kūst, caurvējš istabā.

Skaņas C - T diferencēšana teikumos

Bērns izdomā teikumus, lietojot vārdus, kas apgūti iepriekšējos darb posmos. Izrunājot teikumu, tiek pareizi artikulētas skaņas C – T.

Es atradu laukā cukuraino cukurgailīti.

Tētim ir silta cepure.

Tētim garšo tēja ar cukuru.

Diferencējot skaņas C-T teikumos pēc akustiskām pazīmēm, logopēds nosauc teikumus.

Uzdevums ir saklausīt un pateikt tikai tos vārdus, kuros ir dzirdama skaņa C, vai arī otrādi – saklausīt un izrunāt vārdus, kuros ir skaņa T.

Cālis cilpoja cauri mežam.(3.vārdi ar skaņu C)

Tīna pieturēja leļļu ratus.(3.vārdi ar skaņuT)

Tenis labprāt ēd kartupeļus ar ceptiem cīsiņiem.(3.vārdi ar T, 2vārdi ar skaņu C).

Dažādi uzdevumi skaņas C - T diferencēšanai

1. Nosauc pareizi zīmējumos attēloto!

Attēli: Tase, Lāstekas, Cirvis, Motocikls

2. Iesaisti katru nosaukto vārdu teikumā!

Tasē ir silta tēja.

Lāstekas karājas pie jumta.

Ar cirvi skalda malku.

Motocikls ātri brauc.

Teikuma dalīšana vārdos

- 1) Sadali teikumu vārdos (darbs ar plāksnītēm)

(teikumu plāksnītes garākās un brūnas, vārdu plāksnītes īsākās un zaļas)

Skaņas vietas noteikšana vārdos

Logopēds sauc vārdus, kurā ir “C” vai “T” bērnam noklausoties un atkārtojot vārdu jāpasaka vai burts ir “C” vai “T” dzirdams vārda sākumā, vidū vai beigās!

Cauna, Torte, Karote, Pūce, Atslēga, Acis, Placis, Atkala, Cepure, Taure, Muca, Kaste, Karte, Pūce, Aste.

Skaņas vietas noteikšana vārdos:

- 1) Nosaki vārda pirmo skaņu!
- 2) Nosaki pirmo skaņu un veido ar to vārdus!
- 3) Nosaki pēdējo skaņu un veido ar to vārdus!
- 4) Atrod vārda vidū trūkstošos burtus!
- 5) Nosaki, cik katrā vārdā ir skaņu, cik - burtu!

Latviešu valodas skaņas. Garo īso patskaņu diferencēšana:

1) “Burtu maksšķerēšana”– tekstā atzīmēt, piemēram, visus garos patskaņa burtus Ā vai Ē (var izmantot avīzi vai citu drukātu tekstu);

- dzejolī vai citā tekstā atzīmēt un saskaitīt visus A un Ā;
- skolotājs sauc vārdus ar A un Ā, bērni raksta atbilstošās ailēs vārdus;

- skolotājs rāda vārdu, tad aizklāj, bērni pēc atmiņas uzraksta vārdu. Pēc tam vārdu atklāj, lai bērni var pārbaudīt uzrakstīto (pašpārbaude). Jāsāk ar vienu vārdu, pēc tam vārdu skaitu atbilstoši bērnu prasmēm var palielināt;
- vārdu modeļu zīmēšana un skaņu analīze;
  - 2) “Zilbju salāti”– bērni veido vārdus no īsajām un garajām zilbēm.
  - 3)“Pazudušie burti”– bērni ievieto trūkstošos garos un īsos patskaņus tekstā.
  - 4)“Domu zieds”– zieda vidū ierakstīts noteikts burts, piemēram, patskanis Ā. Ziediņam

liek klāt ziedlapiņas, uz kurām ir uzrakstīti vārdi ar garo patskani Ā;

Raksti vārdu (patronīmi) pārus un iztaktē:

Lapa(• •) – lāpa (- •)

Svari (• •) – svārki (- •)

Upe (• •) - ūpis (- •)

Suta (• •) – sūta (- •)

Putina (• • •) - pūtina (- • •)

Pļava (• •) – pļāva (- •)

Pile (• •) – pīle (- •)

Leja (• •) – lēja (- •)

Divskaņi, to diferencēšana:

1) Logopēds ir nolīcis bērniem uz galda attēlu kartītes. Bērnu uzdevums ir atlasīt tās kartiņas, kuru vārdos dzirdams divskanis. Attēla redzamo var nosaukt gan logopēds, gan bērns, ja ir vairāki bērni, tad cits citam.

2) Pasvītro divskaņus! Izraksti vārdus, kuros ir divskaņu!

saulīte	draudzība	tēvocis
opera	svētdiena	ceļotājs
sveiciens	pliukšķis	koris
solists	puika	paildzināt
lielisks	ainava	ieveidot

3) Atbilstoši paraugam veidojiet vārdu pārus, lai tie atšķirtos ar divskani!

Piemēram: diena – daina

d-na	st-pa	-ga	r-t	-st
l-ks	z-ds	l-pa	k-ks	s-si
t-sa	l-zīt	l-va	-va	-kša

-za t-va s-va -la tr-ks
k-st -dze gr-za m-gs

4) Divskaņu atpazīšanas un nostiprināšanas vingrinājums. Lasi divskaņu rindas!

Ai ie au ei o ui iu oi eu ie au ie oi ie ui ou au ei au ai oi ie ei
o o ui ie ui au ie ai au o ie au ie eu ui ui ui ie o ai ou o au ei
ai oi ai ie iu o oi ui ei ie ai ou ie au o eu iu au ei Ai ie au ei o
ui iu oi eu ie au ie oi ie ui ou au ei au ai oi ie ei o o ui ie ui

Logopēds lasa vārdus, ja bērns dzird divskani, jāsasit plaukstu!

Kamene, zebiekste, žebērklis, vēdzele, zemnīca, vējains, tvēriens, tētiņš, tēvija, trešais, mēle, ķēde, sēnot, stērste, drēbnieks, sveķot, plēnes, neļķe, režģis, teļš, nedēļa, mērķis, pavediens, neatkarība, pretrunas, pēcnācējs, skatuve, negaiss, sektors, zibēt, zebra, vēriņš, slēpes, jeb, vēziens, dejot, nedalāms.

Līdzskaņi, balsīgo, nebalsīgo līdzskaņu diferencēšana:

1) Burtnīcā pieraksta nodiktētos vārdus: *Dod, guļ man, zib, viz.*

Raksturot tos (patskaņi – garie, īsie; līdzskaņi – balsīgie, nebalsīgie). Pierakstīt burtnīcā pārējos balsīgos līdzskaņus

Balsīgie līdzskaņi	Nebalsīgie līdzskaņi
b, d, g, ģ, j, l, ļ, m, n, ņ, r, v, z, ž	c, č, f, h, k, ķ, p, s, š, t

Logopēds uz tāfeles uzrakstījis vārdus: *Bet, rok, kas, top, lec*

Bērni raksturo patskani vārda beigās, nosaka balsīgs, nebalsīgs un pieraksta burtnīcā. Pieraksta pārējos nebalsīgos līdzskaņus.

2) Kurš līdzskanis neiederas kvadrātiņos, kāpēc?

v	n	z
m	d	b
l	r	k

f	t	h
c	š	b
k	p	s

3) Izlasi doto tekstu, pasvītro balsīgos līdzskaņus ar vienu svītru, bet nebalsīgos - ar divām!

Man pieder piesnidzis mežs,
 Uzdāvēni man baltu sniegu,
 Piesnidzis mežs pat vasaras tveicē,
 Baltas pārslas, lai matos krīt.
 Un šajā mežā rūķītis mazs
 Lai pasauli beidzot atrod.
 Uz baltām ērgelēm klusumu spēlē.
 Ar tīru sniegu apsnidzis rīts.

Daudzpunktes vietā ieraksti tādus līdzskaņus, kas mainītu vārda nozīmi!

Iesaisti šos vārdus katru savā teikumā tādās formās, lai skaidri būtu saklausāms neskaidrais līdzskanis!

lo...s - lo...s

ra...s - ra...s

sal...s - sal...s

lie...t - lie...t

Darbs ar vārdiem paronīmie:

1) Veido jaunu vārdu! P samaini ar b (vai otrādi), izskaidro iegūtā vārda nozīmi: ceļ – dzeļ, sili – zili u.c. Vārdi uzdevumam atrodami zemāk norādītajā tabulā.

b – p	c – dz	k – g	t – d	s – z	s – t
bumba – pumpa	ceļ – dzeļ	karš – garš	vārti – vārdi	sili – zili	sēja – tēja
bļauj – pļauj	cer – dzer	marka – marga	vati – vadi	soli – zoli	sula – Tula
būtu – pūtu	recēt – redzēt	banka – banga	kūdra – kūtra	sari – zari	raisi – raiti
priedi – briedi	ciņa – dziņa	loka – loga	tūre – dūre	sust – zust	saka – taka

bērns – pērns	velce – veldze	krava – grava	saltas – saldās	sodi – zodi	sūta – tūta
balts – palts	ciest – dziest	roka – roga	tēls – dēls	kasa – kaza	pasi – pati
bar – par	kauci – kaudzi	kodi – godi	tēja – dēja		
bēdas – pēdas	cēla – dzēla	kar – gar	tur – dur		
bēda – pēda	lācīgs – lādzīgs	kuļ – guļ	trauki – draugi		
c – t	d – z	l – r	r – j	r – v	ž – š
caka – taka	daļa – zaļa	loka – roka	rau – jau	rija – Vija	žaut – šaut
ceļi – teļi	divi – zivi	lati – rati	Ruta – juta	rāja – vāja	žūt – šūt
	dodi – zodi	lija – rija	raukt – jaukt	skara – skava	
	dila – zila	māla – Māra	roka – joka		
	dari – zari	lampa – rampa	bira – bija		
	dobi – zobi	lēta – rēta	raka – jaka		
		loze – roze			
		laksti – raksti			
		loga – roga			
		līki – rīki			
ġ – ķ	v – f	n – ņ	l – ļ		
deģis – deķis	vāze – fāze	mina – miņa	celi – ceļi		
ġimene – ķimene	vraka – fraka	skani – skaņi	kal – kaļ		
		mana – maņa	cel – ceļ		
		maina – maiņa	vel – veļ		
		Jāni – Jāņi	dala – daļa		

2) Nosauc atšķirīgās skaņas vārdos paronīmos!

lapa – lāpa; seja – sēja; sili – sīli

Muris – mūri; spile – pīle; trauki – draugi;

sēja – tēja; rok – lok; rati – lati; bumba –

pumpa; ber – per; zogas – sokas; kazas –

kāzas; rīti – riti; sals – sā

Darbības vārdi:

1) Pedagoģs kopā ar bērnu praktiski darbojās izpildot dažādas aktivitātes, ievērojot noteiktā darbības vārda priedēkļa nozīmi vai arī izmanto dažādus priekšmetus, kas palīdz atspoguļot darbības vārda nozīmi. Sāk ar viena priedēkļa apgūšanu pakāpeniski pievienojot pārējos.

ie-	ieskrien, iekāpj, ieiet, iebrauc, ieslēdz, iepeld, ienes, ielien, iemet, iekrīt, iegriež, ieliek, ieēd, ieved, iesien, iemācās, ieraksta, ieber
iz-	izskrien, izkāpj, iziet, izbrauc, izslēdz, izņem, izpeld, iznes, izlien, izmet, izkrīt, izgriež, izēd, izved, izcep, izkrāso, izmazgā, izrēķina, izbrauc, iztīra, izkrāso, izber, izlasa
aiz-	aizskrien, aiziet, aizbrauc, aizpeld, aiznes, aizlien, aizmet, aizkrīt, aizgriež, aizliek, aizved, aizsien, aizpeld, aizbrauc
uz-	uzskrien, uzkāpj, uziet, uzbrauc, uznes, uzlien, uzmet, uzkrīt, uzgriež, uzliek, uzēd, uzved, uzsien, uzlec, uzzīmē, uzraksta
no-	noskrien, nokāpj, noiet, nobrauc, noiet, nokrīt, nogriež, noliek, noēd, noved, noguļ, noņem, nokāpj, noslauka, notīra, nokož, norij, nomazgā, noriet, novelk, nokrāso, nosauc, noķer, notīra, nober, nokavē, noņem
sa-	sabrauc, sanes, salien, samet, sakrīt, sagriež, saliek, saved, sasien, salej, saplēš, sasauc, sanāk, saslauka, saber
pa-	paskrien, pait, pabrauc, panes, pamet, pakrīt, pagriež, paliek, paēd, paved,

	paguļ, paklanās, paslavē, pasmaida, paraksta, paņem
ap-	apiet, apskrien, apbrauc, appeld, apņem, apgriež, apliek, apēd, apved, apsien, apauj, apgriež, apsien, apsveic
pie-	pieskrien, pieiet, piebrauc, piepeld, pienes, pieliek, piekrīt, piegriež, pieliek, pieved, piesien, pieceļas, pieber
at-	atskrien, atiet, atbrauc, atpeld, atnes, atlien, atslēdz, atņem, atmet, atgriež, atliek, atved, atsien, atņem
pār-	pārskrien, pāriet, pārbrauc, pārped, pārnes, pārlien, pārslēdz, pārņem, pārmet, pārgriež, pārliet, pārved, pārsien, pārbūvē, pārrunā, pārmet, pārlej, pārkāpj, pārbauda, pārnāk, pārbrauc, pārskrien, pārnes, pārraksta, pārkrāso, pārēj

Īpašības vārdi: mazs - maziņš, sērs - sērīgs, sīks - sīciņš, dzeltens - dzeltenīgs, zils - zilgans, rūgts - rūgtens, bāls - bālgans, skābs - skābens. Saistītā runa - pārrunas par dažādām tēmā, piemēram, Mana ģimene, Gadalaiki...

Valodas karte (*Ierobežotas pieejamības informācija*)

ZIŅAS PAR RUNAS ATTĪSTĪBU

Bērna vārds, uzvārds _____ Grupa _____

_____ Ikdienā lietotā sarunvaloda

* Sācis runāt līdz 2 gada vec. / pēc 2 gada vec. _____

* Izmaiņas runas attīstībā (pēc traumas...) _____

RUNAS PARAUGI (*bērna stāstījums par attēlu (norāda kādu) vai atmiņas stāstījums (norāda sarunas tematu)*)

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

1 SKAŅU PĀRBAUDES REZULTĀTI

Skaņu kropļo	Skaņu izlaidumi	Skaņu aizstāj, jauc	Balsīguma kļūdas	Korekcijas darba dinamika:		
				Stāv uz vietas	Uzlabojas	Pasliktinās
□	-	↔	↓	●	□	□

	Sept.	Janv.	Maijs		Sept.	Janv.	Maijs		Sept.	Janv.	Maijs
S				L				R			
Z				Ļ				F			

C				J				V			
Dz				K				M			
Š				G				P			
Ž				Ķ				B			
Č				Ģ				T			
Dž				H				D			
N											
Ņ											
O				IE				EI			
AI				AU				UI			

SAGRIEZTA ATTĒLA SALIKŠANA (K-1; K-2)

„KAS ATTĒLĀ NEĻĒDZĪ?” (“Dīvainā pļava”; / “ Riča pagalms”)

PIEZĪMES

Sept.	Janv.	Maijs

ARTIKULĀCIJAS APARĀTA ATTĪSTĪBA <ul style="list-style-type: none"> • KUSTĪBAS PRECĪZAS • KUSTĪBAS NEPRECĪZAS LŪPAS <ul style="list-style-type: none"> • MAZKUSTĪGAS • PARĒTISKAS • ĪSA AUGŠLŪPAS SAITĪTE 	MĒLE <ul style="list-style-type: none"> • N • MAZKUSTĪGA, ĪSA • GLĒVA, SASPRINGTA • LIELA, MASĪVA VAJADZĪGĀ POZĪCIJĀ: <ul style="list-style-type: none"> • NOTUR AR GRŪTĪBĀM • NENOTUR • ĪSA ZEMMĒLES SAITĪTE 	ZOBI <ul style="list-style-type: none"> • IZTRŪKST • VAĻĒJAIS PRIEKŠĒJAIS SAKODIENS • VAĻĒJAIS SĀNU SAKODIENS • PROGĒNIJA • PROGĒNĀTIJA
ANATOMISKĀ DZIRDE <ul style="list-style-type: none"> • N • TRAUČĒTA 	VISPĀRĪGĀ MOTORIKA KUSTĪBAS: <ul style="list-style-type: none"> • NEVEIKLAS • PALĒNINĀTAS • DISKOORDINĒTAS 	PIRKSTU, DELNAS MUSKULATŪRAS MOTORIKA <ul style="list-style-type: none"> • APMIERINOŠA • NEVEIKLA • VĀJA
VALODAS SAPRATNE <ul style="list-style-type: none"> • IZPROT / NEIZPROT: ☒ VIENKĀRŠAS INSTRUKC. ☒ INSTRUKCIJU VIRKNI ☒ VESELĀ NOSAUKŠANA PĒC DAĻAS APRAKSTA ☒ CĒLOŅU – SEKU SAKARĪBAS 	RUNA <ul style="list-style-type: none"> • SAREŽĢĪTAS STRUKT. TEIK. • PAPLAŠINĀTOS TEIKUMOS • VIENKĀRŠOS TEIKUMOS • FRĀZES • VĀRDI • ZILBES • SKAŅAS • NAV 	RUNAS TEMPS <ul style="list-style-type: none"> • N • PAĀTRINĀTS • PALĒNINĀTS • PAUZĀCIJA • ITERĀCIJAS • STOSTĪŠANĀS IR / NAV
FONĒMU ARTIKULĀCIJA <ul style="list-style-type: none"> • SKAŅAS NAV • SKAŅAS KROĻĶOJUMS • SKAŅAS JAUKŠANA • SKAŅAS AIZSTĀŠANA • BALSĪGUMA KĻŪDAS 	FONEMĀTISKĀ UZTVERE NEVALODAS / VALODAS SKAŅU SAKLAUSĪŠANA – N NESAKLAUSA: <ul style="list-style-type: none"> • SKAŅU VĀRDĀ <ul style="list-style-type: none"> • SK. VĀRDA SĀKUMĀ • SK. VĀRDA BEIGĀS • SK. VĀRDA VIDŪ • (NE) PAREIZI NOSAKA SKAŅU SECĪBU • (NE) PROT NO DOTĀM SKAŅĀM IZVEIDOT VĀRDU 	PAMATKRĀSAS <ul style="list-style-type: none"> • DZELTENA 😊 😞 • SARKANA 😊 😞 • ZILA 😊 😞 • ZAĻA 😊 😞
VĀRDU KRĀJUMS <ul style="list-style-type: none"> • IKDIENAS • PLAŠĀKS • MAZ (<i>NELIETO</i>): • DARBĪBAS VĀRDUS • ĪPAŠĪBAS VĀRDUS • APSTĀKĻA VĀRDUS • NAV VĀRDU 	VALODAS GRAMATISKĀ KONSTRUKCIJA <ul style="list-style-type: none"> • GRAMATISKI PAREIZA • IR SASKAŅOJUMA KĻŪDAS • NEPAREIZA VĀRDU KĀRTĪBA TEIKUMĀ 	SKAITS UN SKAITĪŠANAS SPĒJAS <ul style="list-style-type: none"> • SKAITU IZPROT • SKAITU NEIZPROT • SKAITA LĪDZ _____ • NESKAITA
SAISTĪTĀS RUNAS RAKSTUROJUMS		
STĀSTĪJUMS PAR ATTĒLU: <ul style="list-style-type: none"> • STĀSTA PATSTĀVĪGI • ATBILD UZ JAUTĀJUMIEM 	ATMIŅAS STĀSTĪJUMS: <ul style="list-style-type: none"> • ATSTĀSTA PATSTĀVĪGI • ATBILD UZ JAUTĀJUMIEM 	ATTĒLĀ NOSAUC: <ul style="list-style-type: none"> • PRIEKŠMETUS • DZĪVAS BŪTNES • DARBĪBAS • ATTĒLU UZTVER VESELUMĀ • ATTĒLĀ UZTVER DAĻU

- BĒRNA** ● Pasīvs ● Nenoturīga uzmanība ● Pazeminātas novērošanas spējas ● Ļoti kustīgs
- RAKSTUROJUMS** ● (NE)Izmanto palīdzību ● (NE)Cenšas patstāvīgi pārvarēt grūtības ● Pazeminātas darba spējas
- (NE)Prot organizēties darbam

1.1 SKAŅU IZRUNAS PROTOKOLS

		Patstāvīgi	Atkārtotā runā	Pa zīlēm
S 1	SĒNE			
2	SOMA			
3	SKUDRA			
4	SPOKI			
5	PASE			
6	MASKA			
7	VISTA			
8	SĒNES			
Z 9	ZEMENE			
10	ZVANI			
11	MAIZE			
12	ZVAIGZNE			
C 13	CŪKA			
14	PIECI			
15	LEC			
DZ 16	DZIJA			

17	DZENIS			
18	RUDZI			
Š 19	ŠALLE			
20	MUŠA			
21	ŠKĪVIS			
22	MAŠĪNA			
Ž 23	ŽURKA			
24	KAŽOKS			
25	EŽI			
Č 26	ČĪBAS			
27	ČIEKURI			
28	LĀČI			
29	KABAČI			
DŽ 30	DŽEMPERI S			
31	DŽIPS			
32	BUNDŽA			
P 33	PĪLE			
34	PUĶE			
35	LAPSA			
36	ŠŪPOLES			
B 37	BITE			
38	ĀBOLI			
	(zēns velk BIKSES)			
40	ZEBRA			
D 46	DESA			
47	LĪDAKA			

48	ADATA			
49	DZIED			
K 50	KAĶIS			
51	KLUČI			
52	SKAPIS			
53	VILKS			
54	KOKI			
G 55	GAILIS			
56	GURĶIS			
57	GLĀZE			
58	GRĀMATA			
R 59	RIPA			
60	MUŠMIRE			
61	ĶIRŠI			
62	KRELLES			
63	TRAKTORS			
64	STŪRE			
L 65	LAPA			
66	LĀCIS			
67	PELE			
68	OLAS			
69	SAULE			
70	VILKI			
71	GULBIS			
IE 72	IELĀPI			
73	LIETUS			
74	GLIEMEŽI			
O 75	VĪNOGAS			
76	OTA			
77	ROKA			

78	SLOTA			
----	-------	--	--	--

**ZILBJU RINDU ATKĀRTOŠANA!
ATKĀRTOŠANA!**

CIPARU RINDU

	Patstāvīgi	Atkārto		Patstāvīgi	Atkārto
SI - SI			1 1		
SI - SĪ			6 4		
ZE - ZĒ			1 1 4		
ŅI - ĆI			3 4 5		
TŪ - TU - TŪ			4 8 7		
LI - ĻI - VI					
NE - ŅE - KĀ					
JA - BA - TA			1 1 4 6		
PE - LE - TE			2 6 4 9		
MA - MĒ - MĀ			7 3 4 1		

Logopēda slēdziens:

FTr. (Fonētiski traucējumi - tikai skaņu izrunas kropļojumi)

FFN (Fonētiski fonemātiskā nepietiekamība - skaņu jaukšana un aizstāšana)

FN (Fonemātiskā nepietiekamība – neizveidotas skaņu analīzes un sintēzes iemaņas)

VSNA (Valodas sistēmas nepietiekama attīstība), vajadzīgo pasvītrot):

Runas attīstības 1. līmenis;

Runas attīstības 2. līmenis;

Runas attīstības 3. līmenis.

Stostīšanās

LOGOPĒDE:

Maģistra darbs „ INDIVIDUĀLAIS KOREKCIJAS DARBS RUNAS TRAUCĒJUMU MAZINĀŠANAI BĒRNIEM AR AMBLIOPIJU UN ŠĶIELĒŠANU PIRMSSKOLAS VECUMĀ izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Gita Abersone

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr. paed. doc. Ilze Šūmane _____.____.2020.

(zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Darbs aizstāvēts Valsts pārbaudījuma komisijas sēdē
20.01.2021.

ŠIS DARBS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN
SATUR LAIKA ZĪMOGU.